This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

PROPERTY OF
University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

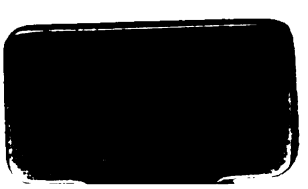

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

8

Maatschappij tot bevordering der Toonkunst.

Vereeniging voor Nederlandsche Muziekgeschiedenis.

UITGAVE

van oudere Noord-nederlandsche Meesterwerken.

I

JAN PIETERS SWEELINCK.

(1540 - 1621.)

REGINA COELI.

(1619.)

Partituur met Klavier f. 1.50 netto

Stemmen „ —.75 „

Naar een Handschrift uit de Bibliotheek der Maatschappij tot bevordering der Toonkunst.

(afkomstig uit de K. Bibliotheek te Parijs.)

In nieuwere Partituurvorm gebragt door

H. A. VIOTTA.

UTRECHT: LOUIS ROOTHAAN.

1869.

Hoofddepôt: G. ALSBACH & Co.

AMSTERDAM.

Digitized by Google

MUSIC - X
M
2
.V48
v.1
cop.2

Facsimile.

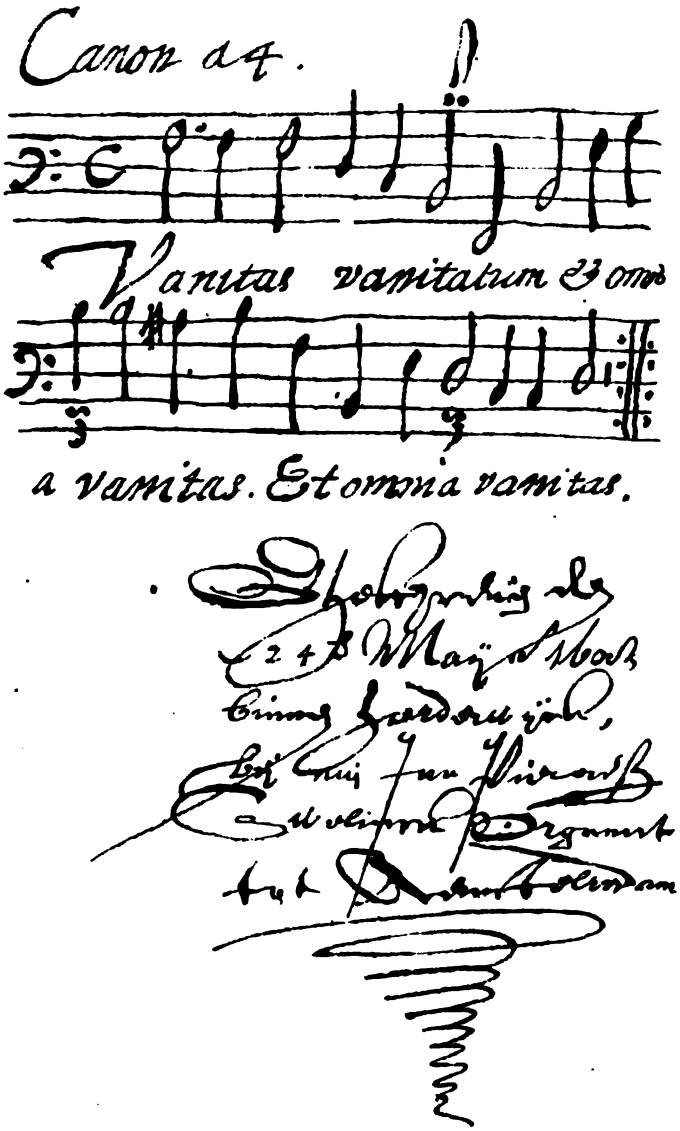

* *Ghescreven den 24 Maij A°. 1608, binnen Harderwyck, bij mij Jan Pietersz.n Sweelinck, Organist tot Amstelredam.*

Digitized by Google

Gen. Lib.
Music
Adelbert
4-27-51
73146

V. 1

JAN PIETERSZOON SWEELINCK.

EEN BIOGRAPHISCHE SCHETS

DOOR

H. TIEDEMAN.

AAN DEN LEZER.

Wat ik hier beloof te geven, zal ik geven: een biographische schets: niets meer, niets minder! Wie dus in deze regelen een levensbeschrijving denkt te vinden van hem, dien eenmaal Vondel »Phœnix der Muzycke" doopte, — een levensbeschrijving naar onuitgegeven bronnen, — zal zich te leur gesteld gevoelen. Wel geef ik enkele details, die nergens zijn opgeteekend, doch dit is uitzondering, en betreft bijna altoos bijzaken. De hoofdomtrekken van *Sweelincks* biographie zijn hier zoo opgeteekend, als zij het reeds waren in de belangrijke bijdragen der heeren *Kist*, *Dodt van Flensburg* en anderen.

Het eenige, waardoor mijn arbeid zich van vroegere onderscheidt, bestaat dáarin, dat ik getracht heb een zóo volledige lijst van *Sweelincks* werken te geven, als bij de gebrekkige materialen, die ik gedwongen was te bezigen, doenlijk is. Ik heb namelijk de verschillende opgaven nauwkeurig vergeleken, en hier en daar de fouten mijner voorgangers aangewezen en verbeterd. Niemand echter meene, dat ik mijne lijst als volmaakt wil aanprijzen. Volstrekt niet! Niets is in de levensschets van den beroemden »organist" moeielijker; en toch is niets tot waardeering van zijn streven noodzakelijker, dan een grondige kennis zijner werken. Voor de zeer gewenschte aanvulling en verbetering mijner lijst reken ik alzoo op de hulp van alle navorschers, en in het bijzonder op die onzer ijverige muziek-geschiedenis-korrespondenten.

Behalve deze opgave van *Sweelincks* muziekwerken vindt men hier ook, en naar ik meen voor het eerst, een zoo volledig mogelijken kataloog van alle bronnen aangaande hem, en wel in alphabetische volgorde. Alleen zijn daarvan uitgesloten èn woordenboek-artikelen, èn andere onbeduidende mededeelingen, die ik met gerustheid over het hoofd kon zien, zonder in mijn streven naar volledigheid te kort te schieten. Ook hierin evenwel, blijf ik mij dringend aanbevelen voor berichten en mededeelingen, die aan mijn aandacht mochten ontsnapt zijn, en niet tot de uitgesloten kategoriën behooren.

Eén woord nog, en ik ga tot mijn eigenlijke taak over! Gelijk met namen uit dien tijd meer het geval is, werd, en wordt nu nog de naam *Sweelinck* op zeer uiteenloopende wijzen gespeld. Dit heeft onze »orgelist" met zoovelen zijner tijdgenooten, en

Digitized by Google

meer bepaald met *Shakspere* en *Vondel* gemeen, en kan ons geen verwondering baren. De onomatologie was toen nog onbekend, en het aannemen van Latijnsche en Grieksche namen aan de orde: *de Hont* werd *Canis*, en *Schwarzerd* = *Melanthon* (*Melanchthon*).

Den naam *Sweelinck* vindt men in niet minder dan zeven van elkaâr afwijkende schrijfwijzen, namelijk: *Sweling*, *Zweling*, *Swelink*, *Swelinck*, *Sweelinck*, *Sveling* en *Schweling* (dezen laatsten vorm, volgens *Eitners* Bio-Bibliographie »in deutschen ältern Werken"). Wat de ortographie *Swellinck* aangaat, men treft haar slechts eenmaal aan, en wel in den Cathalogus (sic) Librorum Joannis Dandeleu[1]) te Brussel.

Fétis zegt in zijn Biographie Universelle, met oppervlakkigheid, dat *Swelinck* gedrukt staat op de uitgaven van Amsterdam, Leiden en Antwerpen (bij *Phalesius*), daarentegen *Sweling* in de verzamelingen van *Tilman Susato* te Antwerpen, en *Sweelinck* in de editie der psalmen in 1616 te Berlijn (bij *G. Künger*) verschenen. Van bronnen opgeven is natuurlijk geen sprake! Trouwens heeft hij er wellicht geen gehad, want de mededeelingen, die men heeft kunnen kontrolleeren, zijn foutief.

Eitner verzekert ons, een uitgave van *Phalesius* te hebben gezien, die den naam *Sveling* droeg. De bibliotheek der Maatschappij tot bevordering der Toonkunst bezit een werk van *Sweelinck*, dat te Amsterdam is uitgekomen.

Ook de opgaven des Berlijnschen druks der psalmen is onnauwkeurig; vermits die niet uitkwam bij *Künger*, maar bij *Rungen*. Welke waarde kan men dan hechten aan opgaven ex tripode, die blijken in meer dan één opzicht onjuist te zijn?

Voor mij was de keuze uit al die schrijfwijzen niet zeer moeielijk. Ik had slechts te kiezen tusschen *Swelinck* en *Sweelinck;* de eenige vormen, naar ik meen, ooit uit de pen van den komponist zelf gevloeid. In een belangrijke verzameling Alba Amicorum door den heer Ridder *van Rappard* medegedeeld[2]), ontmoet men het:

Canon a 4
Vanitas vanitatum et omnia
Vanitas. Et omnia vanitas
Gheschreven den 24 Maij A°. 1608, binnen Harderwyck, bij mij *Jan Pieterszn. Swelinck*, Organist tot Aemstelredam.

dat wij op de keerzijde van 't titelblad dezer *Regina Coeli* in facsimile doen afdrukken. Volgens dit document zou men volkomen gerechtigd zijn te schrijven: *Swelinck*, ware het niet, dat later de komponist zelf — waarschijnlijk toch, daar hij zulks verkieslijker achtte — *Sweelinck* spelde.

In 1614 immers onderteekende hij dus een opdracht zijner Pseaumes, te Amsterdam gedrukt. Die opdracht, door Dr. *Kist* in het *Muzikaal Tijdschrift* van 1842 volgens het exemplaar der Maatschappij t. b. d. T. medegedeeld, geef ik, zoowel om vorm als om inhoud, bij de bibliographie in haar geheel terug.

---

[1]) Hij was »premier commissaire ordinaire des monstres des gens de guerres du Roy," en stierf in December 1667 te Brussel. In zijn uitgebreide bibliotheek nam muziek een hoofdplaats in. Twee lijsten waren daarvan opgemaakt, die de heer *Edmond van der Straeten* heeft opgedolven en medegedeeld (Zie »la Musique aux Pays-Bas", Bruxelles 1867, T. I, blz. 18 en volg.)

[2]) Zie Werken van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden. Zevende deel. Tweede stuk, 1856. Het afschrift van *Sweelincks* canon staat op blz. 80 gedrukt.

Digitized by Google

Daar nu de organist in 1614 zóo spelde, en er van hem geen latere onderteekening bekend is, zoo geloof ik, dat wij gerechtvaardigd zullen zijn, indien wij, met ter zijde stelling van alle willekeurige en op niets gebaseerde schrijfwijzen, voortaan *Sweelinck* schrijven [1]) Wij zullen dan ten minste in overeenstemming zijn met den ons geopenbaarden wil des meesters.

Waarschijnlijk werd hij door zijn tijdgenooten eenvoudig Jan Pieterszn. of Jan Pyettersen genoemd, zoo als ook blijkt uit de wijze waarop zijn naam vermeld staat in de begrafenis-boeken der Oude Kerk te Amsterdam. (Zie hieronder bij de bespreking van den datum zijns afstervens).

Jan Pietersz. Sweelinck werd omstreeks, of in 1540 (zekerheid bestaat hieromtrent niet) te Deventer geboren [2]).

---

[1]) *Sweelinck* schijnt — behalve den beroemden *Dirk* (blz. 4) — drie zonen te hebben gehad; dit blijkt uit een quitantie, welke in 't bezit was van wijlen *F. A. van Rappard* te Utrecht. Hij deelde dit stuk in Navorscher XVI, blz. 51 mede; het luidt:

»Ontfangen van wegen myn broeders Mr. *Ysbrant* ende *Jan Sweelingh* (sic) door handen van »*Imke Hommes* van Juffrou de weduwe van de E. Heer Burgemr. *Jan Bicker* zaliger — de somme »van hondert ende vijftich guldens voor een jaer verlopen Interest van vier dujsent guldens capi»tael in de maent May XVI dry en vijftich verschenen, Bedanckende de voorzn. Juffrouwe hier »van voor goede betaelinge den 19 Juny 1653, in Amsterdam.

Somma *f* 150.— (get.) *Pieter Jansse. Sweelingh.*

Men ziet de zoon — naar den heer *v. Rappard* de oudste — voegde bij de vele vormen van zijns vaders naam nog een nieuwe op zijn eigen verantwoording.

Daar dit eigenlijk meer een verzameling van stukken over *Sweelinck*, dan wel een levensbeschrijving van hem is, zoo neem ik uit Nav. XVI, blz. 121 nog 't volgende over. »Het schijnt, dat de onderteekenaar der door den heer *van Rappard* t. l. a. pl. medegedeelde quitantie, *Pieter Jansz. Sweelingh.* een bemiddeld man geweest is. In Gronden en afbeeldsels der voornaamste gebouwen, van alle die Philip Vingboons geordineert heeft, Amst. 1688, fol., vind ik — nadat, onder n°. 21 en 22, twee van de negen huizen afgebeeld zijn, die de heeren regenten van St. Pieters gasthuis hebben doen bouwen — onder n°. 23 en 24: »Niet verre »van daer, te weten op de oude Turfmarkt, heeft sr. *Pieter Jansz. Sweling* (synde een Soon van »den vermaerden organist *Jan Pietersz. Sweling* zalr.), dese twee Huysen doen bouwen, welcke »hier vervolgens aen een vertoont werden; sijn seer net, kostelijck ende sterck gemaeckt, sonder »kosten te sparen.—" Was get.: *P. L(eendertz) Wz.*

[2]) Volgens mededeelingen van *Legendo et Scribendo* in den Navorscher IV, blz. 23 komt in Caecilia (jaarg. 1845) een portret van *Sweelinck* voor, terwijl er aldaar nog wordt bijgevoegd, dat dit portret genomen is naar een gravure, door Joan Muller in 1624 vervaardigd. Vooral het onderschrift van die afbeelding heeft voor ons waarde. Het luidt:

»M. *Joannes Petri Swelingius.* Amstelo—batavus, musicus et organista toto orbe celeberrimus; »Vir singulari modestia ac pietate cum in vita tum in morte omnibus suspiciendus. — Obijt M. »D. C. XXI, XVI Octobris, aet. LX."

Inderdaad zoude volgens deze opgave *Sweelinck* eerst in 1561 geboren zijn. Dat dit niet mogelijk is, blijkt nergens uit! Indien ik alzoo 1540 behoud, tot wij beter op de hoogte zullen zijn, zou ik, strikt genomen, reeds nu aan 1561 de voorkeur moeten geven, aangezien deze datum beter overeenkomt met de levensbijzonderheden van *Giuseppe Zarlino* (*Zarlini*, zegt de heer *van Lennep* verkeerd in zijn uitgave van *Vondel*, Dl. II, blz. 161). Immers werd deze, volgens *Fétis* (Biographie Universelle. T. VIII) eerst in 1565 kapelmeester. Werd nu *Sweelinck* in 1540 geboren, dan kwam hij in 1557 te Venetie op een oogenblik, dat *Zarlino* zelf nog geen kapelmeester was, en dus waarschijnlijk nog geen roem bezat. Bereikte onze komponist echter eerst in 1578 de stad der Lagoenen (niet Lagunen) dan kwam hij op een tijdstip, dat *Zarlinoos* beroemdheid allicht den hoogsten trap had bereikt, zoodat hij toen, en niet eerder, door zijn bekendheid leer-

Digitized by Google

Hij moet zoon van een organist geweest zijn: «*Pieter Sweelinck*", die, volgens *Jacobus Koning* [1]), zelf voor een bekend meester doorging. Hoogstwaarschijnlijk ontving hij dus [2]) zijn eerste opleiding van zijn vader zelf.

Uit de schaarsche berichten, die wij over zijn jeugd bezitten, kunnen wij opmaken, dat hij reeds op jeugdigen leeftijd zóóveel bekwaamheid op het orgel en het klavier aan den dag legde, dat men besloot zulk een veel belovend talent door een goed meester tot rijpheid te doen brengen.

Daartoe richtte men het oog op Venetië, dat toen ter tijd het brandpunt kon worden genoemd der kunst in het algemeen en der toonkunst in het bijzonder. Dáar bloeide de Venetiaansche muziekschool, door den Bruggenaar *Adriaan Willaert* gesticht, en door zijn leerling *Cypriaan Rore* uit Mechelen (bijgenaamd il divino) zoo beroemd geworden. *Sweelinck* ging er heen, en ontwikkelde verder onder leiding van *Giuseppe Zarlino*, een van *Rores* meest uitnemende scholieren, zijn aangeboren kundigheden, door theorie en praktijk. Ook ontving hij in het orgelspel onderricht van den grooten organist en komponist *Gabrieli* (*Andreas*).

Het tijdstip van den terugkeer in het vaderland, is een der vele punten in *Sweelincks* biographie, die nog niet zijn opgeklaard. Wij weten alleen, dat hij uit de stad der Lagoenen een schat van muziekale kennis medebracht, zich op zulk een schitterende wijze openbarende, dat het hem geen moeite kostte om, na dien wederkeer, den post van organist aan de Oude kerk [3]) te bekomen.

»Hij bleef zich" — dus laat een vereerder zich over hem uit [4]) — »uitsluitend aan »de beoefening der toonkunst wijden, en vereeuwigde zijnen naam welligt niet zoo zeer »door de virtuositeit van zijn spel of door de waarde van zijne compositiën, als wel »voornamelijk door de deugd zijner methode, en door de voortreffelijkheid van zijn on»derwijs, dat van heinde en verre organisten naar Amsterdam henen lokte.

»Uit zijne leerlingen vormde hij vele meesters, die voortwerkten in zijn stijl en de »groote Duitsche orgelschool stichtten, waarvan *Sweelinck* met recht kan gezegd worden »het hoofd geweest te zijn."

---

lingen tot zich trok. Dat *Sweelinck* te Deventer geboren werd, is wel waarschijnlijk, aangezien alle berichten daaromtrent overeenstemmen. Of hij, bij zijn terugkomst, dadelijk te Amsterdam zich ging vestigen, blijkt niet. Uit het medegedeelde album-blaadje (zie boven) zou men bijna opmaken, dat er een tijd was, waarin *Sweelinck* te Harderwijk toefde.

[1]) Geschiedenis van het Slot te Muiden, blz. 78. »Aan het hoofd der Toonkunstenaren stond de wijdberoemde *Diederik Swelinck*, zoon, kleinzoon en neef van niet min vermaarde Meesters in dezelfde kunst." Zoo ook de *J. H. de ST.* in den Navorscher IV, 24: »*Diederik Swelinck* overleed in het jaar 1652. De zelfde steen dekt het graf van den zoon, van den vader, en van den grootvader, van welken laatsten wel geene levensbijzonderheden bekend zijn, doch die insgelijks begrepen is in den lof, door *Vondel*, hun gezamenlijk naar waarheid toegebragt:

»Zij zongen
»Een eeuw den Aemstel toe met hemelsche orgeltongen."

[2]) Zonder bron te vermelden, deelt *J. H. de ST.* in den Navorscher IV, blz. 23 mede, dat *Sweelinck* te Amsterdam zijn opleiding genoot.

[3]) Organist »in een der hoofdkerken van Amsterdam", dus laten zich de meeste biographiën voorzichtig uit. Dat het de Oude kerk geweest is, en geen andere, blijkt uit de vermelding van zijn naam in hare begrafenis-registers (zie boven, slot der inleiding).

[4]) Navorscher IV, blz. 23.

Digitized by Google

Alle tijdgenooten, die over hem spreken, stemmen dan ook in den lof overeen, hem van alle kanten toegezwaaid.

»*Joannes Petri Swelinck*, Batauus, mihi amicissimus" — zegt van hem *Sweertius* in zijn Athenae Belgicae blz. 460 — »miraculum Musicorum Organistarum. Ad eum »Amstelodami agentem ac organo pulsantem, mirabilis quotidiè concursus fiebat. Omnes »sè virum cognouisse, vidisse, audiuisse gloriabantur." [1])

Ook *Wassenaer* is geheel van bewondering vervuld, wanneer hij in zijn Historisch Verhael (Amsterdam 1622, dl. II bl. 40) bij het afsterven van *Sweelinck* van hem getuigt, als van een »wyt beroemden organist, die door zijn uytnemende konste voor »een Prince der Musisiens mach geacht werden, ghelyck aan de Wercken blyckt, die »by sijn leven sijn uytghegaen en die noch niet uytghegaen sijn [2]). Hij was een uyt»ghenomen konstenaer in 't orghelspelen, so dat men sijns ghelyck niet veel en vandt, »waerdoor hy van de Lief-hebbers der Musycke, maer bysonder van sijne Mede-borgers »in grooter waerden ghehouden wiert."

Eindelijk bezong *Vondel* hem in een vierregelig grafschrift als volgt [3]).

»Op Meester
JOAN PIETER SWELINCK
Phoenix der Musycke, en Orgelist
van
Amsterdam."

Dit's Swelinghs sterflyck deel, ten troost ons nagebleven;
't Onsterflijck hout de maet by Godt in 't eeuwigh leven;
Daer straeckt hy, meer dan hier kon vatten ons gehoor,
Een goddelijcke galm in aller Englen oor.

Hieruit zou blijken, dat *Vondel* met *Sweelinck* tamelijk goed bekend was. Trouwens moest hij hem wel van tijd tot tijd zien, want beiden bezochten den Muiderkring.

Vreemd echter is het dat *Hooft*, immers een hartstochtelijk liefhebber der muziek, zoo zelfs, dat hij ter wille der toonkunst zijn dichtgewrochten zou laten verknoeien [4]), ter nauwernood van *Sweelinck* gewaagt [5]). Slechts eenmaal spreekt hij over hem, in

---

[1]) Wat hij er bij voegt is onjuist: »Amstelodami viuere desijt anno salutis M.DC.XXII Mens. Nouembris." *Sweelinck* stierf, gelijk men weet, in 1621.

[2]) Hier spreekt *Wassenaer* duidelijk over onuitgegeven stukken van *Sweelinck*. Zijn die verloren geraakt? Wie weet, waar ergens in famielje-papieren, die (allicht belangrijke) dokumenten schuilen. Ieder zie toch vooral zijn huis-archieven na; vindt men niets van, of betrekkelijk *Sweelinck* zelf, dan komt men door snuffelen wellicht toch tot andere — voor ons doel — gewichtige ontdekkingen.

[3]) De Werken van *Vondel* in verband gebracht met zijn leven en voorzien van verklaring en aanteekeningen door Mr. *J. van Lennep*, Dl. II, blz. 162.

[4]) Hij zond aan *Joan Albrecht Ban*, den reehtsgeleerde, die tevens dilettant was (en meer te Muiden zong en speelde, dan te Haarlem pleitte) eenige zangen om er muziek op te maken, met verlof om den tekst volgens de eischen der toonwetten te wijzigen, »al soud' het ook den zin swakken, wen het dien slechts niet verleemt." (zie het werk in de voorg. noot, blz. 160).

[5]) Ik heb ten minste *P. C. Hooft's* Brieven; nieuwe, vermeerderde, en naar den oorspronkelijken text herziene uitgave; met toelichting, aanteekeningen, en bijlagen, door *van Vloten*, 4 deelen, te vergeefs doorgezien.

Digitized by Google

Brief 259, der uitgave door van Vloten, gedateerd »den 27 van Oegstmaendt, 1630". Hij zondt toen aan den »Heere *Constantin Huyghens, Ridder,* »Heer van Zuilechom, secretaris des Prinssen van Oranjen" een epistel, waaruit ik het volgende overneem:

»Evenwel de schaemschoe moet ujt, ende tot een diepsel van deze ujtstekende ver-
»wen en toghen, hier mede gescheept koomen een deuntjen, zoo fraej (plagh Mr. *Jan*
»*Pietersz. Sweeling* te zeggen) als over twee voeten gaen magh."

Is het niet verwonderlijk, hoe de dichter, die den komponist zoo goed kende, dat hij spreekwijzen uit zijn mond opving, om ze negen jaren na zijn dood nog te pas te brengen — is het niet verbazingwekkend, dat *Hooft,* wiens eerste vrouw, *Christina van Erp,* een leerlinge van *Sweelinck* was, en die het opschrift op den Feniks kon vervaardigen: [1])

»Hier lejd die stelde wijz den Coninclijken woorde
En Sion galmen deed, dat men 't in Hollandt hoorde."

in zijn brieven den bezongene niet kent, ja niet eens diens dood aan zijn vrienden vermeldt [2])?

Even geëerd als de meester was bij zijn tijdgenooten, even bemind schijnt hij te zijn geweest bij degenen, met wie hij omgang had. Zoo lezen wij, dat eenige kooplieden der stad Amsterdam [3]), als blijk hunner vereering, den orgelist de som van twee honderd gulden aanboden, onder beding, dat zij haar voor hem zouden kunnen uitzetten, en, alleen de winsten op zijn rekening schrijvende, de mogelijke verliezen uit hun eigen beurs zouden mogen bijpassen [4]).

Sweelinck, die niet behoeftig schijnt geweest te zijn, doch ook niet op ruime middelen kon rekenen, nam het geschenk aan, en was stellig niet weinig verbaasd, toen hij later vernam, hoe door voorspoedige handels-operatiën, het geringe bedrag van 200 gulden tot de — vooral voor dien tijd — belangrijke som van 40,000 gulden was aangegroeid, zoodat hem het vooruitzicht geopend werd van een gelukkigen ouden dag.

De berichten omtrent *Sweelincks* leven zijn zoo uiteenloopend en onsamenhangend, dat het niet altoos doenlijk is, er zelfs een gebrekkig verband in te brengen. Aan

---

[1]) Zie het »Grafschrift van Mr. *Jan Pietersz Sweeling,* Organist der Stadt Amsterdam. Hebbende de Psalmen Davids op Musijck gestelt" in de Gedichten van *P. C. Hooft* (met aanteekeningen van *P. Leendertz Wz.*) Amst. 1864—68, blz. 195.

[2]) Tot verontschuldiging van den Drost, moet ik er hier bijvoegen, dat juist in het tijdvak van *Sweelincks* dood, een groote gaping bestaat in de briefwisseling, zooals die ons door *van Vloten* is overgemaakt. De laatste brief uit den jare 1621 is gedagteekend: Aug. 1621, en de eerste uit het volgend jaar: Febr. 1622.

[3]) Waren het misschien leden van dat beroemde Collegium musicorum, waarvan ik (even als Dr. *Heije,* Navorscher XIX, 196) geloof, dat *Sweelinck* direkteur was? Waren het de philomuses, die onze komponist dankbaar aanspreekt in zijn (door ons mede te deelen) opdracht in de Pseaumes? Helaas! konden anderen slechts even goed antwoorden, als wij vragen kunnen!

[4]) »Zeker een societas leonina van een ongemeene soort!" kan zich de heer *van Lennep* niet weêrhouden uit te roepen. (Zie blz. 161 van het aangehaalde werk in Noot 3, vorige blz.).

Digitized by Google

den anderen kant zijn zij zoo schaars, dat ook het kleinste detail welkom is, al overvalt het ons vaak op zeer ongelegen oogenblikken.

Wanneer dit met ondergeschikte bijzonderheden het geval is, met hoeveel te meer ijver en belangstelling moeten wij dan niet mededeelingen ontvangen, die een plotseling en helder licht verspreiden over het eigenaardige in *Sweelinck:* over zijn karakter, zijn gewoonten, zijn huislijk leven. Helaas! bezaten wij slechts meer van die schilderingen, waarvan ons *Baudartius* [1]) een belangrijk specimen heeft nagelaten! Laat ons intusschen dankbaar zijn en haasten wij ons, deze erfenis van *Sweelincks* tijdgenoot ons hier zoo getrouw mogelijk ten nutte te maken:

»Den negentienden Octobris st. n. is binnen Amsterdam overleden Mr. *Jan Petersz. Swelinck*, seer constich ende vermaert Organist, ja beroemd voor den alder cloecksten »ende constichsten Organist deser eeuwe. Welcken lof de constrijke Organist ende Musicien *Pedro Philippi* [2]) Organist binnen Brussel, ende alle andere hem geern gheven, »hem eerende als eenen Phoebus ofte Apollo. De treffelicke Musijc stucken welcke hy »aen den dach gegeven heeft, insonderheyt de Musijck over de voysen der *Psalmen* »*Dcvids*, soo als die in de Gereformeerde Kercken ghesonghen worden, geven getuychenisse van den seer musicalen geest daer mede hy is begaeft gheweest, ghelijck »oock doen alle andere Musijck stucken by hem gecomponeert ende aen den dach ge»geven. Desen Apollo heeft gehat den aert van meest alle Musicanten, daer van eenen »Latijnschen Poeet aldus spreeckt,

Omnibus hoc vitium est cantoribus inter amicos,
Vt nunquam inducant animum cantare rogati,
Injussi nunquam desistant.

»Dat is te seggen, datmen de treffelicke Musiciens niet lichtelick aen het singen of »spelen en can brenghen, maer alsmense daer aen gebracht heeft, so cunnen sy qua»lick op houden. My gedenckt, dat ick eens met eenighe goede vrienden by meyster »*Jan Petersz. Swelinck* mijnen goeden vriend, gegaen zijnde, met noch andere goede »vrienden, in de maend van Mey, ende hy aen het spelen op zijn Clave-cymbel ghe»comen zynde, het selfde continueerde tot omtrent midder nacht, spelende onder an»deren het liedeken Den lustelicken Mey is nu in zijnen tijdt, d'welck hy, »soo ick goede memorye daer van hebbe, wel op vijf-en-twintigerley wijzen speelde, »dan sus, dan soo. Als wy op stonden ende onsen af scheyt wilden nemen, so badt »hy ons, wy souden doch dit stuck noch hooren, dan dat stuck, niet cunnende op hou»den, also hy in een seer soet humeur was, vermaeckende oock hem selven."

Het kon wel niet anders, of de roem in het binnenland moest zich naar het buitenland een uitweg banen.

Sweelincks roem bleef dan ook niet binnen de grenzen van ons vaderland. Zijn naam verbreidde zich over Duitschland, en veroverde daar menig hart en leerling. *Sweelinck*

---

[1]) Zie het 13de boek (blz. 163), zijner So kerckelicke als Wereltsche Geschiedenissen.

[2]) In *Fétis,* Biographie universelle des Musiciens, te vinden bij art. *Philips* (Pierre). Zou zijn oordeel (waarvan *Baudartius* spreekt) niet misschien te gelijk met enkele stukken van *Sweelinck* te zoeken wezen in zijn verzameling »Melodia Olympica di diversi excellentissimi musici a 4, 5, 6 e 8 voci; Antwerpen, *Phalesius* en *Bellerius* 1591?"

Digitized by Google

bezat in Germanië talrijke betrekkingen. Reeds de uitgave zijner werken, in meer dan één Duitsche stad, zou tot die gevolgtrekking mogen leiden.

Maar zij verkrijgt nog meer zekerheid door het groot getal zijner leerlingen, uit het Teutonen-rijk. Onder dezen vinden wij de namen vermeld van *Melchior Schild* van Hanover, *Paul Syfert* van Dantzig, *Samuel Scheidt* van Halle, *Jacob Schultz* of *Praetorius* [1]) en *Heinrich Scheidmann* of *Scheidemann* [2]) van Hamburg. Wanneer men nagaat, hoe zij allen beroemd waren in hun tijd — wonderbaar spel van het toeval: die vijf S's, leerlingen van een S! — en hoe zij door *Sweelinck* grootendeels waren opgeleid, zoo moet men onwillekeurig tot het besef komen, dat onze toondichter inderdaad een methode en een spel moet hebben bezeten, die voortreffelijk waren.

Uit de overige steden van Holland moet trouwens *Sweelinck* ook leerlingen hebben verworven, hetgeen b. v. blijkt uit deze mededeeling van *G. van Reyn:* (Geschiedkundige Beschrijving van Rotterdam, blz. 270).

»Te Amsterdam schijnt toenmaals een beroemd orgelspeler gewoond te hebben; want »in 1602 en 1603 vinden wij een uitgave op last der Burgemeesteren, telkens van »*f* 25.— aan den jongen organist, om derwaarts te reizen, en het orgelspelen »te leeren."

Men kan bijna zeker zijn dat hier niemand anders dan onze *Sweelinck* wordt bedoeld.

Omtrent de twee laatsten der bovengenoemde leerlingen van *Sweelinck*, vind ik in den Overijsselschen Almanak voor Oudheid en Letteren, (zestiende jaargang, 1851, blz. 213) een belangrijke mededeeling, ontleend aan een Duitsch tijdschrift [3]).

Vermits de naam van onzen komponist er in genoemd wordt, en ik hier alles opteeken, wat maar eenigszins met zijn leven, werken en streven in verband staat, veroorloof ik mij, dit stuk eveneens hier in zijn geheel op te nemen:

»*Jacob Schultz* of *Praetorius*, zoon van *Hieronymus*, was in 1600 (?) geboren te Hamburg »en werd organist in de St. Jacobs- en Geertruidskerk. Hij trad geheel in de voet»stappen van zijnen beroemden vader, zoowel ten aanzien van het orgel als van de »compositie. Doch hij voldeed zich zelf nog niet; hij verzocht zijnen vader, hem »naar den toen zoo beroemden organist *Schweling* (*sic*) te zenden, ten einde zich in »zijne school nog meer te volmaken. Het bestuur der St. Jacobs-kerk vergunde dit »niet alleen, maar beloofde hem ook, twee jaren de helft der onkosten te dragen [4]). »*Praetorius* begaf zich in 1616 met *Heinrich Scheidemann* naar Amsterdam.

---

[1]) *Fétis* zegt van dezen organist in zijn biographie (Tome septième, p. 112): »il eut pour maître son père et un organiste d'Amsterdam, nommé *Jean Petersen*" (Tekstueel.)

[2]) Uit het hoogst belangrijke »Programma van eene Historische orgel-voordragt, betreffende de school van *Bach;* ter gelegenheid der 101ste verjaring van den sterfdag des stichters van dezelve: den onsterfelijken *Johannes Sebastiaan Bach*, op den 28sten Julij 1851. Te geven op Donderdag, den 31sten Julij e. k. in de Westerkerk te Amsterdam, des avonds ten 6 ure, door den ondergekende (*J. G. Bastiaans*)" blijkt, dat de groote *Bach* door dezen *Scheidemann* de moedermelk des orgelspels van onzen *Sweelinck* heeft ingezogen. Immers was de, te Deventer geboren, *Johann Adam Reinke* — leermeester van *Sebastiaan* — de leerling geweest van *Hendr. Scheidemann.*

[3]) Eutonia, Musik-Zeitschrift von *Joh. Gottfr. Hientzsch* (Breslau, 1829).

[4]) *Fétis* schrijft in zijn artikel over *Scheidemann* (Biographie universelle des musiciens VII, 449): »Elève de son père jusqu'à l'âge de seize ans, il fut ensuite envoyé à Amsterdam pour y continuer ses études sous la direction du célèbre organiste *Swelinck*. Dans l'espoir d'attacher à leur église un grand organiste, les administrateurs de Sainte Cathérine payèrent tous les frais du séjour du jeune *Scheidmann* à Amsterdam." Heeft er hier een persoonsverwarring plaats?

Digitized by Google

»*Sweelinck* werd in Holland voor een wonder van een organist gehouden. Toen »de roem zijner grootheid in de kunst zich buitenslands verbreid had, werd hij de alge»meene toevlugt der voortreffelijkste jonge talenten van geheel Duitschland, en te »Hamburg noemde men hem den organistenmaker [1]). De beide Hamburgers (*Ja»cob Schultz* of *Praetorius* en *Heinrich Scheidemann*) vereerden hem als hunnen vader. »Zij hadden zich niet slechts in de kunst, maar ook in het uiterlijk gedrag naar hem »gevormd en bragten beiden uit Holland zijne afbeelding mede [2]), die zij hun leven »lang, ieder in zijn beste vertrek, voor oogen moesten hebben."

Dit tafereeltje doet ons inderdaad goed! Even als het morgenrood na de duisternisse het landschap zonnig bestraalt — verlicht, verwarmt en verkwikt het ons! Ik vraag weêr, moet het niet een uitstekende meester zijn geweest, die zich zulke liefhebbende scholieren wist te verwerven?

Wij zijn nu aan dát gedeelte van *Sweelincks* biographie gekomen, hetwelk voor ons een treurige belangrijkheid heeft: namelijk zijn dood! Even duister als zijn levensbijzonderheden zijn, even onzeker was gedurende langen tijd het tijdstip zijns afstervens.

Wijd uiteenloopend reeds waren in de 17de eeuw de opgaven zijner tijdgenooten. Even zoo in de onze. Immers *Fétis* en *Gerber*, *Walther* en *Schilling* beweeren dat *Sweelinck* in 1622 gestorven is. Hunne beweering kan evenwel niet meer in aanmerking komen, vermits het nu zeker is, dat 1621 's meesters dood betreurde.

Doch ook over den juisten datum in dit jaar was men het tot nu toe niet eens, daar sommigen October, anderen daarentegen November opgaven. *Sweertius* schrijft in zijn *Athenae Belgicae:* »Amstelodami viuere desijt anno salutis 1622, Mens. Nouembris." *Wassenaer*, in zijn Historisch Verhael (Amst. 1622) II, bl. 40, daarentegen: »Den 26 October 1621, is in Hollant binnen Amsterdam overleden" enz. [3]), en *Moonen* (Korte Chronyke der stadt Deventer, 2de druk, 1714), blz. 147: »1621, 9 October (o. s.) is te Amsterdam overleden *Joan Pietersz. Zweling*, van Deventer, organist der oude Kerke aldaer, en na veeler oordeel, voornaemste musikant zijner eeuwe."

Met dezen laatste is *Baudartius* het eens, die, zooals wij reeds zagen, in het 13de Boek, en op bl. 163 zijner so Kercklicke als Wereltsche Gheschiedenissen, den dood van *Sweelinck* op den »19den Octobris" st. n. (namelijk: *styli novi*) vaststelt.

Van al deze opgaven, is echter geene der waarheid zóo nabij, als die, welke onder het portret van *Sweelinck* naar *Joan Muller* (zie boven, en noot 3, op blz. 3) voorkomt. De »Prince

---

[1]) Zoo ook *Lustig*, Twaalf redeneeringen over nuttige muzikale onderwerpen, 1756. »Daar is een tijd geweest — dus schrijft hij — voor omtrent 200 jaren, dat men den beroemden »organist te Amsterdam, *Jan Peter Swelink* (sic), die bij den kapelmeester *Joseph Zarlino*, te »Venetiën, de compositie geleerd had, zelfs te Hamburg den organistenmaker noemde: Vermits »de beste organisten aldaar, hunne leergierige zoons tot hem, naar Amsterdam zonden, en er »uit zijnen kweekhof (een uitdrukking à la *Lustig!*) verscheidene dappere muziekmeesters, ja »kapelmeesters, kwamen voortspruiten."

[2]) Naar het portret van *Joan Muller?*

[3]) *Jacobus Koning* stelt een onbeperkt vertrouwen in *Wassenaer*; immers zegt hij zelf, in zijn Geschiedenis van het Slot (niet Huis, zooals het Nederl. Muzikaal Tijdschrift 1842, blz. 182 opgeeft) te Muiden, blz. 128, dat de organist op den 26sten van Wijnmaand 1621 het laatste levenslicht aanschouwde.

Digitized by Google

der Musiciens" schijnt inderdaad op 16 October 1621 te zijn gestorven. Immers de bekende musicograaf uit Antwerpen, de heer *Ed. G. J. Gregoir*, die (even als de schrijver dezer schets) vergeefsche moeite heeft aangewend, om hier ter stede iets nieuws aangaande den meester te ontdekken, schrijft in den loopenden jaargang der Caecilia, Algemeen Muziekaal Tijdschrift, bl. 53, in een brief uit zijn woonplaats:

»Een der beroemdste nederlandsche toonkunstenaren uit de XVIde Eeuw was zon»der twijfel *Jan P. Swelinck*. Ik ben in de gelegenheid, het juiste jaar van zijnen dood »op te geven, dat ik vond in het begraafboek der Oude kerk, waar *Swelinck* jaren »lang organist was. Ziehier het uittreksel:

»1621. Mester *Jan Pyettersen*, orgelyst van dye oude kerck, wonende in de Koestraet, ende twee uren geluyt met dye grote klock, begraven 20 October 1621 in de Oude kerck."

Doch helaas! deze voldoening moet ik, ter wille van het »suum cuique", den heer *Gregoir* ontrooven. Hoewel deze — gelijk mij is gebleken — geheel zelfstandig, en door tusschenkomst van het stedelijk bestuur te Amsterdam, het bovenstaande te weten kwam, deed toch een ander, drie jaren vóór hem, de ontdekking, welke hij nu in de Caecilia, als nieuwe vondst, verblijd was te kunnen mededeelen. Immers reeds in den jare 1866, heeft de wakkere en geleerde redakteur des Navorschers, de heer *P. Leenderts Wz.*, in zijn tijdschrift (blz. 17) het geheim van *Sweelincks* dood aan de wereld overgeleverd, en door die mededeeling de vaderlandsche kunstvrienden duurzaam aan zich verplicht.

Ik ben het einde van het biographisch gedeelte mijner taak genaderd — en zou thans gaarne tot het bibliographisch gedeelte overgaan, ware het niet, dat ik nog één punt wenschte aan te roeren, hetwelk van *Sweelincks* eigenlijke levensschets (indien deze vluchtige kompilatie inderdaad dien naam verdient) niet wel af te scheiden is.

Wij bezitten namelijk van onzen voortreffelijken, en nog te weinig gekenden toondichter slechts één portret, dat, als bijlage voor de Caecilia van 1845 gelithograveerd, tegenwoordig zeer zeldzaam is[1]). Dit bracht den verdienstelijken biograaf *Dr. F. C. Kist*, op het denkbeeld, om in Utrechts Historisch Genootschap (zie de *Kronijk*, 1851, blz. 94 en 194) aan te dringen, op het doen vervaardigen eener statuette van onzen beroemden voorzaat, welke, bij gebreke aan bijzonderheden omtrent zijn leven, als schadevergoeding kon worden bezeten en gewaardeerd.

Inderdaad verscheen er niet lang daarna bij *W. F. Dannenfelser* te Utrecht een:

BESTELLINGS-LIJST

op een statuet in plastische compositie van Jan Pietersz. Swelinck:

uitgevoerd door den beeldhouwer *Georges* (vervaardiger van het te plaatsen standbeeld van Koning Willem II) ter grootte van 46 ned. duimen. Bij alle boek-, muzijk- en kunsthandelaren.

In het midden komt een schets voor, hoe het beeldje er uit zou zien, en aan weêrskanten daarvan, een bericht omtrent het plan en de inteekening, benevens een

---

[1]) Een door *Taurel* gegraveerde copie van *Mullers* portret, (zie Noot 3, van blz. 3) stond in *Swelingh*, Jaarboekje door *Viotta* en *Hol*, 1859—60.

Digitized by Google

korte biographie van *Sweelinck*. Uit het bericht neem ik het volgende: »Na hetgeen »in andere landen voor oneindig minder groote en vermaarde kunstenaren vaak is »verrigt, heeft Holland dubbel regt iets ter vereeuwiging van den grootsten zijner »Muzenzonen in de 16de en het begin der 17de eeuw daar te stellen. En het is »daarom, dat de heer Dr. *F. C. Kist*, onder begunstiging van het Historisch Genoot»schap, gevestigd te Utrecht, heeft besloten een statuette van *Jan Pietersz. Swe»linck* naar eene hoogst zeldzame afbeelding van dien Phenix, door *Muller* gegraveerd, »te doen vervaardigen, en die taak aan den heer *Georges* op te dragen; van wien men, »ook te oordeelen naar de hier bijgevoegde schets, veilig vertrouwen mag, dat hij »zijn taak op eene voortreffelijke wijze volvoeren en een kunstwerk leveren zal, ons »vaderland tot eer verstrekkende."

Helaas! alle pogingen van Dr. *Kist* en het genootschap, alle bewoordingen in dit prospectus waren vruchteloos. De onverschilligheid van het Nederlandsche volk scheen ontrefbaar, want de onderneming moest weldra uit gebrek aan deelneming worden gestaakt.

Verrijze onder ons een tweede Dr. *Kist*, om het schoone plan, thans wellicht door gunstiger omstandigheden begeleid, te hervatten en tot een gelukkig resultaat te voeren. Het zou voorzeker de kroon zetten op den arbeid van hen, die zich op dit oogenblik onledig houden, met de werken van den onvergelijkelijken »Mester *Jan Pyettersen*" aan de vergetelheid te ontrukken.

BIBLIOGRAPHIE.

Rob. Eitner zegt in zijn prijsverhandeling (Bio-Bibliographisches Lexicon): »Seine (namelijk *Sweelincks*) Werke sind sehr selten geworden und man hat erst in den »letzten Jahrzehnten einige ans Tageslicht gezogen, alle anderen, von *Draudius*[1]) ange»führten, scheinen auf immer verloren oder ruhen noch an unbekannten Orten."

Hij heeft gelijk! Er zijn inderdaad bedroefd weinig werken van den meester voorhanden, en wat voorhanden mocht zijn, is meestal onvolledig, doordien dit bijna altoos slechts één stem of partij inhoudt. Het eenige gewrocht, hetwelk tot dus ver kompleet in onze handen kwam, is de Regina Coeli, het stuk waaraan deze levensschets voorafgaat, nº. 33 der Cantiones Sacrae. (zie blz. 20.)

Bij mijn opsomming der muziekale voortbrengselen van *Sweelincks* geest, moet allereerst het bovenstaande worden in het oog gehouden. Slechts bij een drietal berust mijn opgaaf op persoonlijke kennismaking: de Regina, de Nervi d'Orfeo, en de Pseaumes de David. Alle andere bibiographische bijzonderheden zijn ontleend aan de mededeelingen der musicographen *Eitner*, *Fétis*, *Gerber*, *Kist*, *Dodt van Flensburg* enz.

---

[1]) Van dezen ijverigen Duitschen bibliograaf, waaromtrent *Eitner* niets verder mededeelt, bestaat er een groote kataloog onder den titel: Bibliotheca classica, sive Catalogus Officinalis etc. Francofurti ad Moenum 1625, die aan de professoren der Marpurgsche akademie is opgedragen en 31,000 titels bevat, waaronder velen van boeken over de toonkunst. (Zie de Nouv. Biographie Générale en *Petzholdts* Bibliotheca Bibliographica 1866, blz. 70).

Digitized by Google

enz., die voor het grootst gedeelte (het kan niet anders!) ook uit boeken zullen hebben geput.

Zoo er dus fouten in mijn lijst voorkomen is dit alleen te wijten aan de slordigheid van vroegere kopiisten. Trouwens zal ik dengenen dankbaar zijn, die mij op zulke fouten opmerkzaam mochten maken; doch verzoek ik mijne verbeteraars voorzichtig te zijn in hunne correcties, en op niets anders te bouwen dan op eigen oogen.

En hiermede ga ik tot mijne bibliographie over.

I. Psaumes en hollandais, traduits par *Lobwasser* à quatre et huit voix.

»*Alle näheren Angaben sind unbekannt.*"

voegt er *Eitner*, tusschen twee haakjes, lakoniek bij.

Ik moet zeggen, dat deze titel mij zonderling voorkomt. *Lobwasser*[1]) vertaalde de Fransche psalmen van *Clement Marot* en *Théodore de Bèze* (muziek van *Goudimel*) in het Hoogduitsch, en ieder die *Georgies* Bücher Lexicon[2]) bij de hand heeft, kan daarin zien, hoe ontelbaar de uitgaven zijner vertaling zijn. Hoe nu »psaumes en hollandais," traduits par *Lobwasser* kunnen zijn, vat ik niet. Er moet een fout schuilen in den titel.

II. Chansons françaises à quatre et à cinq voix. Anvers 1592. In 4°.

III. Chansons à cinq parties. Anvers, 1593. In 4°.

Dr. *Kist*, die in zijn opgave van *Sweelincks* werken[3]), N°. III niet kent, noemt aan den anderen kant dáar een werk, dat niet te vinden is bij *Fétis* of *Eitner*, namelijk: »Chansons. Anvers, 1594 (met *Verdoncq*)".

Hij heeft dit waarschijnlijk getrokken uit den kataloog der openbare boekerij te Utrecht[4]), in 1608 aldaar nog aanwezig. In dien kataloog vindt men deze aanteekening: Mr. *Jean Pierre Swevelingh* (sic), organiste en *Cornille Verdonq*, Chansons, Anvers 1594: hetgeen wel geen twijfel kan achterlaten, of *Sweelinck* wordt hier bedoeld.

IV. Nieuw Cijterboek, tot Amsterdam, bij *Jauk*, 1602. In 4°.

Dus luidt de titel bij *Kist;* bij *Eitner* evenwel: »Nieu Chyterboek. Tot Am-

---

[1]) Volgens de Nouvelle Biographie générale is *Lobkasser* zijn naam. Dit zal wel een schrijf- of drukfout zijn.

[2]) Zie de volledige titelopgave in *Petzholdts* Bibliotheca Bibliographica. Ofschoon vele fouten het ontsieren, zoo is toch dit lexikon voor de beoefenaars der oudere literatuur van Europa onontbeerlijk.

[3]) Nederlandsch Muzikaal Tijdschrift, 1842, blz. 192.

[4]) Niemand weet te zeggen, waar deze boekerij beland is. Dat zij bestond, lijdt geen twijfel: het éenige exemplaar des gedrukten kataloogs is nog op de bibliotheek te Deventer voorhanden.

Digitized by Google

sterdam by *Janson*. 1602. In 4°.; en bij *Fétis*: »Niew Chyterboek, Amsterdam, 1602, in 4°.

Eitner voegt er bij (zonder opgave van bron) dat nòg een Auflage, ter zelfder plaatse, in 1608 het licht zag.

V. Rimes françoises et italiennes mises en musique à deux et trois parties avec une chanson à quatre. Leyde, 1612. In 4to.

Kist voegt bij de titelopgaaf: »Lugd. Batav. apud Rapheleng." Ik weet niet, waar de musicograaf deze bijzonderheid van daan haalt; maar zij komt mij eenigszins apokrief voor, wegens het zonderlinge van de Latijnsche plaatsvermelding bij den Franschen titel. (Zie blz. 18, noot 2.)

VI. Pseaumes.

Er zijn — naar mijn overtuiging — twee afzonderlijke uitgaven [1]) van *Sweelincks* Pseaumes geweest, namelijk:

Pseaumes mis en musique; en

Pseaumes NOUVELLEMENT mis en musique,

die, naar het schijnt (gedeeltelijk althans) te gelijker tijd te Amsterdam en Leiden zijn gedrukt en uitgegeven.

Bij *Kist* staat de eerste verzameling aldus vermeld:

Pseaumes, trois Livres. Leyde, *G. Basson* 1612—1614; en bij *Karl Ferdinand Becker* [2]), volgens *Eitner*:

Les Pseaumes de David mis en rime françoise par *Clément Marot* et *Théodore de Bèze*, mis en musique à 4, 5, 6 et 8 parties.

Hij zegt dat Boek I onbekend is, (dit zou dan volgens *Kist* in 1612, moeten zijn verschenen), en geeft op:

II. Livre. Leyde, 1613. In 4to.

---

[1]) Deze kwestie is zeer belangrijk, en men moet niet denken, dat ik haar op willekeurige gronden hier beslis. Ik heb den Premier Livre des Pseaumes de David, seconde édition, vergeleken met de drie overige boeken der „Pseaumes de David NOUVELLEMENT mis en musique" en kwam tot het resultaat dat die werken behooren tot twee verschillende uitgaven.

Vooreerst zijn de psalmen van het Eerste Boek (Tweede druk), »à 4, 5, 6 et 7 parties;" de Pseaumes NOUVELLEMENT mis en musique, daarentegen. »à 4, 5, 6, 7 et 8 **parties**;" maar dan komen er b. v. in het Eerste Boek (2de druk) en in den 2den, 3den en 4den Livre des Pseaumes NOUVELLEMENT mis en musique de zelfde psalmen voor, in verschillende bewerkingen (zie b. v. psalm 3, 27, 134), hetgeen naar mijn inzien, alleen kan worden verklaard, door aan te nemen, dat zij deel uitmaken van verzamelingen, welke afzonderlijke ondernemingen waren.

Ten slotte doe ik opmerken dat, wanneer men de psalmen, van de, in één band gebonden, boeken der Maatschappij optelt, men het getal 153 verkrijgt, hetgeen er voor pleit, dat zij niet bij elkaar hooren. Vergelijk voorts het verschil in spelling enz.

[2]) Deze gewezen organist en professor aan het Konservatorium te Leipzig, gaf in 1847, een werk uit, betiteld: Die Tonwerke des XVI. und XVII. Jahrhunderts (Leipzig, *E. Fleischer*, in 4to), waarvan in 1855, een tweede onveranderde druk het licht zag. Hierin vindt men enkel bibliographie en geen muziek.

Digitized by Google

III. Livre. Leyde, 1614. In 4to.

Dit laatste komt overeen, met wat *Fétis* en *Gerber* hebben opgeteekend: met dit onderscheid dat zij »à 4, 5, 6, 7 et **8 parties**" schrijven. Dit kan een schrijffout van *Eitner* zijn, doch de verwarring in de bibliographie betrekkelijk onzen *Sweelinck* is reeds zoo ontzettend, dat men zich aan iedere kleinigheid moet vastklampen, om niet in het doolhof te verdwalen. *Becker*, *Eitner* en anderen beweren, dat Boek I dezer Pseaumes onbekend is. Het is wel mogelijk: niettegenstaande de tegenovergestelde verzekering van Dr. *Kist*. Om evenwel uit zijn onbekendheid tevens tot zijn verlies te willen concludeeren, zou ten eenenmale onjuist zijn. Immers wij bezitten in de boekerij der Maatschappij tot bevordering der Toonkunst (ofschoon slechts als tweede editie), Livre I.

Deze tweede editie, zeker even zeldzaam, heeft tot titel:

Premier Livre.
des
Pseavmès de David, Mis en mvsiqve A 4. 5. 6. & 7 parties, Par Mre. *Iean Piere* (sic) *Sweling*, Jadis Organiste d'Amsterdam. Contenant 50 Pseaumes, desquels aucuns sont tout au long. Seconde Edition. Tenor. A Haerlem, Imprimé aux despens de *David van Horenbeeck*. Par *Harman Anthoine Kranepoel* anno MDCXXIIII, langw. kwarto.

Het geheel vormt zeventig blz.; daarin begrepen, 1 blz. opdracht, en 1 d°. »Table alphabétique" [1]). Het eerste stuk verdient onze aandacht geheel: daarom schrijf ik het hier, zoo getrouw mogelijk af. [2])

A TOVS AMATEVRS DE
La Noble Mvsiqve.

Mes Cheris. L'excellence & dignité divine du subject des Pseaumes de David, Prophete Royal, & la singuliere belle composition des accords de Musique sur iceux, fait par feu Mre Iean Piere Sweling, unique Phœnix des Organistes & compositeurs de nostre Pays; m'ont tellement esmeu, poulsé en avant & donné l'esperon a mon esprit, que je n'ai peu laisser a renouveller, & mettre soubs la presse, pour la seconde fois, le present œuvre; Tant aussi, pour ce que les exemplaires de la premiere impression (mal imprimez) ne fussent plus a recouvrir; que pour les rendre plus parfait que par avant. Et afin que le chantre, chantant, ne se fache à fueilletter & tourner la fueille, ni aussi par la Table, pour trouver le Pseaume qu'il voudra chanter, le voici dirigé en bon ordre, & tout ainssi comme la deuxiesme, troisiesme & derniere partie de cest ouvrage Prennez le de bonne part, & chantez ces Pseaumes, eslevé de cœur & d'affection, a l'honneur de Dieu, & vostre profit.

vostre

D. V. HORENBEECK

Voorzeker kan men er niet uit leeren, wanneer de eerste uitgaaf het licht zag,

---

[1]) Deze tabel, hier in haar geheel te reproduceeren zou te veel ruimte eischen. De lezer stelle zich met de volgende aanwijzingen te vreden. De afdeeling Pseaumes à 4 parties bevat 10; die à cinq parties, 22; die à six parties, 17 en à sept parties, 1 psalmen. Als slot geeft de komponist de Cantique de Simeon, »or laissez Createur" à cinq.

[2]) Het spreekt van zelf, dat ik alle opdrachten, titels, enz. met de grootste nauwkeurigheid afschrijf, en de spelling behoud die ik vind. Ik geloof, dat men hieromtrent nauwgezet dient te zijn, en kan de vrijheid des heeren *Dr. Kist* (die zich veroorlooft de schrijfwijze te veranderen) niet billijken.

Digitized by Google

maar zou men een bibliographische buitensporigheid begaan, die in het jaar 1612 te plaatsen?

Ik geloof het niet! Dat zij niet bij *Horenbeeck* verscheen, blijkt dunkt mij uit deze opdracht zelf, welke der première édition het epitheton van mal imprimez naar het hoofd slingert. Doch waar dan? Ik meen, dat wij, in afwachting van nadere opgaven, gerust die van *Dr. Kist* kunnen aannemen, als de meest waarschijnlijke.

Is er dan ook een vierde boek geweest der Pseaumes de David? Waarschijnlijk niet: indien wij ten minste geloof hechten aan de verzekering van *Horenbeeck* (zie diens voorrede tot Boek IV).

Wij komen nu, tot de andere verzameling, namelijk de Pseaumes de David NOUVELLEMENT mis en musique: waarvan de Livre premier ongelukkig evenmin te vinden is. Bij zulk een spoorloos verdwijnen zou een twijfelzuchtige bijna de vraag kunnen stellen, of dit 1ste boek ooit bestaan heeft? Ook hierin wil ik niets beslissen en verzoek alleen onze vrienden dringend, goed toe te zien, of zij 't misschien bij hunne navorschingen opsporen. Wordt het ontdekt, dan zijn wij een verbazenden stap verder!

Troosten wij ons, in afwachting van méer, met hetgeen wij zoo gelukkig zijn te bezitten .... en schrijven wij er dankbaar de titels van af. — Vooreerst:

Le livre second des Pseavmes de David, Novvellement mis en Musique, à 4, 5, 6, 7, 8, parties, Par *Ian P. Sweelinck*, Organiste. Contenant XXX Pseaumes, desquels aucuns sont tout au long. Tenor. A Amstelredam, Aux despens de *Hendric Barentsen* MDCXIII. On les vend à Francfort chez *Christoffle van Hartichuelt*. langw. kwarto.

Dit stuk, dat met de Table alphabétique[1]) — aan het slot opgesteld — 88 blz. telt, is vooral merkwaardig door de 2 blz. lange, hoogst karakteristieke opdracht des meesters.

Ik heb haar straks met een woord besproken, en na Dr. *Kist* (in het Ned. Muz. Tijdschrift 1842, blz. 192) heeft ook Dr. *Heije* voor haar de opmerkzaamheid der musici en kunstvrienden met nadruk verzocht, zoodat ik volstaan kan met haar woordelijk terug te geven.

A MESSIEVRS
MESSIEVRS
GODERT KERCKRINCK, GOMMER SPRANGER,
DAVID DE WEERDT, PHILIPPE CALANDRIN,

---

[1]) Ook hier wordt de inhoud door mij slechts aangeduid, en wel:

7 Pseaumes	à 4.	1 Pseaumes	à 7.
9 »	» 5.	2 »	» 8.
11 »	» 6.		

Op blz. XXXVI achter Psalm 141 staat een versierde omlijsting, waarvan het midden wordt ingenomen door de woorden:

»Fin des Pseavmes à quatre et cinq parties — Svyvent les Pseavmes à six, sept et hvict parties".

Digitized by Google

PIERRE DE SCHILDER, IEAN HABINCHOECK,
ROBBERT BERNART, IACQVES WYNEGVM,
Philomuses en la tresrenommee ville d'Amstelredam.

Messievrs, les Muses & les Graces sont sœurs, qui jamais ne se laissent, & qui jamais aussi ne se lassent de recreer, orner, & honorer, ceux qui les aiment & cherrissent. Vous les affectionnez, Messieurs: aussi elles vous honnorent. Et comme vous vous assemblez ordinairement, pour, joignánt vos voix en vn doux concert Musical, imiter l'harmonie des esprits qui sont consommés en tresparfaict accord, aussi ceste mesmé Musique, que souuent vous auez chantee, ores estant reuestue de nouuelles aisles, pour prendre vn plus grand vol, que vos accouragements & acclamations luy ont donné, s'en retourne gracieusement à vous, portant vos noms en son frontispice, en tes moignage de ce qu'elle recongnoist vostre faueur cause de sa liberté, l'auteur ne s'estant disposé à l'emanciper qu'à vostre intercession, pour contenter le sainct Zele de ceux, qui en plusieurs sortes veulent chanter & s'accorder auec Dauid, & correspondre à l'affection que vous luy portez, en satisfaisant à vostre desir & volonté, comme il se recongnoist.

Messievrs;

Totalement Vostre
Jan P. Sweelinck.

D'Amstelredam ce 25
Juillet 1613.

Behoef ik, na het lezen van dit merkwaardige dokument, belangstellenden in *Sweelinck*, en in zijn tijdvak, opmerkzaam te maken op het hoogst waarschijnlijke, dat de »philomuses" tot wie de meester hier het woord richt een deel uitmaakten van de beroemde »muziekkamer", het Collegium Musicorum waarvan *Tollius* [1]) gewaagt? Zoo geeft het ons dan eensklaps een helder beeld van den toestand dier dagen!

Wij hebben geen bewijs. Zeer waar! Maar wij behoeven nauwelijks bewijs; ons hart zegt ons: »die philomuses zijn de leden van het college: zijn wellicht de kooplieden, de weldoeners van den organist: want de dankbare, de gezegende voert hier meer het woord, dan de directeur, ja zelfs meer dan de toonmeester."

Het kost moeite, mij van deze opdracht los te rukken; maar én tijd én ruimte zijn mij duur. Wij moeten vooruit: Macte!

Thans zijn wij tot Boek 3 der Pseaumes genaderd, den titel dragende van:

Livre Troisieme des Pseavmes de David, Novvellement mis en Musique, à 4, 5, 6, 7, 8, parties, Par *Ian P. Sweelinck* Organiste. Contenant XXX Pseaumes, desquels aucuns sont tout au long. Tenor. A Amstelredam, Aux despens de *Hendric Barentsen* MDCXIIII. On les vend à Francfort chez *Christoffle van Hartichuelt.*

---

[1]) Zie de berichten onzer Vereeniging, No. 1, blz. 14.

Digitized by Google

Dit boek bevat 5 blz. »Table alphabétique" [1]), 1 blz. »Sonnet", en 122 blz. muziek. Op de keerzijde van het laatste blad staat: »De l'Imprimerie de *Jean de Tournes* [2]). Het sonnet alleen (onmiddelijk volgend op den index) zou reeds dit stuk bijzonder belangwekkend doen zijn. Het luidt:

SONNET
SVR LES PSEAVMES DE DAVID,
MIS EN MUSIQUE PAR J. P. SWEELINCK.

Tout raui hors de moy, ars d'une douce flamme.
Espris d'un sainct amour par ces diuins accords,
Se rallumer je sens an milieu de mon ame
Un esprit tout nouueau, qui desdaigne ce corps.
Esprit, tu es bien prompt: & ce pendant se pasme
Le corps, que tu deuois mouuoir par tes ressorts
Ne suyuant, ce dit-il, celuy que je reclame,
Je ne suis plus viuant, ains au nombre des morts.
Sweelinck, en mariant les tons auec le sens,
Fait si bien que le corps, par sa douce harmonie,
Suit & vit en suyuant l'esprit tout en vn temps.
Dont Dauid par ses mots tenant l'ame rauie,
Et puis *Sweelinck* tirant le corps par ses accents,
A l'esprit & au corps rauis rendent la vie.

B. T.

Het vierde en laatste boek, hetwelk wij nu onder de oogen krijgen, heeft als zoodanig een eenigszins gewijzigd opschrift, namelijk dus:

Livre qvatriesme et conclvsionnal des Pseavmes de David, Novvellement mis en mvsiqve, a 4, 5, 6, 7, 8 parties. Par *Iean P. Sweelinck*, Organiste d'Amsterdam. Contenant XLIII. Pseaulmes, desquels aucuns sont tout au long. Tenor. A Haerlem, Imprimé aux despens de *David van Horenbeeck*, Par *Harman Anthoine Kranepoel*. Anno MDCXXI.

---

[1]) Verdeeld als volgt:

3	Pseaumes	à trois	parties.
5	»	» quatre	»
5	»	» cincq	»
7	»	» six	»
2	»	» sept	»
8	»	» huit	»

[2]) De *Detournes* of *De Tournes* waren een vermaarde drukkersfamielje, uit Picardie afkomstig, en in de 16de eeuw te Lyon gevestigd. Deze *Jean* werd, naar 't schijnt, aldaar geboren, om zich in 1585 wegens geloofsvervolging naar Genève terug te trekken. Zijn geslacht oefende, tot 1780 toe, in deze stad het ambt van drukkers en boekhandelaars uit. Hoe *dit* boek nu, door *Jean de Tournes* werd gedrukt is mij een raadsel. Ik moet het nochtans als een feit beschouwen, dat het de reis volvoerde van Amsterdam naar Genève en terug.

Digitized by Google

Vooraan, deze (2 blz.) lange en, voor de waardeering van *Sweelinck* onmisbare, opdracht:

A MESSIEVRS,

Messieurs *Iaqves Camp*[1]), tres honnorable, Docte, pieux & fidele Ministre de la parole de Dieu a Haerlem, Et *Theodore Boorten*, aussi bien Docte, Vigilant & Vertueux Ieun' homme, & grand amateur des arts liberaux.

Messievrs, Voicy maintenant parfait achevé l'oeuvre, dont plusieurs Amateurs de la Musique & singulierement voz personnes, ont tant désiré d'en veoir la fin: A sçavoir la Musique Celeste & Divine, composee par nostre grand Orphée, & premier Organiste de ce Siecle, sur le reste des Cent-cincquante Pseaulmes du Prophete Royal & Psalmiste David. Les raysons qui m'ont esmeu de faire imprimer cest oeuvre à mes despends, sont diverses, dont le principal but a esté le respect, authorité & suffisance de l'Autheur, duquel les oeuvres sont tant admirables, & par consequent tant cheriz, bien quis & voulus, non seulement de moy, mais de tout le Monde, qui je n'ay peu manquer (voyant que personne n'y mettoit la main selon l'affection des amateurs) de le publier au publicq, & donner vogue du monde.

Et combien que j'estoye asseuré que cela ne se pourroit faire sans grands cousts & despends, & notamment en ce, que desirant rendre l'impression selon le merite de l'oeuvre, c'est à sçavoir de le faire imprimer en des Notes exquises & non usées; mesme de celles dont s'est servy autrefois Monsieur *Rafelingius*[2]), que j'ay expressement achetez de lui à cest effect, si est-ce que la dignité, d'un si rare subject, & l'amour que je porte à cest Amphion divin & doux-sonnant Harpeur, m'a fait surmonter toutes ces difficultez: Le mettant tout aussi tost soubs la Presse qu'il fut commencé, & aussi tost au monde qu'il fut né, tant pour satisfaire à V. R. que pour donner contentement à tous autres Amateurs en general, desquels plusieurs ayants cy devant gousté en partie la douceur d'une si douce Harmonie, se sont plainds maintesfois que ce qui en restoit encore, pour rendre cest oeuvre du tout parfait & accomply, ne leur fut aussi donné, pour rassasier leurs esprits famelicx d'une Ambrosie & viande tant delicieuse, aspirans d'en jouyr comme d'un Thresor inestimable, voire d'une perle qui surpasse & differe en excellence comme le Ciel de la Terre, & comme l'ame du corps, entant que la plus grand (sic?) part des oeuvres de tous autres Autheurs, tant excellents & celebres qu'ils soyent, sont remplies & souillées de Chants lascifs & impudiques, ne resonnants que choses terrestres & vaines: Mais nostre Au-

---

[1]) Deze namen schitteren — even als die der philomuses van *Sweelinck* — in alle biographische Books of Reference door hun afwezigheid.

[2]) Deze naam — ook *Rapheleng*, *Rafeleng*, *Rafeling*, *Raphelengius* en *Raphelingius* gespeld, — wordt gedragen door meer dan een uitgever en drukker uit de 16e en 17e eeuw. *Franciscus Raphelengius*, was afkomstig uit Fransch-Vlaanderen (geb. te Lanoy in 1539) en, voor zijn tijd, een zeer bereisd man. Hij studeerde te Gent en Neurenberg, leerde Grieksch en Latijn te Parijs, en onderwees die talen aan de hoogeschool te Cambridge. Hij huwde met een dochter van den beroemden *Plantyn* te Antwerpen, en trok in 1565 naar Leiden, om daar de zaken zijns schoonvaders te besturen. In 1586 werd hij tot buitengewoon, en in 1587 tot gewoon hoogleeraar in het Hebreeuwsch aangesteld; bovendien, tot akademie-drukker. Hij stierf in 1597. Die hier bedoeld wordt, zal wel zijn zoon *Christophorus* zijn geweest, waaromtrent nadere bijzonderheden ontbreken (zie *van der Aa*).

Digitized by Google

theur Hebrieu n'entonne que des chants spirituels & divins, louangeant & collaudant les choses celestes & parmanentes, & magnifiant les oeuvres admirables de Dieu, qui est le souverain bien de l'homme. Quoi considerant nostre Harpeur Batavien l'a voulu choisir aussi pour but de son ouvrage, & employer son divin esprit a divinement entonner ces Pseaulmes d'une Musique celeste & saincte, comme chose du tout propre & convenable à une ame pieuse & Chrestienne. Voyla pourquoy aussi (Messieurs) vous cognoissant estre non seulement amateurs d'une belle Musique, & singulierement de celle de nostre Autheur, l'unique Phœnix de nostre Pays, mais aussi des chants & vers spirituels, saincts, & d'edification, comme sonts ceux du Roy David, que je vous ay bien voulu offrir ce present oeuvre, en recognossance de l'obligation que je vous dois. Vous priant tres-affectueusement de l'accepter en gré, & ne viser à ce qui est du mien, qui est assez petit, Mais principalement à ce que est de l'Autheur & du Maistre ouvrier, qui est incomparablement plus grand, & à l'affection de celuy qui est, l'a esté, & sera toute sa vie,

MESSIEVRS,

Vostre tres-affectionné Serviteur & intime Amy,

D. V. HORENBEECK.

Deze interessante voorrede, welke ons een gedeelte van den sluier oplicht, die over de muziekale ontwikkeling van *Sweelincks* tijd is uitgespreid, en ons een denkbeeld geeft van de ontzaggelijke populariteit des auteurs, en het debiet zijner werken, wordt onmiddelijk gevolgd door 64 blz. muziek, daar de Table Alphabétique hier aan het einde is geplaatst [1]). Weinig zal de onderteekenaar van 't stuk hebben bevroed, hoe spoedig reeds na de uitgaaf van den Livre conclusionnal de organist, het voorwerp zijner hooge achting, zijner vurige bewondering, het aardsche met het eeuwige zoude verwisselen. Immers stierf *Sweelinck* in het laatst van dit zelfde jaar 1621.

Maar hij kon den geest geven — zijn assche kon ten grave dalen.... zijn werken, onsterfelijk door zijn naam, bleven voortleven, bleven bewondering baren, bleven hartstochten stillen, en harten verheffen, bleven ware gedenkstukken voor hem, die ze schiep!

Reeds ten volgenden jare — immers dit verzekeren ons *Eitner* en *Fétis* beiden — verscheen er van het vierde boek des geliefden meesters een herdruk te Amsterdam (in 4°.) opgevolgd door een derde editie in 1623 (Amsterdam, *Jean Jauk* et apud *Heur* [2]).

Ook van de Boeken II en III der Pseaumes NOUVELLEMENT mis en musique had in 1618 een tweede oplaag de pers verlaten (Amsterdam chez *Jean Walschaert* [3]). Men kon dus zeggen, dat *Sweelincks* werken tot de gezochtsten behoorden van hun tijd.

---

[1]) Verdeeld als volgt:

8	Psaumes	à quatre	parties
23	»	» cincq	»
7	»	» six	»
2	»	» sept	»
3	»	» huit	»

[2]) Volgens opgaaf van Dr. *Kist* (Ned. Muz. Tijdschrift, 1842, blz. 192).

[3]) Zie de vorige noot.

Digitized by Google

Is het dan niet wonderbaarlijk, is het niet beschamend voor het nageslacht, dat deze geestdrift door de eeuwen zoo goed als geheel is uitgedoofd?... Immers de meesterwerken van den Feniks zijn zóo zeldzaam geworden, dat mèn ze zelfs met een Diogenes-lantaarn vruchteloos tracht te vinden?

Omtrent de Duitsche uitgave, die er in 1616 van de psalmen verscheen, loopen de berichten zeer uiteen. Dr. *Kist* (zie Noot der vorige blz.) geeft den volgenden titel op:

Jan Pieter Swelincks, dess Weltberühmten Musici und Organisten zu Amsterdam in Hollandt, vierstimmige Psalmen, auss dem ersten, andern und dritten Theil seiner ausgegangenen Franzosischen Psalmen absonderlich colligirt und mit Lobwasserschen Text unterlegt. Frankfurt, an der Oder bey *Martin Guthen.* 1616.

Eitner geeft daarentegen aan [1]):

Jan Peter Sweelinck's des weitberümten Musici und Organisten zu Ambstelredam in Hollandt, sechsstimmige Psalmen, auss dem 1. und anderen Theil seiner aussgegangenen frantzösischen Psalmen absonderlich colligiret, und mit Lobwasserschen Texten unterleget, etc. Berlin bey *Georg Rungen* 1616. 4°.

Fétis, die trouwens met *Kist* overeenstemt, waar het geldt den »ersten, anderen und dritten Theil" der Psalmen, zoekt de moeielijkheid der twee verschillende plaatsen van uitgaaf op te lossen, door te verklaren, dat de Duitsche editie zoowel te Frankfort als te Berlijn het licht zag. Het kan waar zijn: maar dans le doute abstiens-toi. *Eitner* heeft (dus verzekert hij ons) het boek, waarvan een kompleet ex. op de Koninkl. Bibliotheek te Berlijn, en de Altus alleen in de boekerij te Grimma voorhanden is, zelf ingezien. Hij gelooft aan een vertolking der Psaumes, mis en musiqve (Leyde, *Basson*, 1612, 4°). De voorrede is, zegt hij, van *Martinus Martinius* te Cotbus en opgedragen aan den markgraaf van *Brandenburg*. Er moeten 30 psalmen in 't werk te vinden zijn.

VII. *Joannis Petri Svelingii* organistae Amsterodamensis cantiones sacrae cum basso continuo ad organum quinque vocum. Antverpiae apud *Petrum Phalesium*. 1619. In 4to.

De K. Bibliotheek te Berlijn bezit een ex., waaraan helaas! de quinta vox ontbreekt. 't Is volgens dit ex. dat *Eitner* ons den titel opgeeft. De datum 1623, door *Draudius* (zie Noot 1 op blz. 11.) verstrekt — en na hem, door meest allen gekopieerd — is dus waarschijnlijk foutief, tenzij er een 2de uitgaaf besta. De opdracht (op blz. 1, van den drukker *P. Phalesius*, geteekend Antverpiae, 17 August. 1619, is aan *D. Cornelio Giselberto Plempio*, Ivris V.Q. Doctori, et mvsarvm cvltori S. D. In den tekst wordt de komponist *Sweelingius*, onder de zangen daarentegen *Swelinck* genoemd. — Al deze opgaven zijn van *Eitner*, die het ex. heeft gezien. Zie hier, volgens hem, de lijst der 37 zangen: en wel volgens de aanvangswoorden:

1) Non omnis qui dicit mihi Domine; 2) Ecce prandium meum paravi (2 partes); 3) Ab oriente venerunt Magi (2 partes); 4) In te Domine speravi (2 p.); 5) Diligam

[1]) Zijn dit 2 werken? Een bevat 4-, 't ander 6-stemmige Psalmen.

Digitized by Google

te Domine; 6) Beati pauperes spiritu (2 p.); 7) Ecce nunc benedicite Dominum; 8) Cantate Domino canticum novum; 9) Venite exultemus Domino; 10) O Domine Jesu Christe; 11) Laudate Dominum omnes gentes; 12) Justi autem in perpetuum vivent; 13) Hodie Christus natus est; 14) O sacrum convivium; 15) Petite et accipietis; 16) Euge serve bone et fidelis; 17) Vide homo quae pro te patior; 18) Gaude et laetare Jerusalem; 19) Qui vult venire post me; 20) De profundis clamavi; 21) O quam beata lancea; 22) In illo tempore; 23) Paracletus autem spiritus; 24) Videte manus meas et pedes meos; 25) Domine Deus meus in te sperabo; 26) Viri Galilaei quid statis aspicientes; 27) Ubi duo vel tres congregati fuerint; 28) Beati omnes qui timent Dominum (2 part.); 29) Timor Domini principium; 30) Hodie beata virgo Maria; 31) Ecce virgo concipiet; 32) Gaudete omnes et laetamini; 33) Regina coeli laetare (4 partes); 34) Magnificat anima mea Dom. (2 part.); 35) Angelus ad Pastores ait; 36) Tanto tempore vobiscum sum; 37) Te Deum laudamus (5 p.).

Het meesterstuk (N°. 33, Regina Coeli) is dus niet gelijk Dr. *Kist* gemeend heeft (zie het werk in Noot 2, blz. 19), een afzonderlijk gewrocht des meesters. Ook was het niet onuitgegeven, toen het als bijlage der Gazette musicale van 1841 verscheen. Nochtans is het als handschrift in de Keizerlijke boekerij te Parijs voorhanden, en onze tegenwoordige uitgave berust op een afschrift daarvan.

VIII. Cantiones sacras (namelijk *composuit*) & prophanas 3. 5. 6. 8. vocum, omnesq. Psal. Dauid. musicè reddidit.

Deze opgaaf is van *Sweertius*: onmiddelijk na de lofspraak op *Sweelinck* (zie boven). *Eitner* vraagt of het hier een onbekend werk betreft? Ik acht het slechts een te zaam gevatte vermelding van VII en VI.

IX. Livre septième des chansons vulgaires de diverses autteurs a quatre parties, avec autres belles chansons de maitre *Jean Pierre Sweelinck*, maitre *Jacques Vredeman* et maitre *Gerard Jansz. Schagen* que ne sont pas imprimés, en première edition en 4°. 1618. *Corn. Nicolai.*

Mededeeling van Dr. *Kist* in het Ned. Muz. Tijdschr. 1842, blz. 192: berustende op een bericht des heeren *Doth* (*Dodt?*). Zonderling, dit alleen staande zevende boek! Zou de overschrijver zich ook vergist, en 7 geschreven hebben waar 1 staan moest? — Of wel was *Sweelinck* in de 6 voorafgaanden niet vertegenwoordigd?

X. Een kompositie in het volgende verzamelwerk:

Erster Theil Geistlicher Concerten und Harmonien à 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 etc. vocibus, cum et sine Violinis, et Basso ad Organa: Aus der berühmtesten Italianischen und andern Autoribus, so theils neben ihren eigenen mit noch mehren, theils auch mit anderen Texten beleget etc., colligiret und zum öffentlichen Druck befördert durch *Ambrosium Profium*, Organisten zu St. Elisabeth in Bresslaw etc. Leipzig gedruckt durch *Henning Kölern*. In Verlegung *Christoph Jacob*, Buchhändler in Bresslaw, 1641. In 4to.

Het bevat 25 nommers, terwijl de twee andere gedeelten (in 1641 en 1642 versche-

Digitized by Google

nen) 25 en 26 nommers inhouden. De Katharinen-boekerij te Brandenburg a/d Havel bezit een ex. van dit werk, waarin de naam van onzen komponist: »*Sweling*" gespeld wordt (zie *Eitner*).

XI. Een kompositie in het verzamelwerk Nervi d'Orfeo, Leida, *de Haestens*, 1605, getiteld: Madonna con quest' occhi. De Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst bezit dezen bundel — waarin ook nog kompositiën van andere vaderlanders b. v. van *Schuyt*, *Schoonhoven*, *de Werdt*, enz. voorkomen — doch helaas! al weder niet kompleet: namelijk alleen Alto en Basso (zie Berichten onzer Vereeniging, N°. 1, blz. 6).

XII. Een kompositie in het verzamelwerk:
Ghirlandia di Madrigali a sei voci, di diversi eccellentissimi autori de nostri tempi. Raccolta di Giardini di Fiori odoriferi musicali. Novamente posta in luce. In Anversa. Appresso Pietro Phalesio. M.D.CI. In —4°.

Deze bundel bevat 42 werken van verschillende meesters. Onder de namen vindt men ook *Gio. Pietro Sweling.*
Mijn opgaaf berust op de hoogst belangwekkende mededeelingen van den heer *Alph. Goovaerts*, een onzer korrespondenten te Antwerpen, in den Bibliophile Belge, jaarg. 1868 (Brux. *Olivier*). Zie aldaar zijn Notice biographique et bibliographique sur *Pierre Phalèse* imprimeur de musique à Anvers au XVI siècle, suivie du catalogue chronologique de ses impressions, blz. 216—237. Het bovengenoemde werk staat vermeld op blz. 233.

XIII. Kompositiën in een Ms., aanwezig op de Bibliotheek te Straatsburg [1]). Dit handschrift (in folio) is gedagteekend: 1673, en bevat behalve orgelstukken van *Sweelinck*, ook nog werken van *Frescobaldi*, *Galli*, *Frohberger*, *Hammerschmidt*, *Strunck* en *Melchior Schild* (*Fétis* en *Eitner*):

XIV. Kompositiën in een ander Ms., aanwezig ter boekerij des grauwen kloosters in Berlijn. *Eitner* deelt ons mede, dat men in dit Ms. (in folio van 32 blz.) nevens den naam *Sweelinck*, ook nog de namen van *Samuel Scheidt* (een zijner leerlingen) *Steigleder*, en *Caspar Hassler* vindt. De werken van den eerstgenoemde, bestaan in de volgenden: — (opgaven van *Eitner*):

1) Op de manier van een echo (door de letters M. F. P. S. aangewezen), 7½ blz lang; 2) Idem; 3) Fantasia, 4 voc.; 4) Toccata, 4 vocibus; 5) Idem; 6) Idem, 3 vocibus; 7) Idem, 4 vocibus; 8) Idem; 9) 6 Variationen: »von dir Fortuna werd ich getrieben" von *Swelinck* und seinem Schüler, *Samuel Scheidt* gemeinschaftlich componirt; 10) Paduana et Hispania met 4 variaties: de eerste en derde van *Sweelinck*, de tweede en vierde van *Scheidt*.

XV. Eindelijk kompositiën in een Ms., afkomstig uit de muziekale boekerij van *For-*

[1]) Mijn medebestuurder *Boers* meent evenwel, dat dit Ms. *niet* te Straatsburg aanwezig is. Het behoorde tot de muziekale boekerij van *Gerber*.

Digitized by Google

kel, en thans waarschijnlijk zich bevindende in de een of andere Berlijnsche bibliotheek. Bij *von Winterfeld* (*Joh. Gabrieli und sein Zeitalter*, II, blz. 188) lezen wij omtrent dit handschrift, dat het 67 orgelstukken bevat en wel van de volgende meesters:

Johann Gabrieli, *Vecchi*, *Quagliati*, *Frescobaldi*, *James*, *Philippi*, *Brown*, *Bull*, *Kennedy*, *Luython*, *Bodenstein*, *Strauss*, *Hassler*, *Erbach*, *Peter Swelinck* en *Cornet*. (Mededeeling van mijn medebestuurder *J. C. Boers* te Delft).

XVI. Canon. Vanitas Vanitatum et omnia Vanitas.

Door Ridder *van Rappard* († 19 Febr. 1867) zonder muziek in 1859 medegedeeld [1]) en vijftien jaren vroeger door Dr. *Kist* in een bijlage tot het Ned. Muz. Tijdschrift (1842) in fac-simile geproduceerd. Als iets zeer belangwekkends, doen wij het ook graveeren aan de keerzijde des titels van deze Regina Coeli.

XVII. Een Hochzeitsgesang voor 8 stemmen op de psalmwoorden: »Ich wil dich lieben, Herr meine Stärke." (Koninkl. boekerij te Koningsbergen).

Volgens *Carl von Winterfeld* (in zijn Evangelisches Kirchengesang, Deel II 104) door *Sweelinck* gekomponeerd op de bruiloft van den kantor aan de domkerk te Koningsbergen: *Johann Stobbeaus*. Deze huwde op 10 Juli 1617 voor de tweede maal met Frau *Regina*, de weduwe van *David Möller*. *Eitner* laat niet onopgemerkt, dat de bruiloft in Amsterdam moet hebben plaats gehad, daar anders *Stobbeaus* en *Sweelinck* elkaâr moeielijk hadden kunnen ontmoeten.

XVIII. Een vertaling van het volgende werk zijns meesters *Giuseppe Zarlino*.

Istituzioni harmoniche, divise in quattro parti, nelle quali, oltre le materi appartenenti alla musica, si trovano dichiarati molti luoghi de poeti, historici et filosofi. Venetia 1558.

Tot nu toe, heeft men er niets van kunnen ontdekken! Wellicht behoorde het tot de werken des meesters, die, naar de mededeeling van *Wassenaer* (zie blz. 5.), »nog niet waren uitgegaan," toen hij den laatsten adem uitblies, en bleef het als handschrift achter. Hoogstwaarschijnlijk zelfs. Immers lees ik in *Werkmeisters*: Harmonologia Musica (1702), blz. 111: »dann ein *Manuscript so in Niederländischer Sprache*, und aus derselben in's Hochteutsche versetzet, welches doch aus dem *Zarlino* mehrentheils genommen ist."

Ik eindig deze afdeeling die, meer dan ik verwacht had, is uitgedijd, met het uittreksel, waarmeê ook Dr. *Kist* zijn biographie van den »Feniks der muziek" besluit:

»voor het klavier heeft hij veel in den franschen en spaanschen Gusto gecomponeerd. »Ook moet hij in zijnen tijd, in de zeer geliefkoosde manier, more palatino, zooals »men dit naar den keurvorst te Heidelberg, Frederik II (die de muzijk zeer beminde,

[1]) Zie N°. V der bronnen.

Digitized by Google

»plagt te noemen, bijzonder gelukkig geweest zijn, en voor vele dezer liederen (more »palatino) van *f* 20 tot *f* 40 ontvangen hebben." [1])

BIBLIOGRAPHIE — 2de gedeelte: BRONNEN.

Opmerking vooraf. — In deze lijst zijn niet opgenomen de titels van werken, die ik niet regtstreeks tot de bearbeiding van *Sweelincks* biographie noodig had. Zij zijn in de noten aangeduid, zooals: *Brunet*, Manuel; *Georgi*, Bücher-Lexion enz.

Anders is de lijst zoo volledig mogelijk. Bij het raadplegen daarvan houde men evenwel vooral in het oog, dat ik, waar in tijdschriften de schrijvers over *Sweelinck* hun naam niet noemen, den titel van het tijdschrift vermeld, in stee van hunne initialen of pseudoniemen. Overal elders wordt, bij den naam van 't tijdschrift, verwezen naar dien van den schrijver, zoo b. v. bij Konst- en Letterbode naar Dodt van Flensburg enz.

Aa (A. J. v. der) — Zie Woordenb. (Biograph.).

I. Almanak (Overijsselsche) voor Oudheid en Letteren. 1851. Zestiende Jaargang. Deventer. *J. de Lange*, 8vo, 1850, blz. 210—217: *Jan Pietersz. Swelinck.*

Archief v. Kerkel. gesch. — zie Kist (N. C.).
Archief (Nederl.) — zie Kist (N. C.).

II. Baudaert of Baudartius (*Willem*) (geb. 1565, gest. 1640).

Memoryen ofte Cort Verhael der Gedenckweerdichste so kercklicke als werltlicke Gheschiedenissen van Nederland, Vranckrijck, Hoochduytschland, Groot Britannyen, Hispanyen, Italyen, Hungaryen, Bohemen, Savoyen, Sevenburghen ende Turkyen. Van den Iaere 1603 tot in het Iaer 1624. Tweedde Editie grootelix vermeerdert. Tot Arnhem. Gedruckt by *Ian Iansz.* Boeckvercooper. 1624, 2 deelen folio.

Zie het 13de Boek in Deel II, blz. 163. (Eerste editie in 1620.)

Caecilia (Algem. Muziekaal Tijdschrift.) — Zie Gregoir en Kist. (Dr. F. C.).

---

1) Deze mededeeling is bijzonder interessant; zonderling, dat Dr. *Kist* zijn bron niet vermeldt. Trouwens het hoeft niet. Ik zal die wel aantoonen. Zij komt voor in *Lustigs* vertolking van *Burneys* reis, blz. 397, noot 180. Omtrent deze muziekstukken *more palatino* kan men bij *Forkel* (*Gesch. der Musik*, II, blz. 703) lezen: »Der Vorzug dieser Hofsingschulen und die grosse Mei»nung von innen und der darin üblichen Singart hat sich so lange erhalten, dass man sogar »noch im sechzehnten und im Anfange des siebenzehnten Jahrhunderts eine Figural composition »mit den Beywörtern *more palatino* (nach Hofart) bezeichnete. *Johann Peter Sweling* aus Hol»land, welcher nur *Meyster Jan* genannt wurde, hat viele solcher Stücke *more palatino* gemacht, »von welchen im folgenden Bande einige mitgetheilt werden sollen."

Digitized by Google

III. Collot d'Escury (*Hendr.* Baron) (geb. 1773, gest. 1845).

Hollands roem in kunsten en wetenschappen; met aanteekeningen en bijdragen. 'sHage en Amsterdam, *de Gebroeders van Cleef*, 1825—44, 7 deelen. gr. 8vo.

Verschenen in afdeelingen. — Zie Deel IV, 2de st.

IV. Dodt (*Johannes Jacobus*), (geb. te Flensburg, omstr. 1800, gest. 1847).

Artikel in de Algemeene Konst- en Letterbode, 1840, Haarlem, *A. Loosjes, Pz.* gr. 8vo.

Zie in N°. 25, van 5 Juni, blz. 397: *Jan Pietersz. Zwelinck*, Amsterdamsch orgelspeler. De Konst- en Letterbode werd in 1788 aangevangen, en in 1861 gestaakt. De oktavo-serie werd met 1853 gesloten, en een kwarto-serie in 1854 begonnen. Het tijdschrift is zeer belangrijk. Waarom bezit de Leidsche Maatsch. er geen enkel deel van?

V. Eitner (*Robert*).

Holländisches Musik-Lexicon oder Biographisch-Bibliographisches Verzeichniss aller Tonkünstler und Schriftsteller über Musik, welche bis zum Anfange des XVIII Jahrhunderts in dem nördlichen Theile der Niederlande (dem jetzigen Königreiche Holland) geboren sind oder daselbst gelebt haben. Nebst einem Anhange holländischer oder daselbst gedruckter geistlicher und weltlicher Liederbücher mit Melodien, und einem Verzeichnisse der Verleger und Buchdrucker. Preis-Aufgabe der Maatschappij tot Bevorderinc der Toonkunst zu Amsterdam.

HS. Ingekomen onder de spreuk Ars longa, vita brevis, op de door de Maatschappij uitgeschreven prijsvraag: »Eene naamlijst althans der voornaamste »Toonkunstenaars en Schrijvers over Toonkunst, die van den vroeg»sten tijd tot in het begin der XVIIIde Eeuw in de Noordelijke Nederlanden »(binnen de grenzen van het tegenwoordig koningrijk) geboren zijn of geleefd »hebben; — met opgave van 'tgeen bekend mogt zijn omtrent hun leven en hunne »werken, en met aanwijzing der openbare of bijzondere verzamelingen in welke »die werken, in Handschrift of in druk, te vinden zijn." Op de vergadering van 23 Juni 1868, werd besloten, den schrijver een premie van *f* 200 toe te kennen. Uitgeloofd was »naar gelang van volledigheid en bronnenstudie" *f* 100 — *f* 500.

Eutonia — Zie Hientzsch (J. G.)

VI. Fétis (*François-Joseph*) (geb. 1784).

Mémoire sur cette question: »Quels ont été les mérites des Néerlandais dans la musique, principalement aux 14e, 15e et 16e siècles; et quelle influence les artistes de ce pays qui ont séjourné en Italie, ont ils exercée sur les écoles de musique, qui se sont formées peu après cette

Digitized by Google

époque en Italie?" Question mise au concours pour l'année 1828, par la quatrième classe de l'Institut des Sciènces, de Littérature et des Beaux-Arts, du Royaume des Pays-Bas par *Mr. F. J. Fétis*, professeur de contre-point et d'harmonie au Conservatoire royal de Paris, auquel a été adjugée la médaille d'argent.

Zie blz. 46. In 1824 had de 4de klasse van het Koninklijk Instituut de bovenstaande prijsvraag uitgeschreven. Er kwamen daarop twee antwoorden: één van *Kiesewetter* onder de spreuk: dignos laude Viros musa vetat mori; en één van *Fétis*, onder de spreuk: musicae artis virum omnium, qui unquam fuerunt, sine controversia, praestantissimi sunt illi. Den eerste werd de gouden, den tweede de zilveren medalje aangeboden. Hunne schriften werden door het Instituut bij één gevoegd, en onder den algemeenen (Hollandschen) titel van: Verhandelingen over de vraag: »welke verdiensten enz. door *R. G. Kiesewetter* en *F. J. Fétis*", te Amsterdam bij *J. Muller en C°.*, (1829) uitgegeven.

VII. Fétis (*François-Joseph*) Biographie universelle des Musiciens et Bibliographie générale de la musique. Deuxième édition entièrement refondue et augmentée de plus de moitié. Paris, *Librairie de Firmin Didot, Frères, Fils et Cie*, 1860—5. 8 volumes, gr. in 8°.

Verschillende artikelen. De 1ste ed. verscheen in 1838—44, te Brussel, bij *Méline, Cans et Cie.*

VIII. Gregoir (*Ed. G. J.*)

Artikel over den datum van *Sweelincks* dood in Caecilia. Algemeen Muziekaal Tijdschrift van Nederland. Rotterdam, bij *J. van Baalen & Zonen*. In 4to.

Zie de 26ste jaarg. N°. 6, 15 Maart 1869, blz. 53; brief uit Antwerpen. De 1e—19e jaarg. verscheen bij *Kemink & Zn.* te Utrecht. Caecilia was een vervolg van 't Nederl. Muz. Tijdschrift (z. ald.) sedert 1839 te Utrecht bij *Bosch en Zn.* uitgekomen.

IX. Hientzsch (*Johann Gottfried*) (geb. 1787).

Artikel in de Eutonia. Eine hauptsächlich pädagogische Musikzeitschrift für Alle, welche lehrend oder leitend die Musik in Schulen und Kirchen zu fördern haben, oder sich auf ein solches Amt vorbereiten. Breslau, 1828—37.

Zie daarin, jaarg. 1829, volgens de opgaaf van *Bronwerk*, N°. 1.

X. Hooft (*Pieter Corneliszoon*) (geb. 1581, gest. 1647).

Brieven: nieuwe, vermeerderde, en naar den oorspronkelijken text herziene uitgave; met toelichting, aanteekeningen en bijlagen (door *Dr. J. van Vloten*). Leiden, *Brill* 1855—57. 4 deelen. 16°. (met register).

Deel I loopt van 1600 tot 1629; Deel II, van 1630 tot 1634; Deel III, van 1634 tot 1640; en Deel IV, van 1640 tot 1647. Zie Deel II, bl. 68.

Digitized by Google

XI. Hooft (*Pieter Corneliszoon*). Gedichten. Eerste volledige uitgave gedeeltelijk naar des dichters eigen handschrift, met aanteekeningen van *P. Leendertz Wz.* Haarlem, *Erven F. Bohn* 1864—68. 5 afl. gr. 8vo.

Verschijnt in afleveringen. Zal in 8 à 10 afl. kompleet zijn. Zie Dl. I, blz. 195 voor het grafschrift op *Sweelinck*. Daar heb ik ook de bijzonderheid omtrent *Christina van Erp* (z. boven blz. 6 en noot 1 op blz. 28) gevonden.

XII. Jonge (*J. C. de*).

Nederland en Venetie. 's Gravenhage, *Gebr. van Cleef*, 1852, gr. 8°.

Zie blz. 334.

XIII. Kist (Dr. *Floris Cornelis*) (geb. 1796).

Artikel in het Nederlandsch Muzikaal Tijdschrift voor 1842, Utrecht, *Bosch en Zoon*, kwarto, blz. 181—183 en 191—193: *J. P. Swelinck.* Dr. *Kist* was de oprichter van dit tijdschrift, dat 1839 voor het eerst verscheen; zie Gregoir, (Ed. G. J.) Dr. *Kist* is na *Dodt van Flensburg*, de eerste geweest, die een eenigszins uitgebreide biographie over *Sweelinck* heeft bekend gemaakt. Ieder belangstellende moet hem daarvoor dank weten.

XIV. ———— Over den toestand van het Protestantsche kerkgezang in Nederland, benevens de middelen tot deszelfs verbetering. Utrecht, *Bosch en Zoon*, 1841, gr. 8°.

Dr. *Kist* spreekt in dit werk de meening uit, dat de oorspronkelijke psalmen van *Sweelinck* nog uitnemend dienstig zouden kunnen zijn tot verheffing van het kerkgezang.

XV. Kist (Professor *Nicolaas-Christiaan*) (geb. 1793, gest. 1859.)

Archief voor kerkelijke geschiedenis, inzonderheid van Nederland. Leiden, *Luchtmans*, 1829—40, gr. 8°. Dit tijdschrift door *N. C. Kist*, te zamen met Prof. *H. J. Rooyaards* tot stand gebracht, werd na 1840 voortgezet onder den titel: Nederlandsch Archief voor kerkelijke geschiedenis. Ibid 1840—49, gr. 8°.

Zie in het eerste werk, 1840, Deel X, bl. 223; en in het tweede, 1848, Deel VIII, bl. 184.

XVI. Koning (*Jacob*) (geb. 1770, gest. 1832.)

Geschiedenis van het Slot te Muiden, en *Hoofts* leven op het zelve; door *Jacobus Koning*, Lid van Koninklijk Nederlandsch Instituut, enz. Met platen. Amsterdam, *Johannes van der Hey en Zoon*, 1827.

Zie hierin blz. 78, 81 en 128—9 [1]).

[1]) *Koning* gedenkt in zijn belangrijke bijdrage tot de geschiedenis van den Muiderkring ook *Christina van Erp*, *Hoofts* eerste gade, zooals wij straks hebben gezien (z. boven blz. 6). Zij was, zegt hij, een voortreffelijke klavierspeelster; geen wonder! Immers was zij leerlinge van den »Feniks der Muziek" zelf. Jammer, dat zij reeds op 32 jarigen leeftijd, na vier harer kin-

Digitized by Google

KONST- EN LETTERBODE (Alg.) — Zie DODT (J. J.)

XVII. KRONIJK van het Historisch Genootschap, gevestigd te Utrecht. Utrecht, *Kemink en Zoon*, 1845 en volgende jaren, gr. 8°.

Zie daarin 1851, 7 Maart enz, blz. 93, 129, 148—9. Voorstel tot het doen vervaardigen van een statuet voor *Sweelinck* (Dr. *Kist*). Diskussie. Levensbericht des meesters (zie wijders, boven blz. 11).

XVIII. LEENDERTZ Wz. (P.)

Artikel in den Navorscher, Jaargang 1866, blz. 17, 51 en 121. *Sweelincks* sterfdag; *Sweelincks* gezin.

XIX. LUSTIG (*Jacob Willem*) (geb. 1706, gest. 1796).

Twaalf redeneeringen over nuttige muzikaale onderwerpen; ten onderzoek van kenners, ter verlustiging van Geoefende... in de forme van Maandelijksche samenspraken opgesteld. Amsterdam, *Olofsen*, z. j. (1756).

Zie daarin blz. 162, vierde St.

XX. MATTHESON (*Johann*) (geb. 1681, gest. 1764).

Grundlage einer Ehrenpforte worin der tüchtigsten Capellmeister Componisten, Musikgelehrten, Tonkünstler, etc., Leben, Werke, Verdienste, etc., erscheinen sollen. Hamburg, 1740, in 4to.

XXI. MOONEN (*Arnold*) (geb. 1664, gest. 1711).

Korte Chronyke der Stadt Deventer, van de oudste geheugenisse af tot het vredejaer van 1648. Uit verscheidene, zoo gedrukte, als geschrevene aenteekeningen by een gezamelt. De tweede druk, doorgaens verbetert en merkelyk vermeerdert. Te Deventer, By *Jan van Wijk*. Boekverkooper, woonende in de groote Overstraat, 1714, kl. 8vo.

Uitgave van zijn echtgenoote *Catharina Adelheidt Aleida*. Eerste editie in 1688. Zie blz. 147. Vermelding van *Sweelincks* dood.

XXII. NAVORSCHER (De). Een middel tot gedachtenwisseling en letterkundig verkeer tusschen allen, die iets weten, iets te vragen hebben, of iets

---

deren te hebben begraven, zelf aan de alverwoestende tering bezweek. *Vondel* wijdde haar het volgende grafschrift:

Op Mevrouw De Drostin van Muyden
KRISTINE VAN EEP.

Beluyt *Kristijn* met droeven sangk,
Sy volghde dichtst den cymbelklanck
Van *Swelinck*, onder al
Het maeghdelijck getal,

Het won elcx hart, als een slavin
Van ieders nut, en geen Drostin
Van Muydens hooge slot
Zy erf haer prijs by Godt.

(J. VAN LENNEPS Vondel, II, blz. 230).

Digitized by Google

kunnen oplossen. 1ste—12de Jaargang. Amsterdam, *Frederik Muller*, hoog kwarto (Met een register op de tien eerste jaargangen, en bijbladen voor de jaargangen 1853, 54 en 55).

Jaargang 12—18 (1862—1868) verscheen bij *C. M. van Gogh* te Amsterdam. Jaargang 19 bij *Loman en Verster* aldaar. Sedert 1868 verandert het formaat en wordt het gr. 8°. Aanvankelijk onder redactie van *J. G. de Hoop Scheffer*, *L. S. P. Meyboom* en *P. Leendertz Wz.*, doch sedert 1862 onder bestuur van den laatste alleen. Zie daarin Deel IV, bl. 23, 24 (verschillende berichten); bijblad van Jaargang 1854, blz. xliii en xliiii (idem); Deel XVI, bl. 17, 50, 121 (*Sweelincks* sterfdag; zijn nakomelingen); Deel XIX, blz. 95 (opgaaf zijner werken enz.) — Vgl. Leendertz (P.) en Rappard (F. A. van).

XXIII. Rappard (*Frans Alexander Ridder* van) (geb, 1793, gest. 1867).

Overzigt eener verzameling Alba Amicorum uit de XVIde en XVIIde Eeuw. — Nieuwe Reeks van Werken van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden. Leiden, *Brill*, 1856, gr. 8vo. (zevende deel, tweede stuk) blz. 1—138 met register.

Zie blz. 80 (afschrift van *Sweelincks* canon.)

XXIV. ———— Artikel in den Navorscher, Deel XVI, bl. 50—51. *Sweelincks* canon, enz.

XXV. Straeten (*Edmond* van der) (geb. 1826).

La Musique aux Pays-Bas avant le XIXe siècle. Documents inédits et annotés. Compositeurs, virtuoses, théoriciens, luthiers; opéras, motets, airs nationaux, académies, maitrises, livres, portraits, etc. Avec planches de musique et table alphabétique. Bruxelles. *Muquardt*, Librairie Européenne, 1867, gr. in 8vo.

Deel I tot nu toe verschenen. Zie daarin blz. 18—39. Bibliotheek van *Dandeleu* (zie blz. 2 dezer biographie en Noot 1, ald.).

XXVI. Sweertius of Sweerts (*Pieter Frans*) (geb. 1567, gest. 1619).

Athenae Belgicae, sive Nomenclator Infer. Germaniae scriptorvm, qvi disciplinas, philologicas, philosoficas, theologicas, Ivridicas, medicas et mvsicas illustrarunt. *Franciscvs Sweertivs* Antverp. Pro svo in patriam et literas adfectv digessit et vvlgavit. Accessit eodem avct. Svccincta XVII. Eivsdem inf. Germ. provinciar, nec non praecipvarvm orbis bibliothecarum et academiarvm lvcvlenta descriptio. Antverpiae Apvd *Gvlielmvm A Tvngris* sub signo Grhypi. clo. loc. XXVIII (1628). Cum gratia & Priuilegio.

Zie daarin blz. 460.

Tijdschrift (Ned. Muz.) — Zie Kist (Dr. F. C.)

Digitized by Google

XXVII. VONDEL (*Joost* van) (geb. 1588, gest. 1679).

De werken van *Vondel*, in verband gebracht, met zijn leven, en voorzien van verklaring en aanteekeningen, door *Mr J. van Lennep*. Met platen en afbeeldingen. Gedrukt en uitgegeven bij *M. H. Binger en Zonen* te Amsterdam 1850—1869 12 deelen, roy. 8vo.

Is in afleveringen verschenen, waarvan 113 het licht hebben gezien. Zie Deel II, blz. 159, 160, 161—2 (Grafschrift von *V.* op *Sweelinck*); blz. 630 (Id. op *Christina van Erp*); blz. 6 van de Nalezing.

XXVIII. WASSENAER (*Nikolaas Janszoon*) (geb. omstr. 1581, gest. omstr. 1631).

Historisch verhael aller gedencwaerdigen geschiedenissen, die hier en daer in Europe, als in Duytsland, Vrankrijk enz. Turkyen en Nederland van den beginne van 't jaer 1621 tot den herfst toe, voorgevallen syn, Amsterdam 1622 en vervolgens in 4to.

Het werk loopt tot 1630. Toen vervolgd door (zijn schoonzoon?) *Barend Lampe*. Het geheel vormt ruim 20 boekdeelen. Zie Deel II, blz. 40 (bijzonderheden omtrent *Sweelinck*).

WERKEN DER MAATSCHAPPIJ VAN NEDERL. LETTERKUNDE TE LEIDEN. — Zie RAPPARD (F. A. van).

XXIX. WOORDENBOEK (Biographisch) der Nederlanden, bevattende levensbeschrijvingen van zoodanige personen, die zich op eeniglei wijze in ons vaderland hebben vermaard gemaakt. Haarlem *J. J. van Brederode* 1851—69. gr. 8vo en kwarto.

Bijeen verzameld door *A. J. van der Aa*, en, na zijn dood, voortgezet door *K. J. R. van Harderwijk*. Vervolgd door *G. D. J. Schotel*. Verschijnt in afleveringen, waarvan in 1869 reeds 169 het licht zien. Letters A—O kompleet; letters P. R. en S. aangevangen. Passim.

AANHANGSEL.

(Geordend door Dr. J. P. HEIJE, secretaris der V. v. N. M.)

Reeds was het voorafgaand opstel gedrukt, toen de ijverige musicograaf, de heer *Ed. G. J. Gregoir* uit Antwerpen, nadat hij van deze bladen in drukproef kennis had genomen, ons met prijzenswaardige bereidwilligheid eene levensschets van *Sweelinck* ter beschikking stelde, die hij als antwoord op de prijsvraag der Maatschappij t. b. d. Toonkunst had denken in te zenden.

Dankbaar ontleen ik daaraan enkele bijzonderheden, die de mededeelingen van den heer *Tiedeman* aanvullen of voltooien. Wijders geef ik namens den heer *T.* de nommers op der Psalmen, zooals die verspreid liggen in de vier boeken der Psaumes,

Digitized by Google

die in 't bezit zijn der Maatschappij tot bevordering d. Toonkunst (vgl. blz. 14—19 der levensschets). Zij volgen op de uittreksels van den heer *Gregoir* [1]).

I.

Geboorte; levensbijzonderheden; sterfdag (Vergelijk hiervoor blz. 3).

In welk jaar, 1540 of 1561, *Sweelinck* geboren is, en in welken tijd hij zich in Venetië ophield, blijft twijfelachtig. De in Deventer voorhanden doopregisters reiken niet verder dan tot in den jare 1591 (de vroegeren zijn verbrand). De heer *Gregoir* ontving wijders uit Deventer het officiëel bericht »dat er in het archief der stad geen bijzonderheden omtrent den beroemden *Sweelinck* voorhanden zijn, en er niemand daar ter stede bekend is, welke dien naam draagt."

Volgens *van Iperen* [2]) is *Sweelinck* de eerste geweest, die de psalmen van Claude Goudimel (Parijs 1562), heeft aangeprezen en in Nederland ingevoerd (vergelijk blz. 7); de aldaar genoemde *Pedro Philippi* werd, volgens *Gregoir*, in Engeland geboren, en was in 1620, ten tijde van *Albert* en *Isabella*, organist aan de St. Gudula-kerk te Brussel.

Dat *Sweelinck* uitmuntte door een eigenaardig kunstrijke vingerzetting (vergelijk blz. 7) blijkt uit de navolgende woorden van *Mattheson:* [3])

»*Johann Peter Schweling* oder *Swelinck*, ein um die Mitte des sechszehnten Jahrhunderts blühender, kunsterfahrner Holländer, war schon in der Jugend, wegen seiner netten Fingerführung auf der Orgel, und überaus artigen Manier zu spielen, sonderlich berühmt. . . . . .

»Nach seiner Zurückkunfft in Holland, ward er alsofort Organist an der vornehmsten Amsterdammer Kirche, und führte sich dabeij so auf, das der Ruhm, nicht nur von seiner Kunst und Geschicklichkeit, sondern auch von seinem ordentlichen Leben und Wandel, weit und breit erschallete. Es wurden dadurch, unter vielen andern, vornehmlich *Melchior Schild* von Hannover, *Paul Syfert* von Dantzig, *Samuel Scheidt*, von Halle nebst zween Hamburgern, *Jacob Schultz* (*Praetorius*) und *Heinrich Scheidemann* bewogen, sich zu ihm nach Holland in die Musikschule zu begeben: aus welchen allen hernach, Kraffts ihres Meisters guter Anführung, lauter berühmte Männer, Organisten, Directores und Capellmeister geworden."

) Nog ben ik zoo gelukkig hier te kunnen bijvoegen, dat de *Cantiones Sacrae* eindelijk compleet door ons gevonden zijn in de Keiz. biblioth. te Parijs! — Ik doe de opdracht van *Phalesius* aan *Plempius* (zie hiervoor blz. 20), welke onze Parijssche correspondent, de hr. *F. A. Gevaert* de goedheid had mij te zenden, afdrukken achter de lijst der Psalmen. — (H.)

[2]) Kerkelijke Historie van het Psalmgezang der Christenen, Amsterdam 1777, *Wed. Lovering en Allart.*

[3]) Grundlage einer Ehren-Pforte, u. s. w. Hamburg 1740; blz. 331.

Digitized by Google

Muiderkring. (Vergelijk blz. 5). De Heer *Gregoir* noemt nog als toonkunstenaars, welken in dien kring verkeerden, *G. van Blankenburg* (fluitspeler [1]), *Jacob van Eyck*, van Utrecht, *H. Maas*, van Amsterdam, *Cornelis Schuijt*, van Leiden, *Cornelis Helmbreker*, van Haarlem en *J. Verreit*, van Rotterdam.

Ook muntte aldaar uit een organist *Crabbe*, wien *J. Dullaert* in zijn Bloemenkrans (1659) toezingt

Gij breekt op *Zwelings* edle zwier
Uw Psalmen gunstig in der haast, enz.

Sweertius (vergel. blz. 5) zegt, over *Verdonck* sprekende, nog het navolgende:

»*Cornelius Verdonck* in Turnhoutano [2]) celeberrimo municipio nascitur anno salutis MDLXIV, mihi familiaris et musica clarus et si *Joanni Petri Swelingo* Musico et Organistarum Belgii facile principi credimus, etc."

Sterfjaar en dag (vergelijk blz. 9—10). Zonder het tegenstrijdige op te helderen, blijkt toch dat *Walther* [3]), in zijn éérste opgave der waarheid tamelijk nabij was.

«*Swelinck* (*Joan Petrus*), ein Organist an der St. Nicolai Kirche zu Amsterdam, von Deventer gebürtig, gab unter andern, die Davidischen Psalmen mit 4—8 Stimmen heraus, und starb an 1621 den 16 und (oder?) 21 Oct. im 60 Jahr aetat. Siehe *Wittenii* Diarium Biogr. *Swertius* welcher sein sehr guter Freund gewesen, nennet ihn nur schlechtweg einen Niederländer, anbeij aber auch ein Miracul der Musicorum und Organisten, zu welchem täglich, wenn er gespielet, ein grosser Zulauff geschehen, um ihn zu hören und kennen zu lernen. Er habe, nebst den Davidischen Psalmen, auch andere geist- und weltliche Lieder von 3. 5. 6 und 8 Stimmen heraus gegeben, und seij an 1622 im November gestorben."

II.

Leerlingen van *Sweelinck*. (Vergelijk blz. 8.)

»*Scheidemann* (*Heinrich*), Organist an der St. Catharina-Kirche in Hamburg, ist an 1654 gestorben, und so wohl wegen seiner Composition, als seines Spielens dergestalt berühmt gewesen, dasz ein grosser Musicus zu Amsterdam, als er gehöret, das *Adam Reinke* an des *Scheidemanns* Stelle gekommen, gesprochen: »es müsse dieser ein verwegener Mensch seijn, weil er sich unterstanden, in eines so sehr berühmten Mannes Stelle zu treten, und wäre er wohl so curieux denselben zu sehen." [4])

---

[1]) In welke betrekking staat deze tot den lateren Quirijn *v. Blankenburg*? (H.)

[2]) V. woonde reeds zeer jong in Antwerpen en overleed aldaar in 1625.

[3]) *Joh. Gottfr. Walther*, Musicalisches Lexicon. Leipz. 1732. — Als uitspraak van *Mattheson* vermeldt hij daarin nog: »*Sweling* (*Johann*) ein ehemahliger berühmter Organist zu Hamburg und Lehrmeister des Dantziger Organistens *Pauli Syferti*."

[4]) *Walther*, Lexicon. — Kan die »grosser Musicus zu Amsterdam" (1654) Dirk *Sweelinck* geweest zijn? (H.)

Digitized by Google

»*Scheidemann* wurde um 1616 von seinem Vater zu dem berühmten Organisten *Sweling* nach Amsterdam in die Lehre gethan, nachdem er schon vorher beij ihm (seinem Vater?) zu Hamburg einen guten Grund gelegt hatte." [1])

»*Schild* (*Melchior*), Komponist und Organist an der Georgen- und Jacobs-Kirche zu Hannover um die Mitte des 17. Jahrhunderts, hatte seine Kunst zu Amsterdam beij dem berühmten *Joh. Pet. Schweling* erlernt, und zwar so, dass er nach Gefallen durch sein Spiel Lachen oder Weinen erregen konnte." [2])

»*Syfert* (*Paul*), berühmter Organist des 17ten Jahrhunderts, Schüler von dem grossen *Sweling* in Amsterdam. In praktischer Hinsicht ward er zu den vorzüglichsten Meistern seiner Zeit gezählt". [3])

Praetorius, of *Schultz* (*Jacobus*).

»Es war der berühmte *Joh. Pet. Schwelink*, oder *Sweling*, zu dem er sich in die Lehre begab, und von ihm, unter andern, eine ganz eigne Fingerführung fasste, die sonst ungewöhnlich, aber sehr gut war.

Schultz nahm des *Swelink's* Sitten und Geberden an sich, die überaus angenehm und ehrbar waren; hielt den Leib ohne sonderliche Bewegung, und gab seinem Spielen ein Ansehen, als ob es gar keine Arbeit wäre.

Hans Scheidemann, Organist in Hamburg, sandte eben zu gleicher Zeit seinen Sohn Heinrich nach Holland, und kamen also zween junge Hamburger beisammen in *Schwelings* Schule, die beiderseits ehrgeizig waren.

Sie studirten demnach gleichsam um die Wette; welches den Meister sehr erfreuete. *Jacob Schultz* hat viele Organisten gemacht, so in Deutschland, Dänmarck etc." [4])

Scheidt (*Samuel*).

Walther in zijn Lexicon, bladz. 548, schrijft met den grootsten lof over *Scheidt*, en deelt een grafschrift mede, dat men op het orgel vindt in de St. Morits-kerk te Halle, waar hij op 14 Maart 1654 overleed. Hij heeft onder zijn werken: *Ein siebenmahl variirtes Niederländisches Liedgen*; lied, dat hij in Amsterdam zal gehoord hebben.

Uit deze geloofwaardige stukken, kan men zich voorstellen, welke krachtdadige werking al deze scholieren van *Sweelincks* orgelschool, in geheel Duitschland te weeg brachten, en op welke breede schaal *Sweelincks* speeltrant zich aldaar verspreidde.

Als leerlingen van *Sweelinck* in de 2de en 3de lijn, vermelden wij vooral *Joh. Adam Reinke*, (geb. te Deventer, 1623) en diens leerling, den onsterfelijken *Joh. Seb. Bach* (vergelijk: blz. 8, noot 3). Wijders nog *Christoffel Bernhard*, (1612—1692) leerling van *Syfert*, en *Matthias Weckmann*, beroemd organist te Dresden, leerling van *Schultz*.

Hoe hoog *Sweelinck* in Duitschland gewaardeerd werd, blijkt ook uit het gedicht [5]) van *J. Rist*, prediker te Wesel, vervaardigd op het afsterven van *Praetorius* (*Schultz*).

Der Amsterdammer Asaph hat
Den *Schultzen* seine Kunst gelehret,
Der so die Hölzer schlug und trat,
Dass alle Welt ihn schier verehret.

Jan Peter, ja, du hast gespielet
Viel besser als Amphion pflag,
Drum hat dein *Schultz* auch Nacht und Tag
Mit Fleiss und Ruhm dir nachgezielet.

---

[1]) *E. L. Gerber*, Historisch-biographisch Lexicon. Leipz. 1792—1814. [2]) *Gerber*, a. v.
[3]) Dr. *G. Schilling*, Universal-Lexicon. Stuttgardt 1838.
[4]) *Mattheson*, Grundlage einer Ehren-Pforte.
[5]) *Mattheson*, Ehren-Pforte blz. 330, zegt: »durch Asaph verstehet *Rist* den *Schweling*."

Digitized by Google

Bibliographie.

De heer Gregoir, vermeldt nog: „de CL Psalmen, enz. door Jan Pietersz. Musicijn. Amsterd. Wed. v. Ravenstijn, 1656:" — doch ik twijfel, of het van Sweelinck is.

Ook Hij vond te Straatsburg geenerlei orgelstuk van Frescobaldi of Sweelinck (zie blz. 22, noot).

Hij betwijfelt, dat Tylman Susato [zie blz. 2], die te Antwerpen uitgaf — doch slechts van 1543—1560 — iets van S. kan hebben uitgegeven.

Doch hij deelt mij een Canon van S. mede, uit de „Livre Septième des Chansons Vulgaires, enz." [welligt een 2de uitgaaf van het vermelde no. IX, blz. 21]. Verbeterd en vermeerdert door Dirk J. Sweeling, enz. Amst. Paulus Matthysz.; omstreeks 1630 [k. bibl. Brussel]. De ontcijfering van dien Canon dank ik onzen correspondent v. Maldeghem [Brussel]. Zij volgt hieronder [1])

De volledige titels der bovengenoemden deel ik later meé in den Navorsch., wijl ik plaats wensch te winnen, voor de, nog juist bij tijds, mij door den heer Eitner [Berlijn] gezonden titels der beide werken van S., die ter Koningsberger biblioth. door hem zijn opgespoord.

Van het éerste [vergel. blz. 23. XVII] was tot nog toe geen juiste titelopgaaf bekend. Winterfeld althans, ofschoon er op wijzend, heeft het werk waarschijnlijk niet gezien. — Immers de titel luidt:

(XVII.) Canticum In honorem nuptiarum celeberrimi peritissimique Musurgi, Dn. *Joh. Stoboei* Grundentini Borussi etc. Sponsi: et lectiss. castissimaeq. foeminae *reginae*, Honesti ac spectavi viri *Davidis Mölleri*, civis quondam Regiomontani piè defuncti, relicta vidua, Sponsae. Harmonia' musica VIII Vocibus adornatum *Johanne Petersonio Sweelinck* Amstelodamensi, Templi majoris in vetere urbis Patriae regione Organista Anno 1617. 10 Julii. Zonder drukkers- of plaatsnaam; 4 Boeken Stemmen; langw. 4°.; Tekst: Diligam te Domine.

Het tweede is een, tot heden, onbekend, althans nergens vermeld werk. De titel luidt:

(XVII*.) *Joh. P. Sweelingii* Musici Batavorum longe clarissimi Melos, fausto quondam thalamo Lectissimi cunjugum Paris dicatum: Nunc vero senso verborum immutato, omnipotentis triumphatoris Jesu Christi, viri Michaelis gloriae ac honori consecratum studio ac cura Johannis Stobaei. Imp. Gedanensis per G. Rhetium 1638. — 5 stemmig. Tekst: Felix auspiciis dies secundis. In 2 partes.

In dezen titel, waarvan de hr. E. enkel een afschrift verkreeg, moeten fouten ingesloopen zijn. — Weldra echter verkrijg ik, door zijne bemiddeling, een volkomen handschrift der compositiën zelf.

Op nieuw sullen we dan twee verloren, en daarom dubbel te waardeeren schatten rijker zijn. *(Heijs.)*

---

[1]) Canon in diapasone. (Ontcijferd door R. J. van Maldeghem.)

J. P. SWEELING.

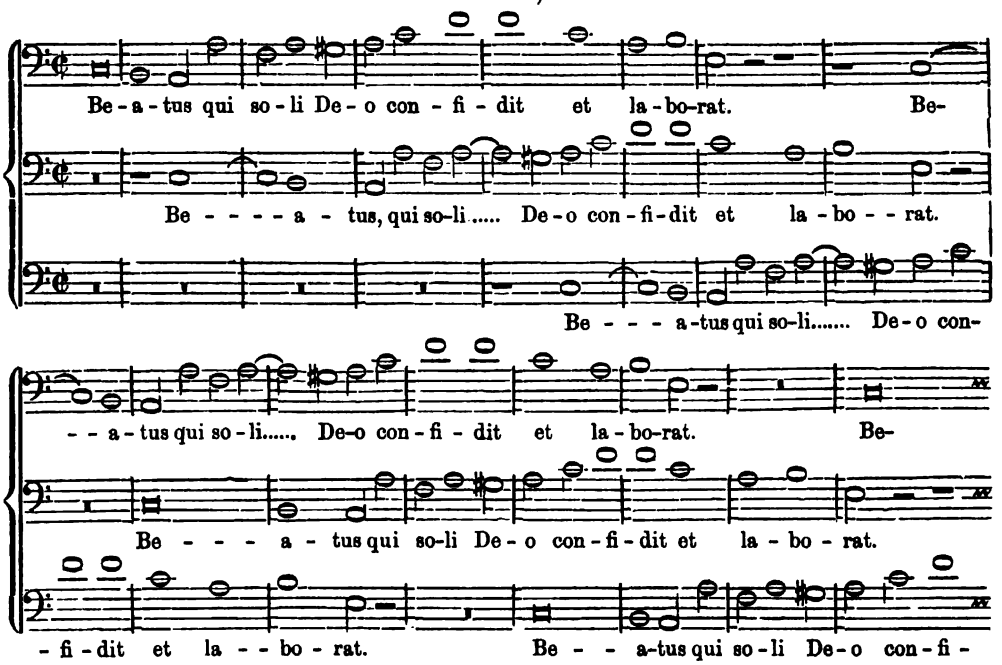

Digitized by Google

NOMMERS DER PSALMEN IN SWEELINCKS PSAUMES.

Boek I: 9, 138, 122, 24, 20, 23, 15, 102, 26, 121, 123, 129, 52, 130, 137, 69, 27, 136, 56, 32, 140, 60, 54, 8, 80, 66, 2, 45, 78, 72, 132, 29, 40, 142, 13, 50, 14, 97, 106, 144, 51, 108, 92, 3, 134, 49, 118, 95, 117, 105. *Cantique de Siméon.*

Boek II: 128, 127, 44, 75, 114, 90, 27, 77, 25, 36, 12, 98, 28, 84, 47, 141, 125, 135, 67, 64, 86, 115, 63, 65, 91, 143, 146, 11, 61, 33.

Boek III: 103, 16, 100, 120, 1, 3, 74, 134, 126, 70, 19, 133, 37, 119, 110, 4, 35, 89, 34, 7, 148, 62, 42, 82, 113, 41, 150, 43, 131, 101.

Boek IV: 96, 149, 93, 55, 22, 6, 21, 17, 57, 5, 85, 87, 107, 10, 58, 39, 116, 38, 79, 147, 59, 145, 112, 88, 83, 139, 94, 124, 30, 73, 104, 81, 46, 71, 18, 109, 99, 68, 31, 53, 48, 76, 111. (*H. Tiedeman.*)

Opdracht der Cantiones Sacrae (Zie Noot 1, bladz. 31) [1]).

D. CORNELIO GISELBERTO

Plempio, Iuris utriusque Doctori, et Caesarum Patrono,

S. D.

Dicaturiebam [1]) has Cantiones omni melle dulciores, et circumspiciebam Virum idoneum, cuius Patrocinio tutæ forent adversus hoc seculum, quod est promptum optima quæq; temere sugillare: quum ecce velociter occurristi mihi, optime Plempi, qui posses et de re tibi non ignota iudicare, et amusum vulgus Harpocratis repagulo coërcere. Quāquam et eo sunt genio modulationes hæ factæ, iis numeris, et auritrahā compositione, uti Timonicum genus hominum possint exhilarare. Quod ipsum cum intelligerem, etiam citra sententiā eorum, qui Phonasci vocantur, auribusq; essem arbitratus tantum melos, hac ætate licet,

Dum mea cygneas imitantur tempora plumas,

non cunctabundè prœlo subieci musteum hunc, omniq; cretico suaviorem fœtum ingenii Sweelingii, ac velut uno Cadmeio iacto semine, copiosam aciem Exemplarium in lucem produxi. Eant igitur in Orbem veterem, ac novum huius Amphionis laudatissimi Cantus, et varietate suā eruditā, musicæ si quæ iam senuit, tædia cispellant. Non tibi deest Consultissime Plempi, in tuis istis forensibus turbis, ubi distentum animum laxes, dissipatumque colligas, voce seu maius acuta, seu fidibus citharavè Phœbi. Abrumpo sermonem, non amorem, quem litteris tuis illis musis dictantibus validè præoccupasti. Antuerpiæ 17 Aug. 1619.

V. D. addictissimus

Petrus Phalesius.

---

[1]) Ik geef het afschrift zóo als ik ontvang, ofschoon het mij voorkomt, dat er fouten in zijn. Weldra hoop ik het te kunnen vergelijken met het oorspronkelijke: want ook in den titel: »M. Io. Petri Sweelingii Amstelodamensis et Organistae Cantiones" etc. — en hier in het »Causarum Patrono" — is verschil met *Eitners* opgave (zie hiervoor blz. 20). — Inmiddels zij onzen hoogst ijverigen korrespondent *Gevaert* (Parijs) hartelijk dank. (*Heije.*)

Nog heb ik ten slotte te vermelden, dat de klavier- of orgelpartij onder het hiervolgende Regina door den heer H. A. VIOTTA bewerkt is, naar den bezijferden Bas van het oorspronkelijk handschrift. Intusschen zou de toon waarin het stuk stond (F. dur), de Alt- en Baspartij wat te laag hebben gemaakt voor de zangers van dezen tijd. Het is dus door den hr. Viotta getransponeerd in G. dur; ook heeft hij er eenige voordracht-teekens aan toegevoegd en het Tempo (Andante) aangewèzen.

De Hollandsche tekst is er door mij bijgevoegd. — (Dr. J. P. HEIJE, *Secretaris der Vereeniging.*)

Digitized by Google

J. P. SWEELINCK.

EINE BIOGRAPHISCHE SKIZZE

aus dem Holländischen,

MIT ERLÄUTERNDEM VORWORT DEUTSCH BEARBEITET VON

EMIL MOHR.

Das 19te Jahrhundert ist vor allem das Jahrhundert der kritischen Untersuchung und der gerechten Würdigung. Wer sich von der Bedeutung dieses Fortschrittes überzeugen will, schlage die erste die beste Schrift aus der Mitte des vorigen Jahrhunderts oder auch noch früher auf. Die Naïvität der Kritik, die Grundsatzlosigkeit, womit sie verfährt, der unklare schleppende Stil, der Mangel an Urtheil, welches das fernliegende, Unwichtige auffasst, um das (nächstliegende) Wichtige ohne Beachtung zu lassen, wird ihn in Erstaunen setzen.

Worauf lastete dieser Uebelstand schwerer, als auf der Beurtheilung grosser Zeitgenossen? Das ungeschickte Lob und der plumpe Tadel trugen nur dazu bei, ihr Bild dem Blicke der Mitlebenden, wenn auch hin und wieder in Wolken von Weihrauch zu entziehen, und dadurch auch die Tradition zu fälschen: woran eben sich die Nachwelt zu halten hat.

Das Verdienst wird Niemand unsrer Zeit absprechen, die richtigere Erkenntniss so manches grossen Verstorbenen herbeigeführt zu haben, wenn man auf der anderen Seite die Kunst der Kritik in unserer Zeit zu einem Gewerbe gemacht sieht, mit allen Kniffen des subtilsten Handwerks ausgerüstet, und in erster Linie darauf bedacht ihren Mann zu ernähren, mit jedem Mittel, welches sich dazu darbieten mag.

Wer zu der besseren kritischen Arbeit sein Scherflein beibringen kann, wer thäte es nicht gern und unbefangen?

Der »Niederländische Verein für Musikgeschichte" sendet seiner Herausgabe des 5 stimmigen »Regina Coeli" von *Sweelinck*, in vollständig bearbeitetem Klavierauszuge, einen kurzen Abriss seines Lebens und Wirkens voraus. Dieser Mann war, bei seinen Landsleuten nicht *allein*, so gut wie vergessen! Und doch kann man in *Arrey von Dommer's* musikgeschichtlichem Werke nachlesen, dass zur Zeit, als Hamburg der Mittelpunkt musikalischen Lebens in Deutschland war, *Sweelinck* wirkte, und den bezeichnenden Beinamen »der Organistenmacher" erhielt, dass er eine Schule bildete, die einen Namen wie *Reinke* (gleich *Sweelinck* von Deventer gebürtig), und unter Anderen auch den unsterblichen *Joh. Seb. Bach* als ihrer Tradition angehörig betrachten darf

Der »Niederl. V. f. M." hat vor seinem Lande übernommen die Schuld der Vergangenheit auch in Bezug auf diesen Mann zu sühnen. Es handelt sich aber um mehr als das, es handelt sich um eine allgemein musikgeschichtliche That, welche um so eher hoffen

Digitized by Google

darf in Deutschland Anklang zu finden, als dem hiesigen Streben von daher ein nicht weniger eifriges und thätiges Wirken entgegen kommt.

Johan Peter Sweelinck — hier schon knüpft die Forschung an: es gibt 7 Schreibarten seines Namens. Der Mann wurde zu seinen Lebzeiten in holländischen, deutschen und französischen Schriften vielfach erwähnt (*Kist* und *Dodt von Flensburg* haben Biographisches mitgetheilt).

In Antwerpen, Leiden, Amsterdam und Berlin (1616) sind Werke von ihm zur Herausgabe gekommen, welche die verschiedene Lesart des Namens zeigen. Der Komponist selbst schrieb sich bekanntermassen einmal *Swelinck*, und später *Sweelinck*, woran man sich wohl wird zu halten haben.

Jan Pieterszoon Sweelinck wurde vermuthlich im Jahre 1540 in Deventer geboren. Er war der Sohn eines Organisten, welcher selbst eines gewissen Rufes genoss; wahrscheinlich wurde er daher zunächst von seinem Vater gebildet. Ueberhaupt hat, nach authentischen Mittheilungen, das ganze Geschlecht der *Sweelinck* noch manchen gepriesenen Musiker hervorgebracht. *Diederik Sweelinck* leitete die musikalischen Aufführungen auf dem Schlosse von Muiden zur Zeit, als sich dort der für Holland so bedeutungsvolle Kreis von Schöngeistern um den Dichter *Hooft* gesammelt hatte. Unser *Sweelinck* muss in noch jungem Lebensalter sehr fertig auf der Orgel und dem Klaviere gewesen sein; denn wir erfahren, dass er schon sehr bald nach Italien wanderte, um unter *Giuseppe Zarlino's* Leitung, *Cyprian de Rore's* berühmtem Schüler, zu Venedig sich auszubilden. Nach seiner Rückkehr wurde es ihm daher auch nicht schwer die Organistenstelle an einer der Hauptkirchen von Amsterdam zu erlangen.

Hier entwickelte er nun bis zu seinem Tode eine stille, segensreiche Thätigkeit; und wie dies schon der obenerwähnte Beinamen andeutet, es beruhte dieselbe weniger auf Virtuosität des Spieles oder auf dem bestechenden Glanz seiner Compositionen, als vielmehr auf der anerkannten Tüchtigkeit seiner Schule, welche von allen Seiten Schüler und Meister herbeilockte sich ihre Vorzüge zu eigen zu machen. Die Stifter der grossen Deutschen Orgelschule sind bei ihm in die Lehre gegangen. Das etwas schwülstige Lob seiner Zeitgenossen blieb (nun wohl) nicht aus. Was aber mehr in's Gewicht fällt, ist der Umstand, dass sein Wirken in die Blüthezeit des niederländischen Gemeinwesens fällt, welche demnach auch auf dem musikalischen Gebiet einen historischen Namen aufzuweisen hat.

Sweelinck stand zu bedeutenden Zeit- und Landesgenossen in Beziehungen. *Vondel* schrieb ihm ein Epitaph. *Hooft*, der Mittelpunkt der Schöngeister auf dem Schloss von Muiden, erwähnt ihn bekanntermassen in seinen Briefen nur einmal: — 9 Jahre nach seinem Tode, indem er sich einer sprichwörtlichen Redensart des Meisters bediente. — *Hooft's* erste Frau war eine Schülerin *Sweelinck's*, und *Vondel* machte Verse auf sie; *Hooft* selbst nennt ihn in seinem ausgedehnten Briefwechsel nur einmal nebenher, und vergisst seinen Freunden den Tod eines solchen Mannes mitzutheilen und — *Hooft* war sehr musikalisch! — Eingehender Forschung ist hier auch Manches aufbehalten.

Es ist hier der Ort eine grossherzige Handlung Amsterdamer Kaufleute mitzutheilen. Sie boten *Sweelinck* eine Summe Geldes an, unter der Bedingung, dass dieselbe von ihnen auf Zinsen angelegt werde und zwar so, dass die Gewinne ganz allein auf seine, die Verluste auf ihre Rechnung kämen. Der Meister erfuhr später mit Erstaunen, dass er auf diese Weise zu einem Erwerb von 40,000 Gulden gekommen. Die Nutzanwendung auf unsere Zeit liegt nahe.

Vielleicht, dass die Wohlhabenheit, deren sich *Sweelinck's* nächste Nachkommen — man kennt vier Söhne — erfreuten, auf diesen Act einfacher, tüchtiger Wohlthätigkeit zu-

Digitized by Google

rückzuführen ist? *Sweelinck's*, wie es heisst, ältester Sohn *Peter*, nach altem Herkommen auf den Namen des Grossvaters getauft, besass in Amsterdam ein schönes Haus in guter Lage.

In dem Maasse, als *Sweelinck's* Name in In- und Ausland durchdrang, strömten ihm bedeutende Schüler zu, wurden besonders in Deutschland seine Werke in mehr als einer Stadt herausgegeben. Wir nennen unter seinen Schülern: *Melchior Schild* von Hannover, *Paul Syfert* von Danzig, *Samuel Scheidt* von Halle, *Jacob Schultz* oder *Praetorius* und *Heinrich Scheidemann* von Hamburg.

Von diesem *Scheidemann* erlernte dann *Joh. Adam Reinke*, ebenfalls, wie wir schon bemerkten, ein Niederländer und in Deventer geboren, die Kunst des Orgelspiels um sie seinem erhabenen Schüler *Joh. Seb. Bach* zu vermitteln. *Schultz* und *Scheidemann*, die beiden Hamburger, bewahrten bis an ihr Lebensende dem Meister eine kindliche Pietät, hatten sich auch in ihrem Benehmen nach ihm gerichtet, und mussten sein Bild immer vor Augen haben. Wie wäre das möglich gewesen, wenn *Sweelinck* nicht den Stempel einer bedeutenden und ungleich liebenswürdigen Natur getragen?

Die Ueberlieferung erzählt, dass es seine Art gewesen, sich schwer zum Vortrag auf dem Klavier oder Orgel vor guten Freunden entschliessen zu können,; einmal im Zuge habe er aber nicht mehr aufhören mögen. So habe er einmal vor solchen von Nachmittag bis Mitternacht phantasirt und namentlich das Liedchen: »der lustige Mai ist jetzt in seiner Zeit" an die 25 mal verändert hören lassen.

Sweelinck starb am 16 Oct. 1621, wie dies die neue Forschung dargethan hat, und wurde laut Zeugniss der Kirchenregister der »Oude Kerk", welcher er als Organist sein Leben lang mit Eifer und Treue gedient, am 20sten begraben, wobei man zwei Stunden lang zu seiner Ehre die Glocken läutete.

Ehe ich zur kurzen Uebersicht seiner Werke übergehe, möchte ich noch die Wiedererweckungsversuche seines Andenkens erwähnen, welche man 1851 in der »Historischen Gesellschaft" zu Utrecht machte. Es handelte sich um eine Statuette auf Subscription, nach dem einzig vorhandenen Stich von *Müller* bei Lebzeiten gravirt. Bildhauer *Georges* hatte bereits das Modell gemacht; die Sache scheiterte aber damals an dem mangelnden Interesse von Seiten des Publikums. Für die Wiederaufnahme dieses Unternehmens ist vielleicht jetzt der günstige Zeitpunkt nahe, wo sich die Gesellschaft für Musikgeschichte alle Mühe gibt seinen Namen der Vergessenheit zu entreissen. Dieselbe kann es nur mit der wärmsten Dankbarkeit anerkennen, wenn man ihren Bemühungen auf eine Weise unter die Arme greift, welche im Stande ist mehr und mehr von und über diesen Meister, an das Licht der Oeffentlichkeit zu locken.

Robert Eitner, der verdienstliche musikalische Forscher, und Redakteur der »Monatshefte für Musikgeschichte" in Berlin, äusserte über *Sweelinck*:

»Seine Werke sind sehr selten geworden, und man hat erst in den letzten Jahr»zehnten einige an's Tageslicht gezogen; alle anderen, von *Draudius* (Bibliotheca »classica, sive Catalogus officinalis, etc. Francofurti ad Moenum 1625) an»geführten, scheinen auf immer verloren, oder ruhen noch an unbekannten Orten."

Es ist dies quasi eine Aufforderung, eine Mahnung, welche man sich auch in Deutschland zu Herzen nehmen möge, nachzuspüren, zu forschen nach den Werken eines Mannes, dessen Wirksamkeit wenigstens in der Nachwirkung auch Deutschland zu Gute gekommen ist. Die Musik findet allerorten in unserer Zeit offenen Sinn und

Digitized by Google

offene Herzen, mehr als je. Wohlan, lasst uns unsere Schuld an einen ihrer grossen Todten abtragen, der zu Denen gehörte, die das Fundament zu dem Hause legten, welches jetzt in seiner ganzen Grösse vor uns dasteht.

BIBLIOGRAPHIE DER WERKE SWEELINCK'S.

I. Psaumes en hollandais, traduits par Lobwasser à quatre et huit voix. — »*Alle näheren Angaben sind unbekannt*" (*Eitner*). — Siehe hieroben, Seite 12.

II. Chansons françaises à quatre et à cinq voix. Anvers, 1592, 4o.

III. Chansons à cinq parties. Anvers, 1593, 4o.
Vermuthlich ein und dasselbe mit: Chansons, Anvers, 1594 (mit *Verdoncq*). s. Seite 12.

IV. Nieuw Cijterboek. Amst., *Jauk* 1602, 4o. (*Dr. Kist*)
Nieu Chyterboek. Amst., *Janson*, 1602 (*Eitner*). Niew Chyterboek. Amst., 1602 (*Fétis.*)

V. Rimes françoises et italiennes mises en musique à deux et trois parties avec une chanson à quatre. Leyde, 1612, 4o. apud *Raphaleng. (Kist.)*

VI. Pseaumes. — *a.* Pseaumes mis en musique — 1ste Sammlung. — *b.* Pseaumes NOUVELLEMENT mis en musique — 2te Sammlung.

a. Pseaumes, 3 Livres. Leyde, *G. Basson*, 1612—1614, 4o., laut *Kist*; Les Pseaumes de David mis en rime françoise par *Clement Marot* et *Théodore de Bèze*, mis en musique à 4, 5, 6 et 8, parties (6, 7, 8, sagen *Gerber* und *Fétis*) laut *Karl Ferd. Becker* und *Eitner*: Buch 1. unbekannt. 2. Leyde 1613. 3. Leyde 1614.

Anmerkung: von a) existirt eine zweite Auflage, deren 1 Buch betitelt:
»Premier Livre des Pseavmes de David, Mis en mvsiqve A 4. 5. 6 & 7 »parties, par Mre. *Iean Piere* (sic) *Sweling*, Jadis Organiste d'Amsterdam. »Contenant 50 Pseaumes, desquels aucuns sont tout au long. Seconde. »Edition. Tenor. A Haerlem, Imprimé aux despens de *David van Horenbeeck*, »Par *Harman Anthoine Kranepoel*. Anno MDCXXIIII.

b. Pseaumes NOUVELLEMENT mis en musique, 4 Livres. — Buch I. fehlt.

Buch II. Titel: »Le livre second des Pseavmes de David, Novvellement mis en »Musique à 4, 5, 6, 7, 8, parties, Par *Ian P. Sweelinck*, Organiste. Con- »tenant XXX Pseaumes, desquels aucuns sont tout au long. Tenor »A Amstelredam, Aux despens de *Hendric Barentsen* MDCXIV. On les »vend à Francfort chez *Christoffle van Hartichuelt.*"

enthält: 7 Ps. à 4; 9 Ps. à 5; 11 Ps. à 6; 1 Ps. à 7 und 2 Ps. à 8 parties.

Buch III. Titel: »Livre troisième des Pseavmes de David, Novvellement mis en »Musique à 4, 5, 6, 7, 8, parties, Par *Ian P. Sweelinck* Organiste. Con- »tenant XXX Pseaumes, desquels aucuns sont tout au long. Tenor. »A Amstelredam, Aux despens de *Hendric Barentsen* MDCXIIII. On les »vend à Francfort chez *Christoffle van Hartichuelt.*"

enthält: 3 Ps. à 3 parties; 5 à 4; 5 à 5; 7 à 6; 2 à 7; 8 à 8. Druck: Genf. *Jean de Tournes.*

Buch IV. Titel: »Livre qvatriesme et conclvsionnal des Pseavmes de David, »Novvellement mis en mvsique, a 4, 5, 6, 7, 8 parties. Par *Ian P. Swee- »linck*, Organiste d'Amsterdam. Contenant XLIII Pseaulmes, des- »quels aucuns sont tout au long. Tenor. A. Haerlem, Imprimé aux »despens de *David van Horenbeeck*, Par *Harman Anthoine Kranepoel* Anno MDCXXI.

enthält: 8 Ps. à 4; 23 à 5; 7 à 6; 2 à 7; 3 à 8 (Siehe Seite 19).

Deutsche Ausgaben der Psalmen a (Dr. *Kist*); und b (*Eitner*).

a). *Jan Pieter Swelincks*, des Weltberühmten Musici und Organisten zu Amsterdam in Hollandt, vierstimmige Psalmen, auss dem ersten, andern und dritten Theil seiner ausgegangenen Franzosischen Psalmen absonderlich colligirt und mit Lobwasserschen Text unterlegt. Frankfurt, an der Oder bey *Martin Guten* 1616.

Digitized by Google

b). *Jan Peter Sweelinck's*, des weitberümten Musici und Organisten zu Ambstelredam in Hollandt, sechsstimmige Psalmen auss dem 1. und anderen Theil seiner ausgegangenen frantzösischen Psalmen absonderlich colligiret, und mit Lobwasserschen Texten unterleget, etc. Berlin bey *Georg Rungen* 1616. 4o. (Siehe Seite 13—20.)

VII. *Joannis Petri Svelingii* organistae Amsterodamensis cantiones sacrae cum basso continuo ad organum quinque vocum. Antverpiae apud *Petrum Phalesium*. 1619. 4°. (Siehe Seite 20.)

No. 33 in der Bibl. Impér. vollständig: das Regina Coeli, welches der »Niederländische Verein für Musikgeschichte" herausgiebt [1]).

VIII. Cantiones sacras & prophanas 3. 5. 6. 8. vocum, omnesq. Psal. David. musicè reddidit (*Sweertius*). Scheint nur eine Verweisung auf No. VI en VII.

IX. Livre septième (I?) des chansons vulgaires de diverses autteurs a quatre parties, avec autres belles chansons de maitre *Jean Pierre Sweelinck*, maitre *Jacques Vredeman* et maitre *Gerard Jansz. Schagen* que ne sont pas imprimés, en première edition en 4°. 1618. *Kist* (*Dodt von Flensburg*) Siehe Seite 21.

X. Eine der 25 Nummern, welche das folgendgenannte Sammelwerk bilden:
Erster Theil Geistlicher Concerten und Harmonien à 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 etc. In Verlegung *Christoph Jacob*, Buchhändlerin Bresslaw, 1641. In 4°. (Siehe Seite 22.)

XI. Eine Nummer im Sammelwerk:
»Nervi d'Orfeo," Leida, *de Haestens*, 1605: Madonna con quest'occhi.— Alt und Bass im Besitz der »Gesellschaft zur Beförderung der Tonkunst" (S. Seite 22.)

XII. Eine Nummer im Sammelwerk:
»Ghirlandia di Madrigali a sei voci, etc. In Anversa. Appresso *Pietro Phalesio*, M. D. CI. 4°." (Nach Mittheilungen von *Alphonse Goovaerts* in dem *„Bibliophile Belge"* (Brux. *Olivier*).— (Siehe Seite 22).

XIII. Orgelcompositionen in einem Manuscripte zur Zeit in Strassburg. (1673.) — *Emil Gerber* angehörig (*Fétis* und *Eitner*).

XIV. Stücke in einem Manuscripte vom »Grauenkloster" in Berlin, 32 Seiten. (Siehe Seite 22.)

XV. Orgelstücke in einem Manuscript in Berlin, 67 Stücke, worunter nach *von Winterfeld* (*Joh. Gabrieli* und sein Zeitalter) sich welche von *Sweelinck* befinden. (Seite 23.)

XVI. Canon: Vanitas Vanitatum et omnia Vanitas (*v. Rappard* und *Kist*) wird durch den »Verein f. Nied. Musikgeschichte" diesem Regina vorgedruckt.

XVII (und XVII*; Seite 23 nnd 34). Hochzeitsgesang dem Kantor im Dome zu Königsberg, *Johann Stobbaeus* gewidmet (8-stimmig): sowie eine, bis jetzt unbekannte, 5-stimmige Composition.

XVIII. Uebersetzung von *Zarlino's* Werk: »Istituzioni harmoniche, divise in quattro parti, nelle quali, oltre le materi appartenenti alla musica si trovano dichiarati molti luoghi de poeti, historici et filosofi. Venetia, 1558 (*Werkmeister*, Harmonologia Musica 1702).

---

[1]) Die Klavier- oder Orgelbegleitung ist, nach den bezifferten Bässen der Originalhandschrift, von Hern H. A. VIOTTA ausgesetzt worden.
Die ursprüngliche Tonart (F dur) war für den gegenwärtigen Alt und Bass zu niedrig. Herr VIOTTA transponirte daher das Stück nach G dur, und deutete auch einzelne Vortragsbezeichnungen, sowie das Tempo (Andante) an.
Der holländische, dem Regina beigegeben Text, ist von Dr. J. P. Heije [allgemeiner Secretär und Bibliothecar der Gesellschaft zur Beförderung der Tonkunst, und Secretär des Vereins für niederländische Musikgeschichte].

Digitized by Google

REGINA COELI.

Pars 1.

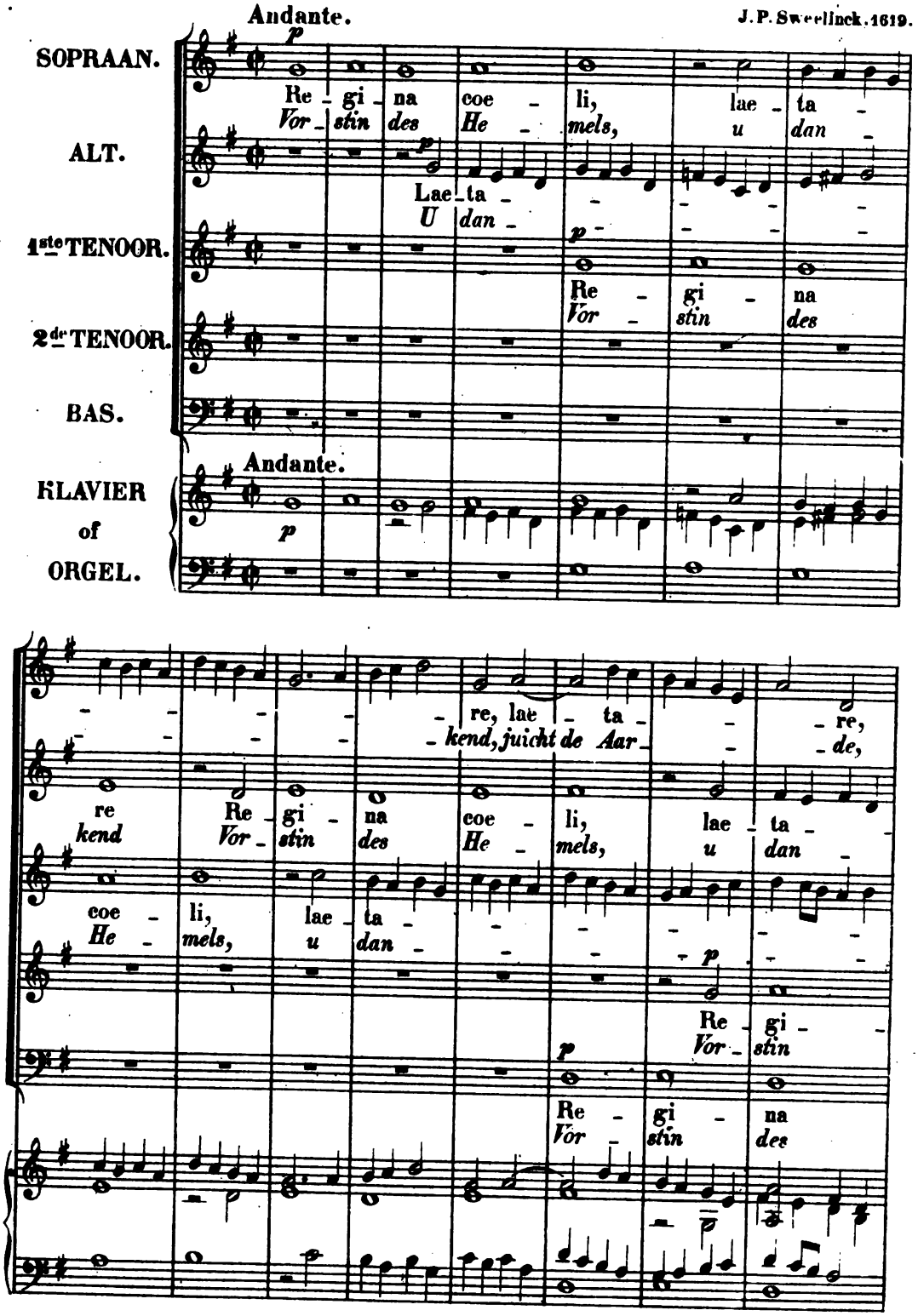

Digitized by Google

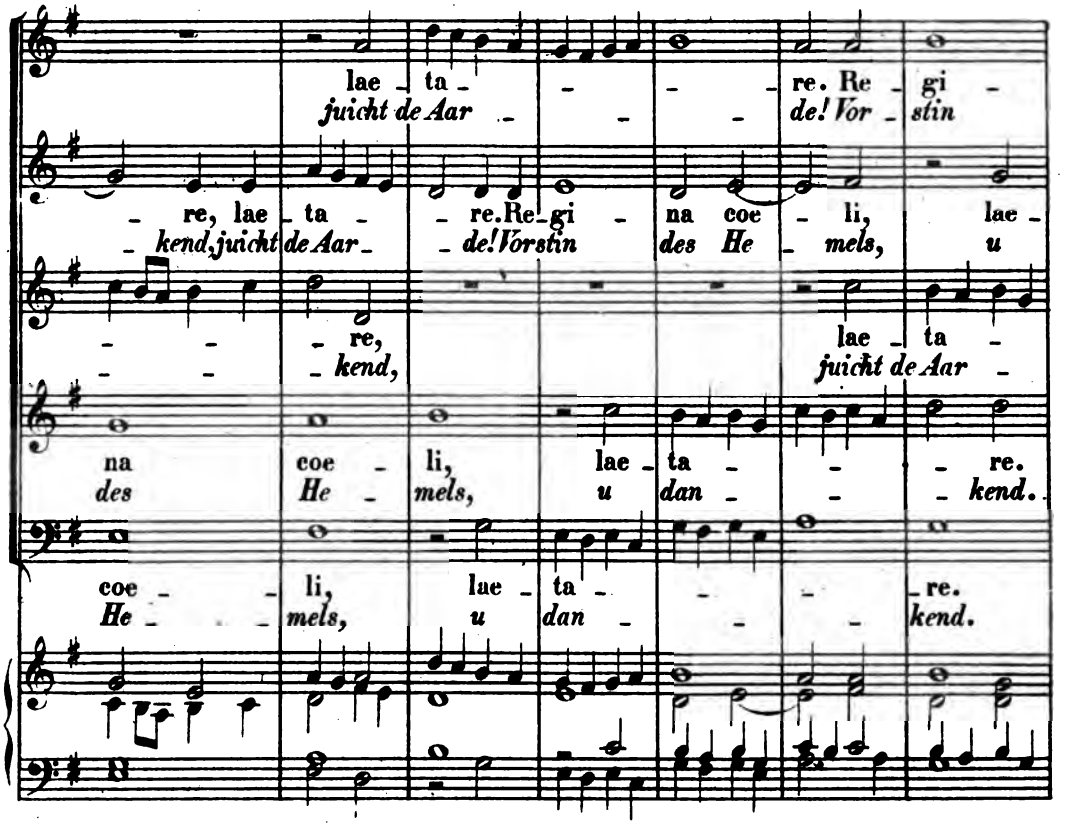

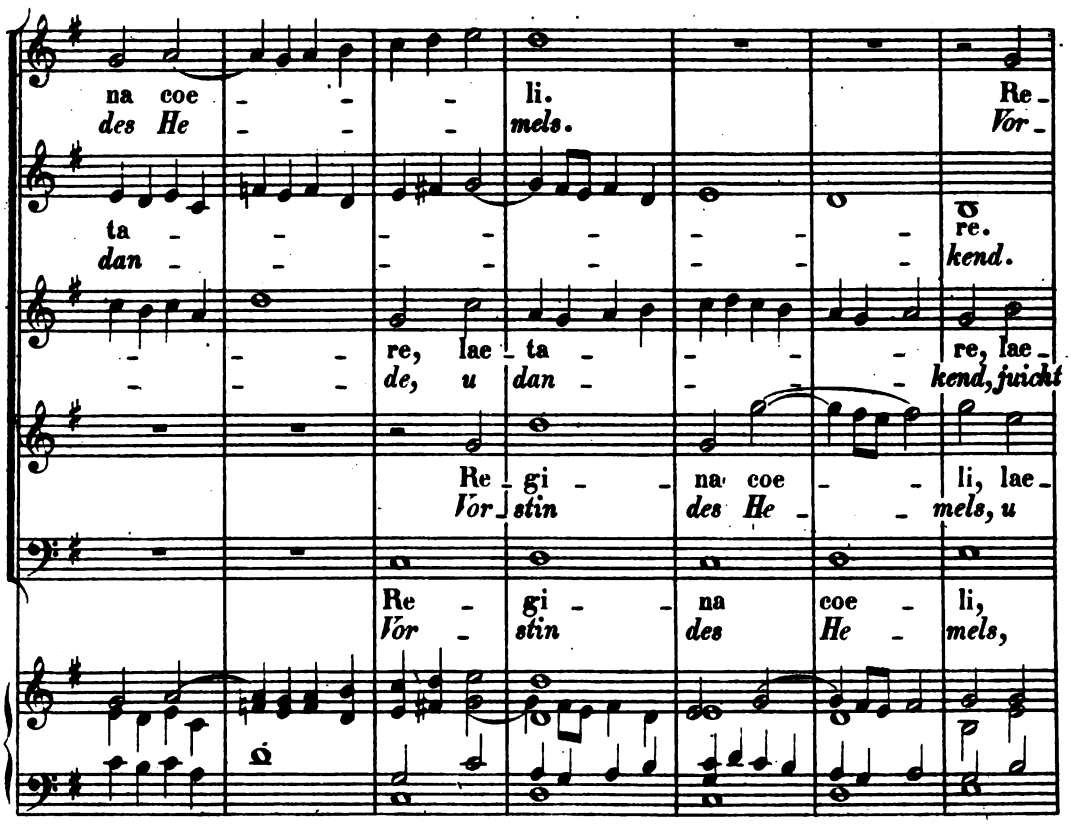

Digitized by Google

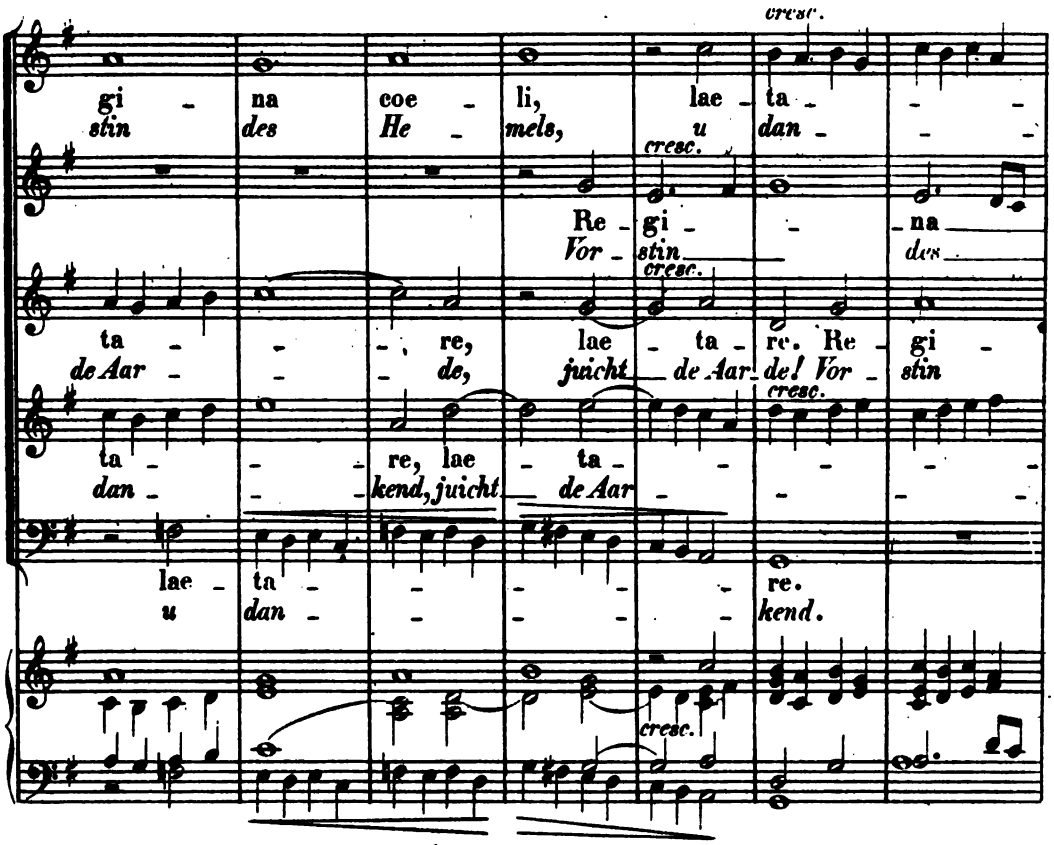

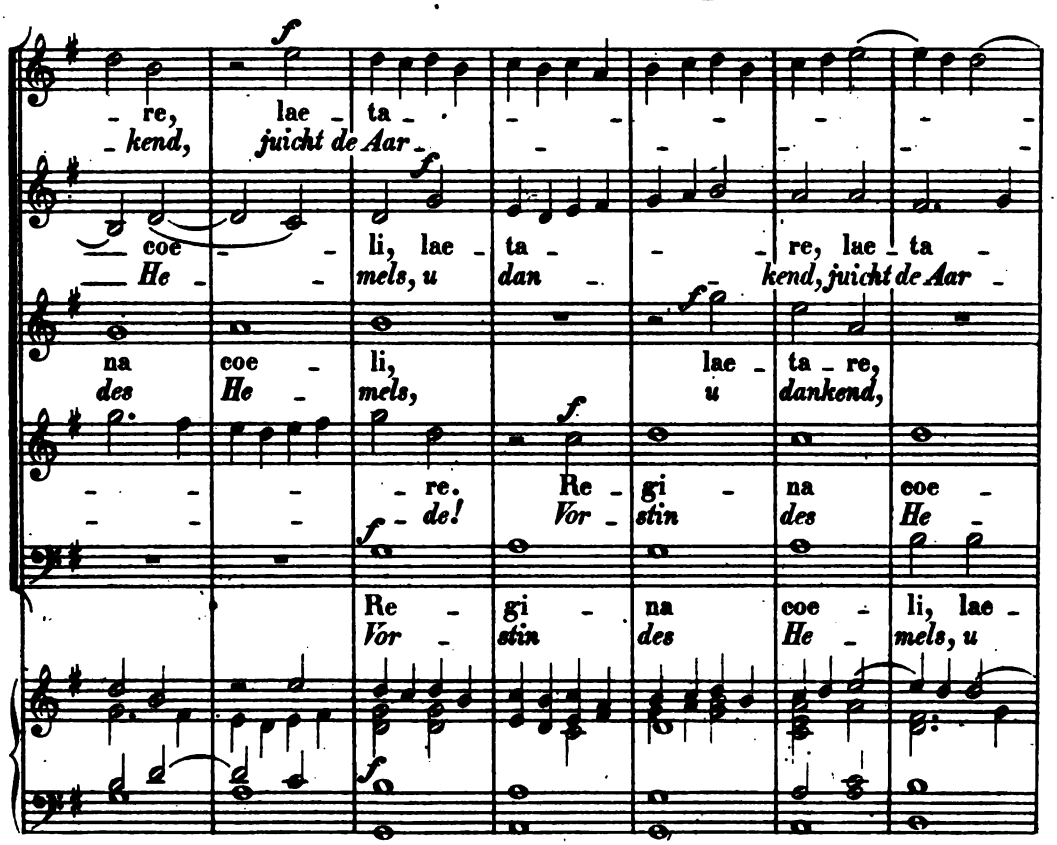

Digitized by Google

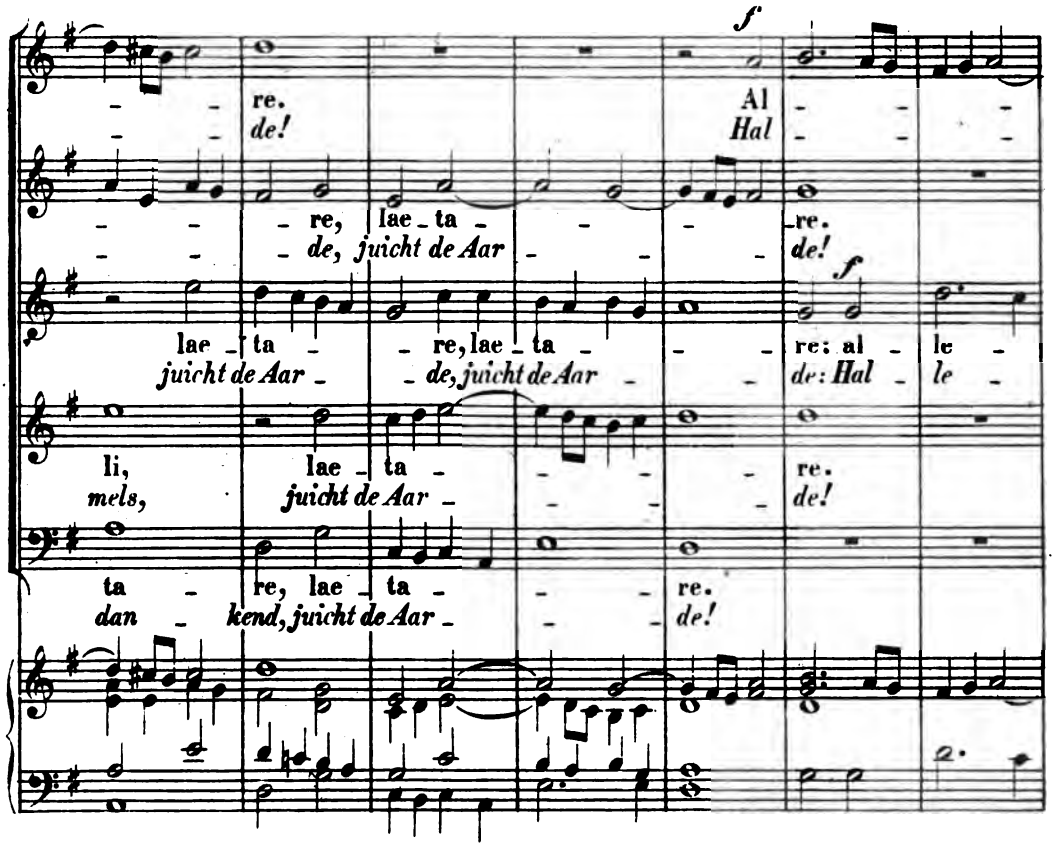

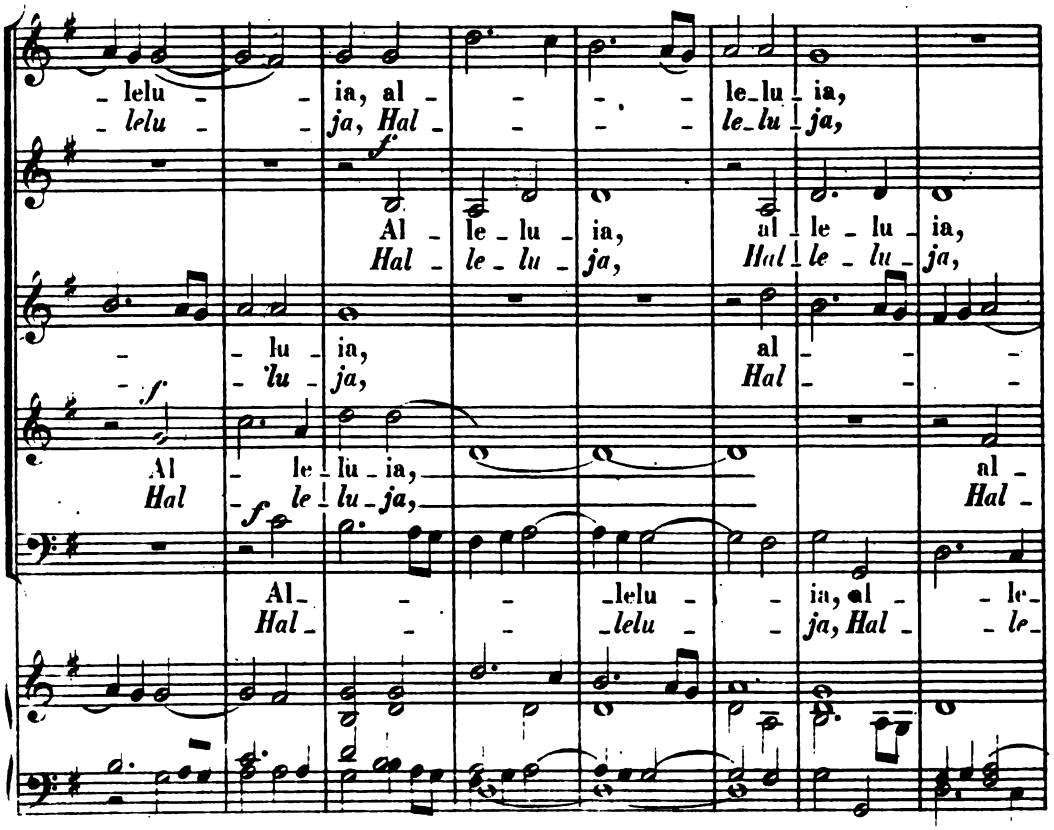

Digitized by Google

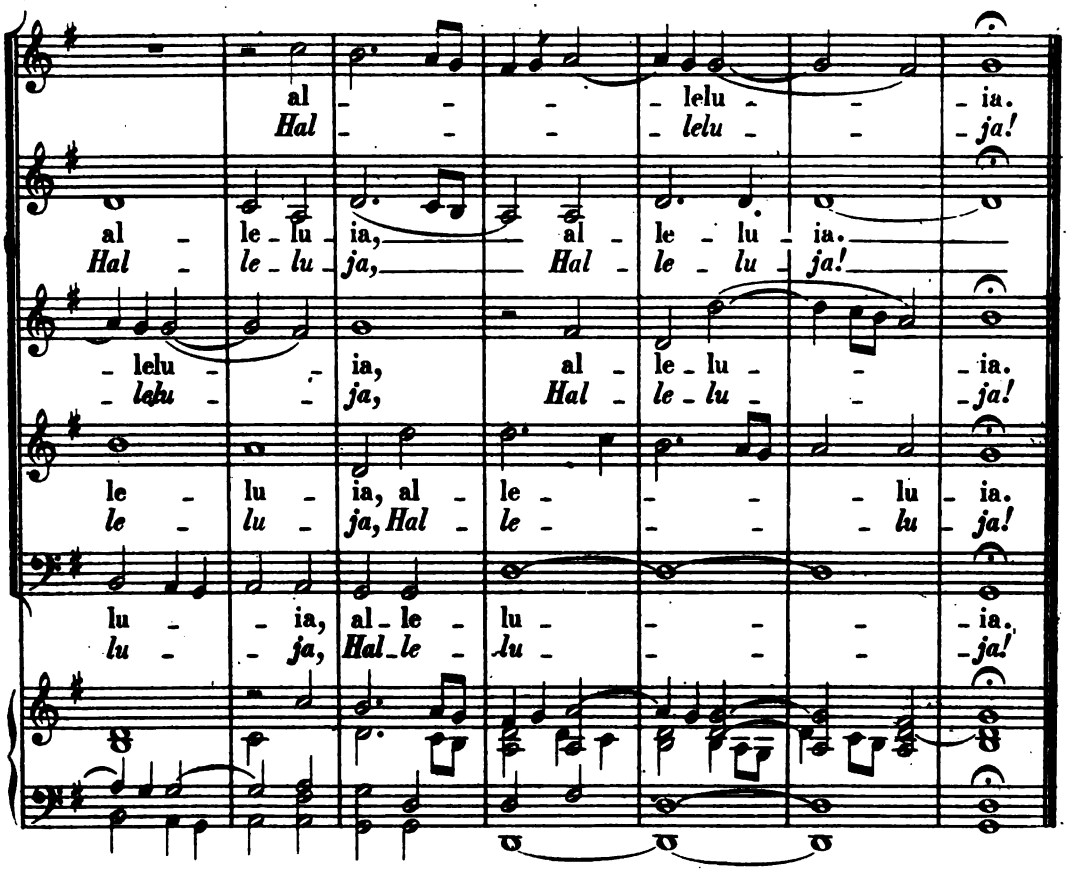

Pars 2.

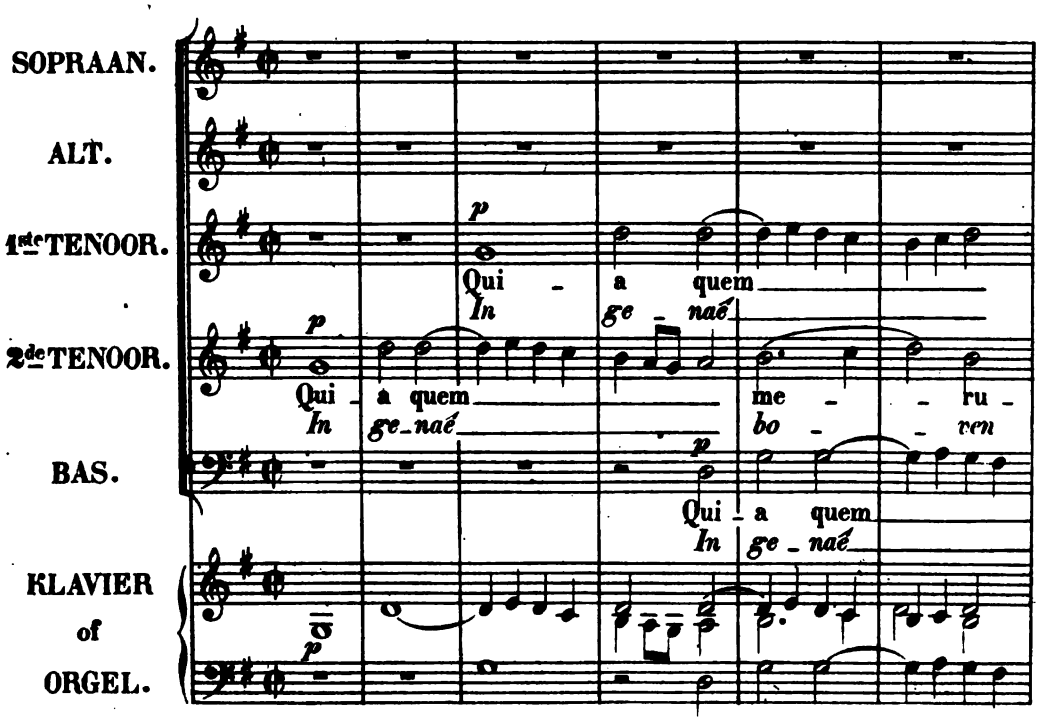

Digitized by Google

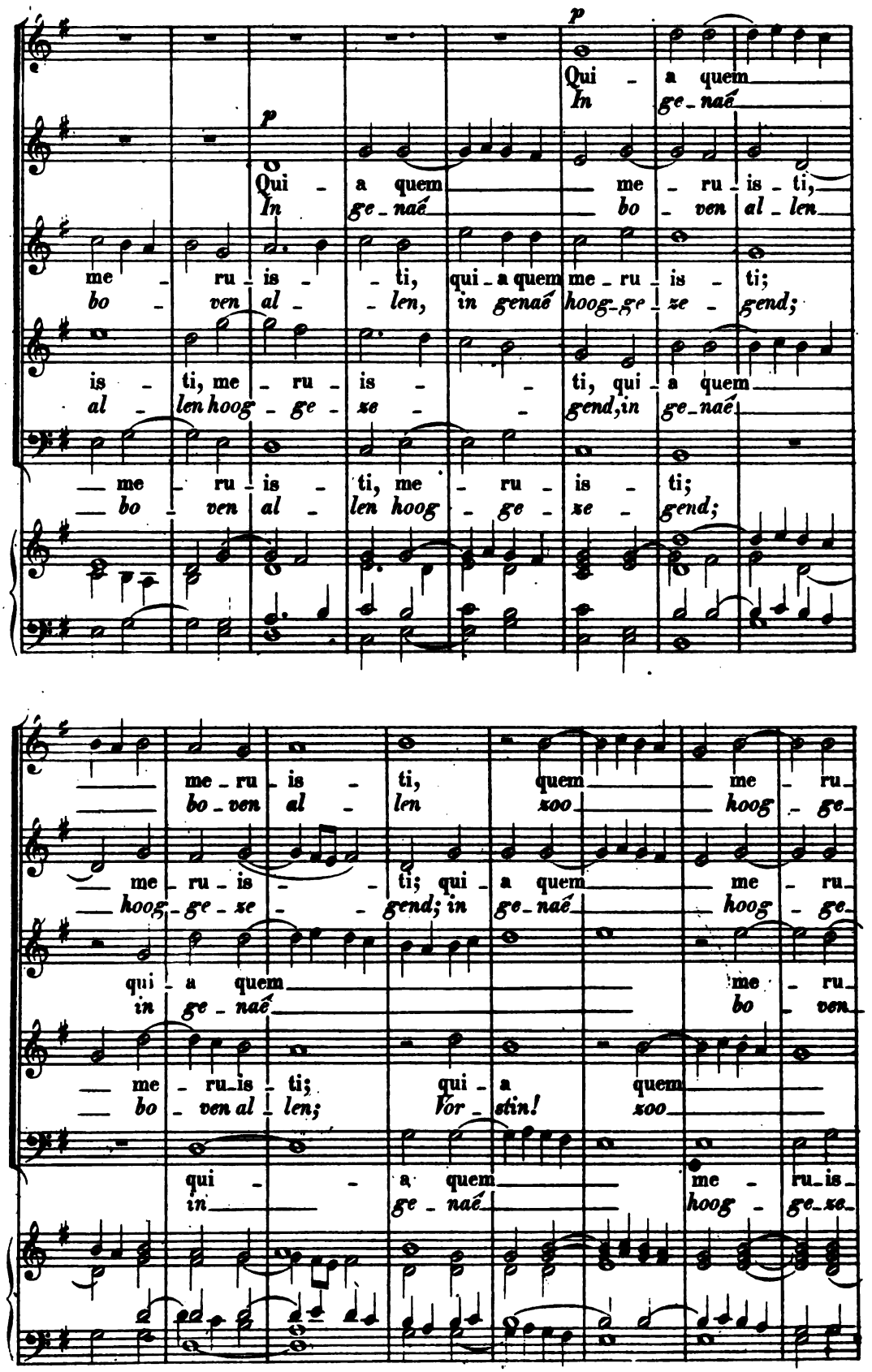

Digitized by Google

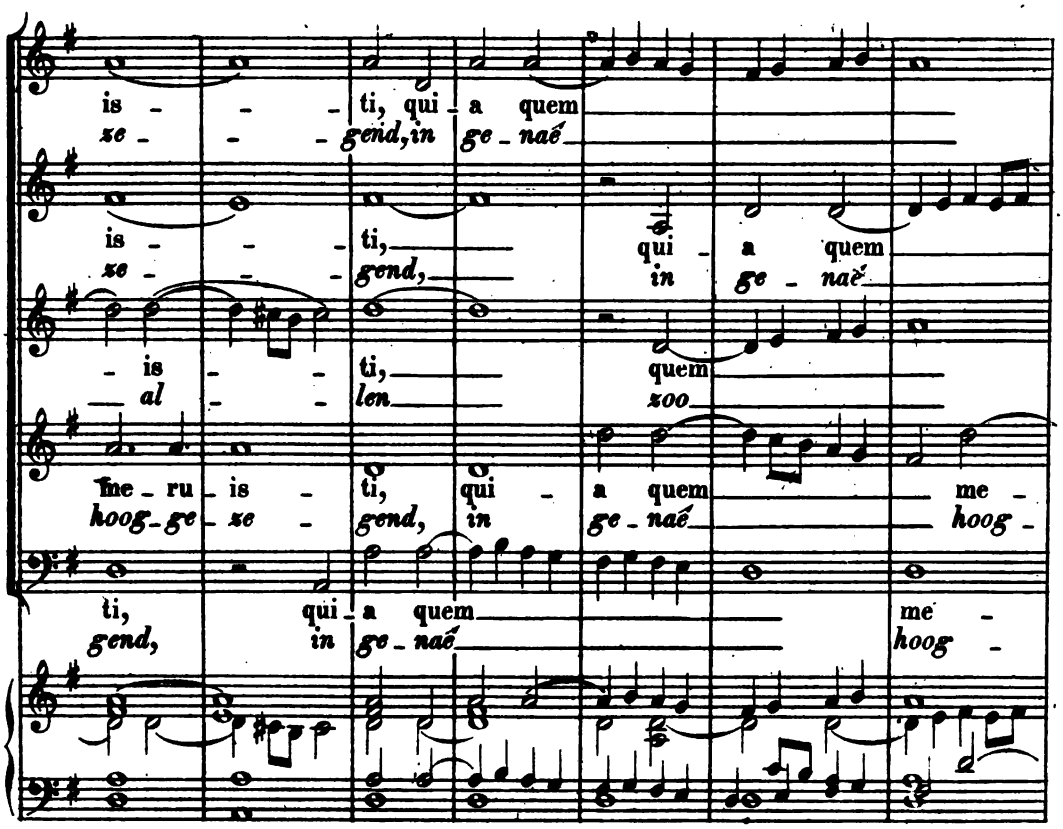

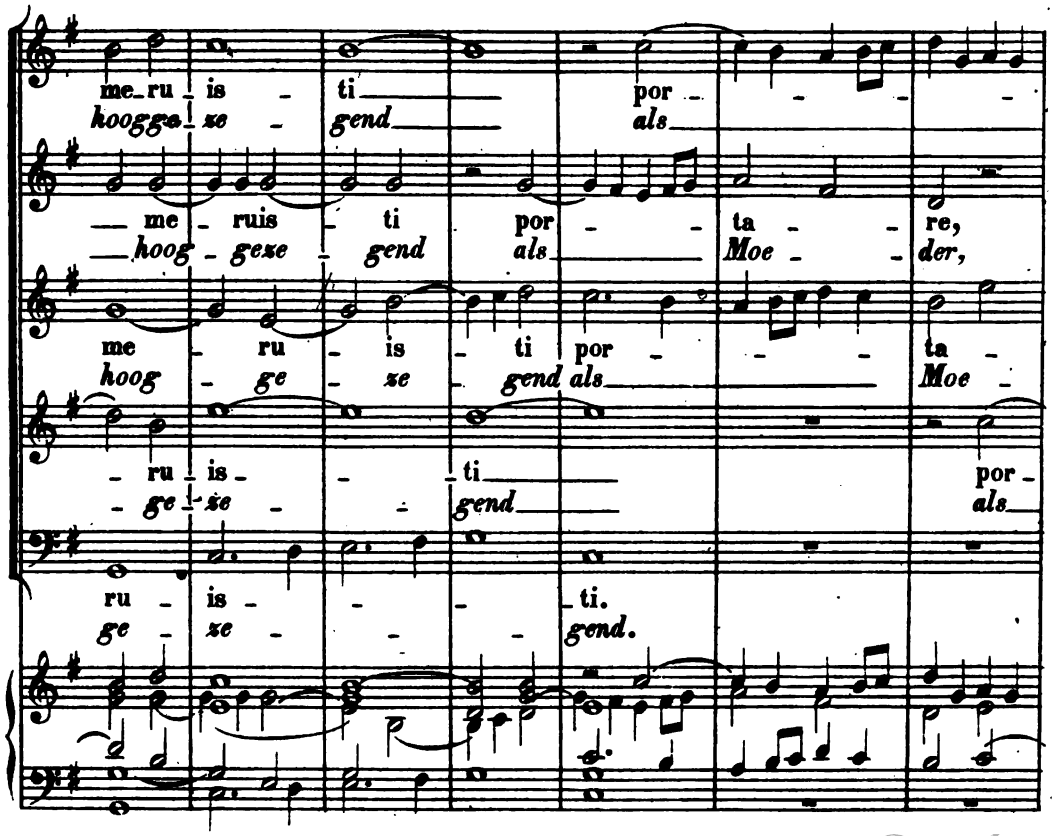

Digitized by Google

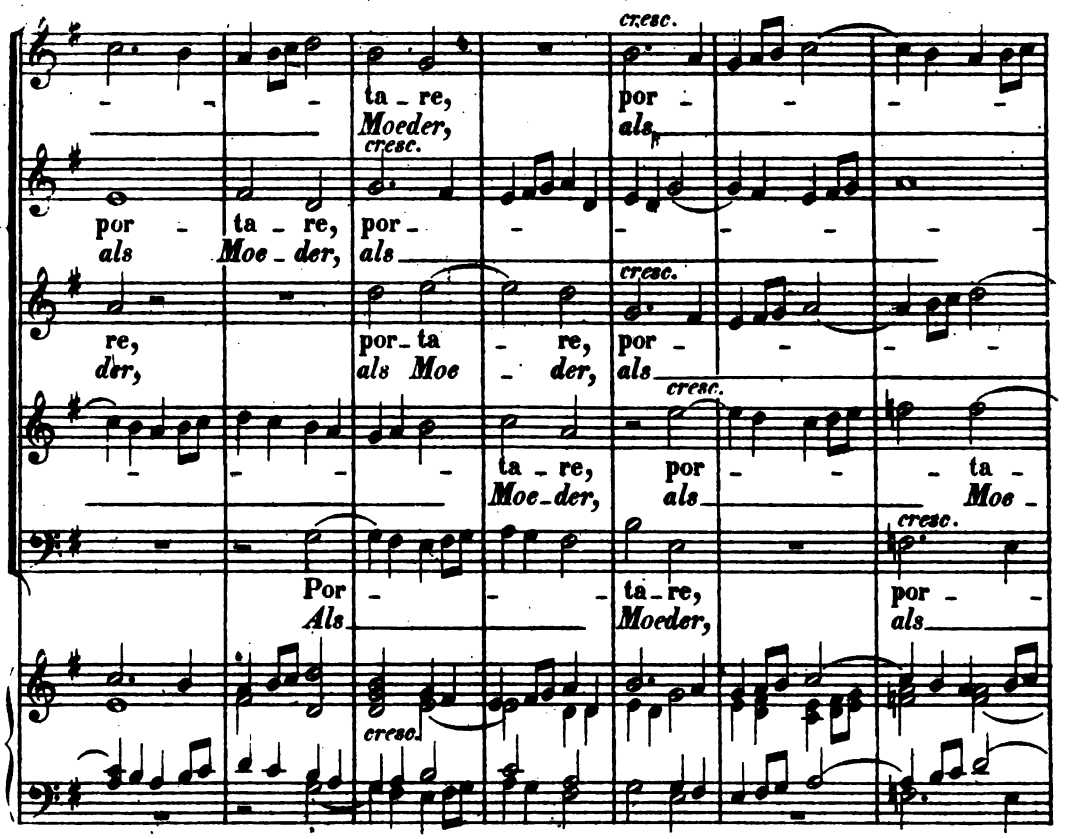

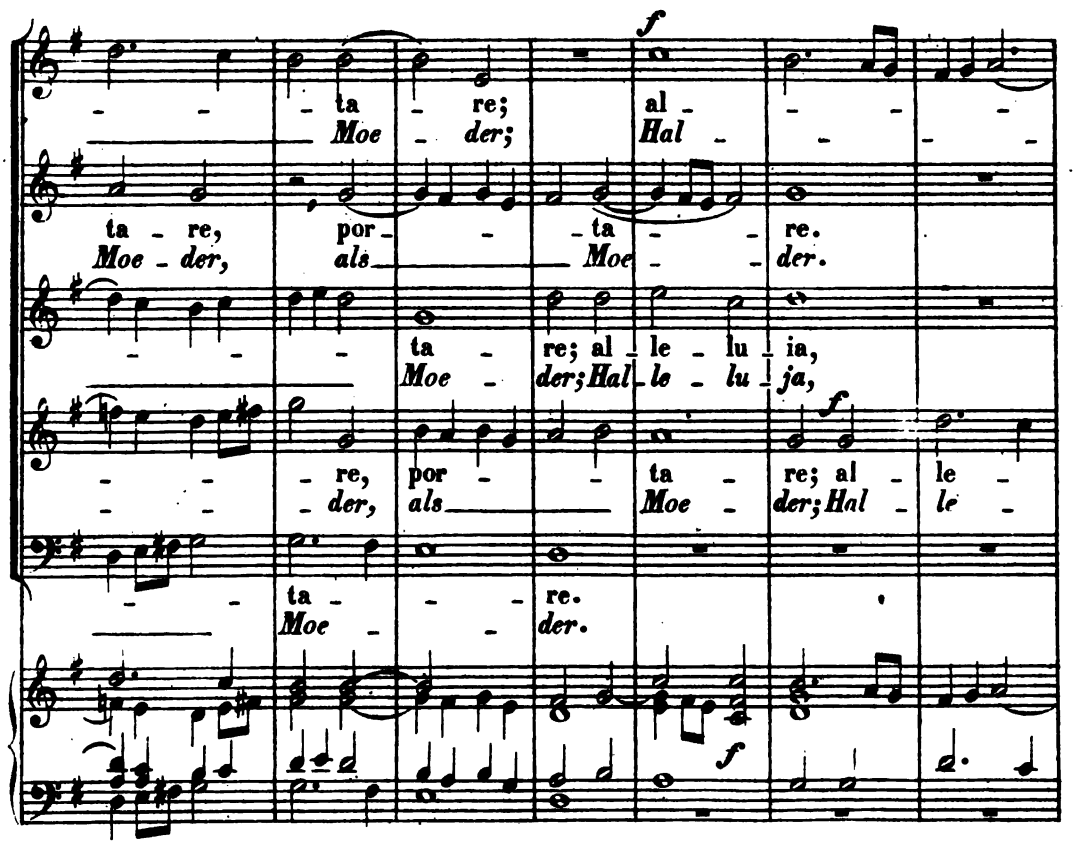

Digitized by Google

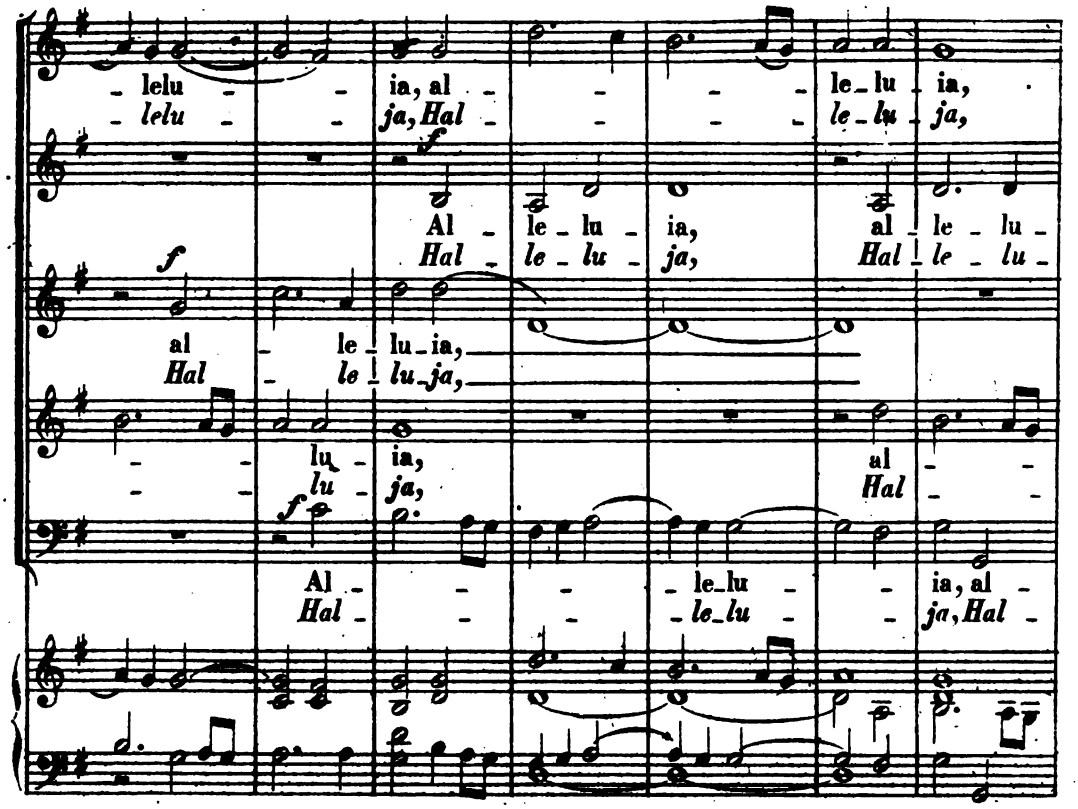

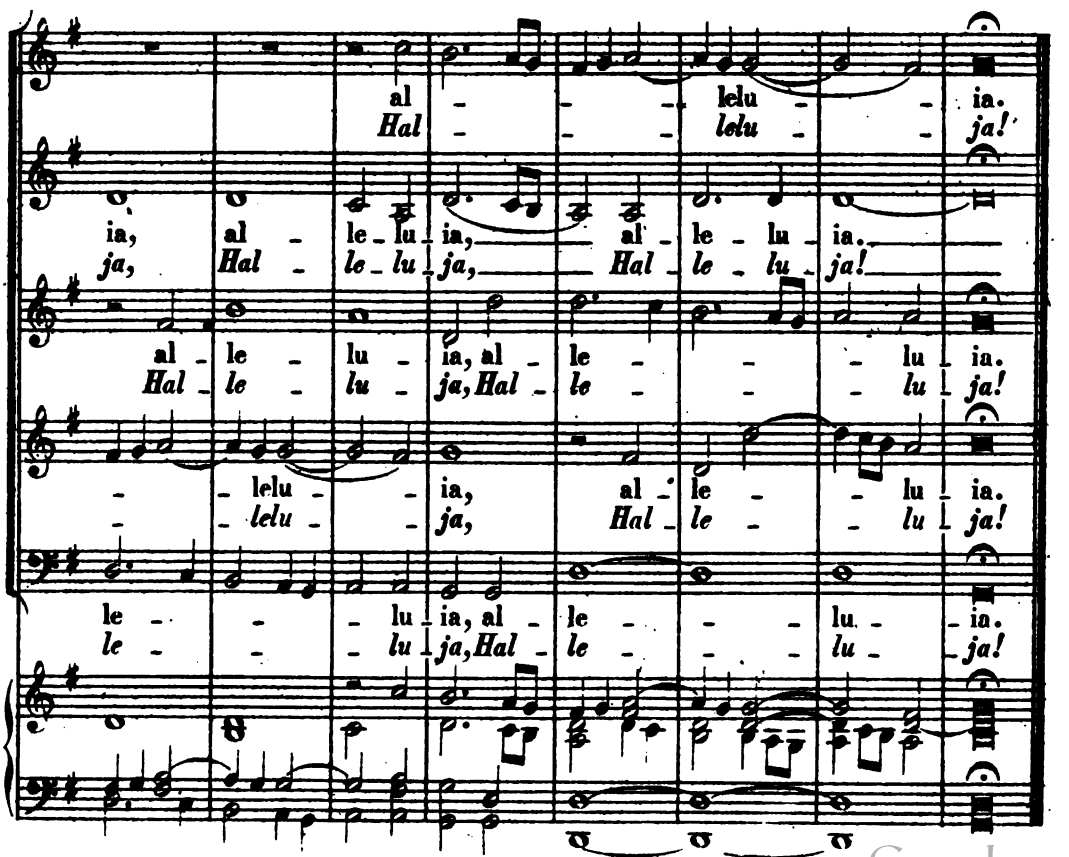

Digitized by Google

Pars 3.

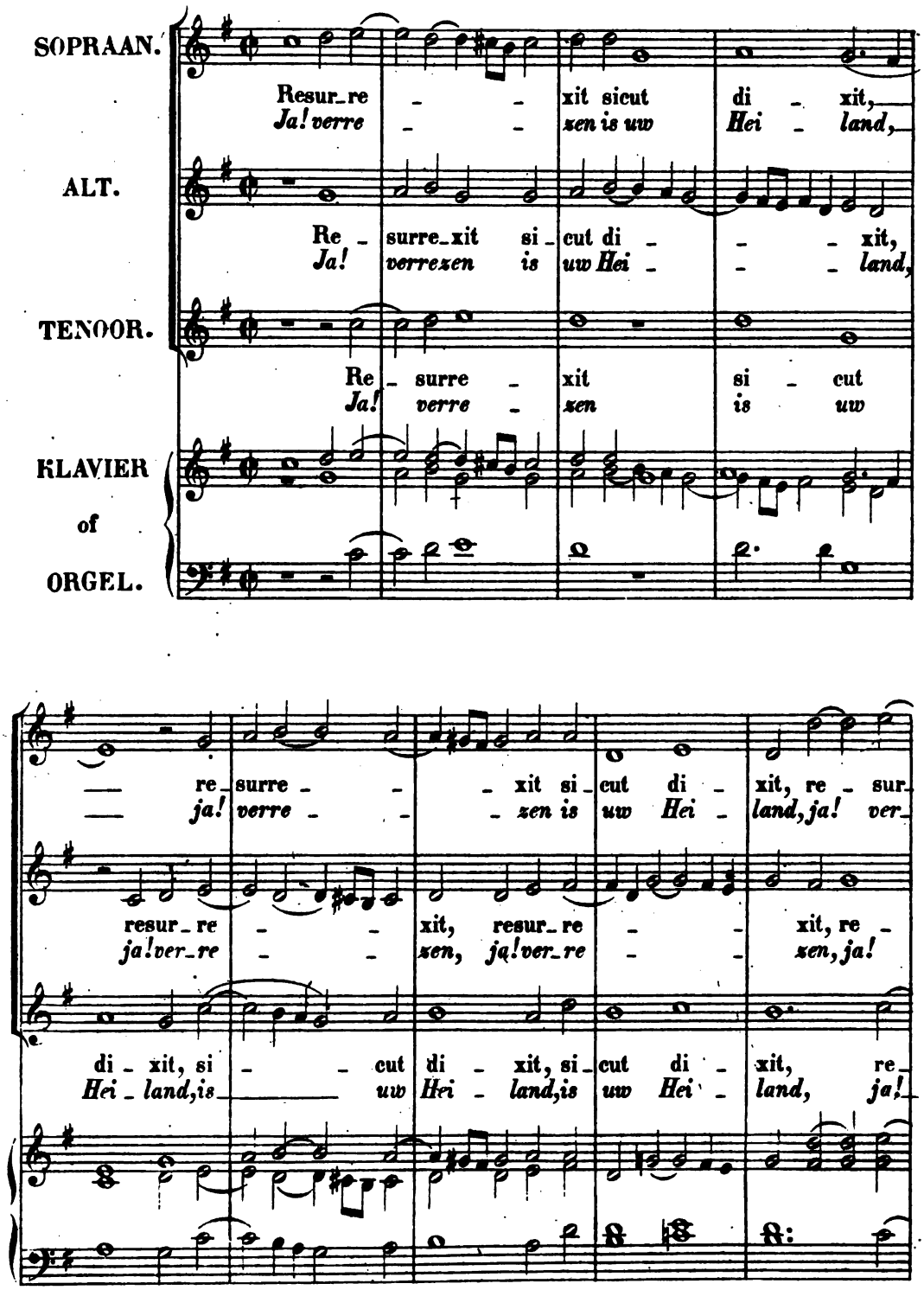

Digitized by Google

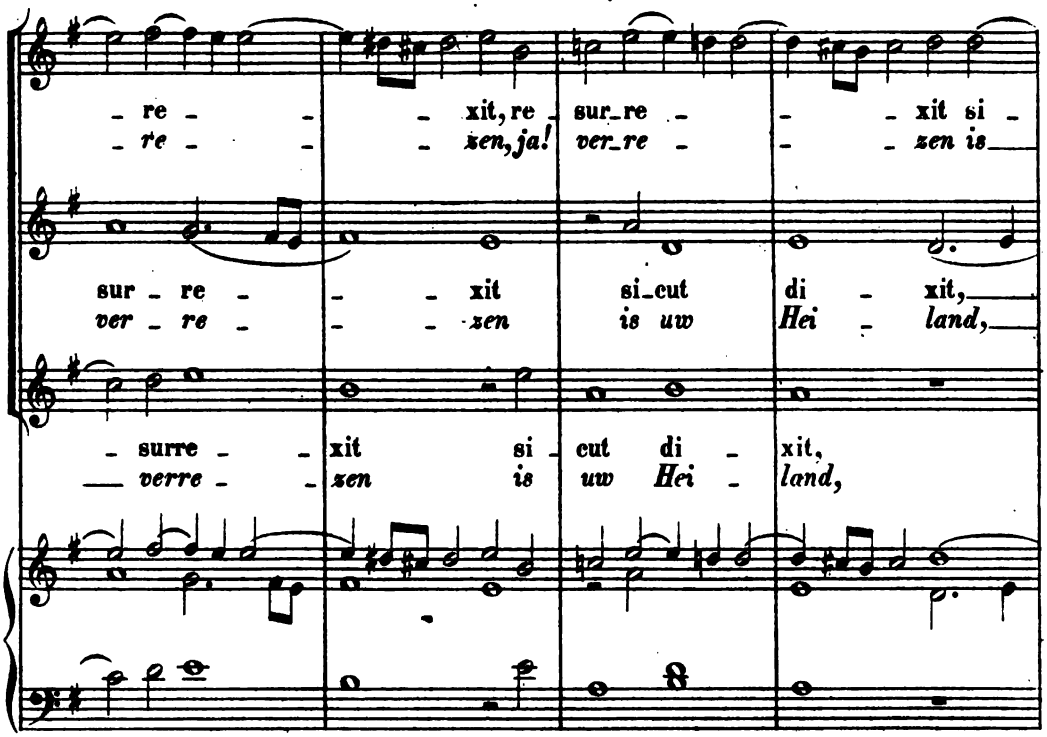

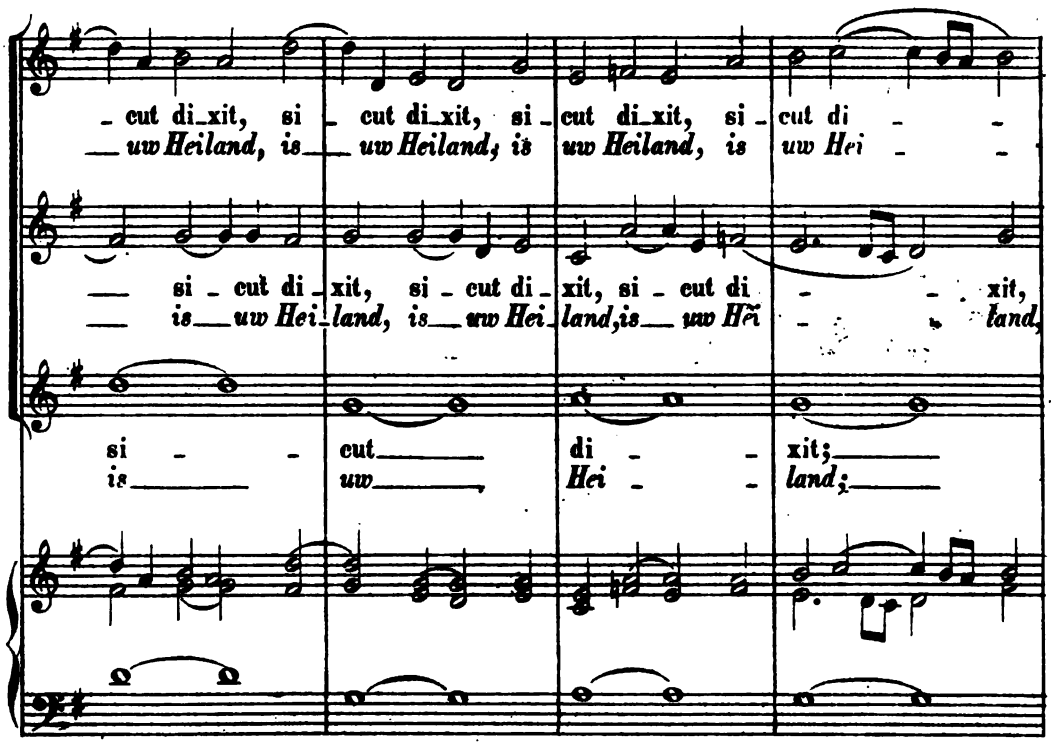

Digitized by Google

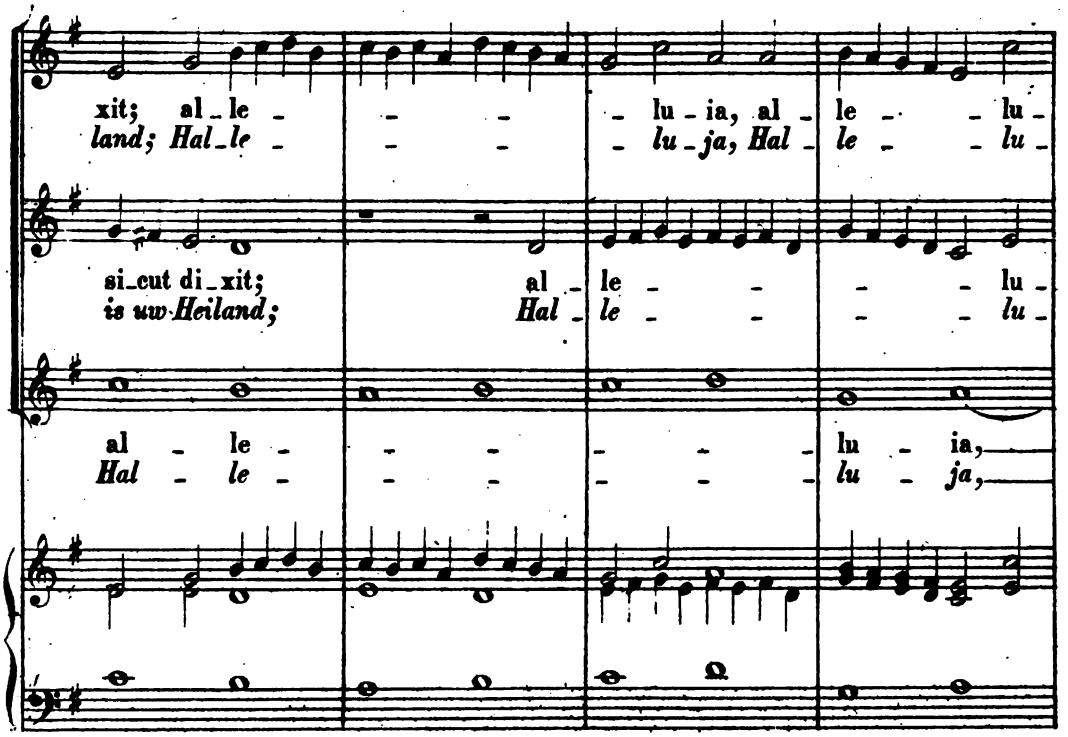

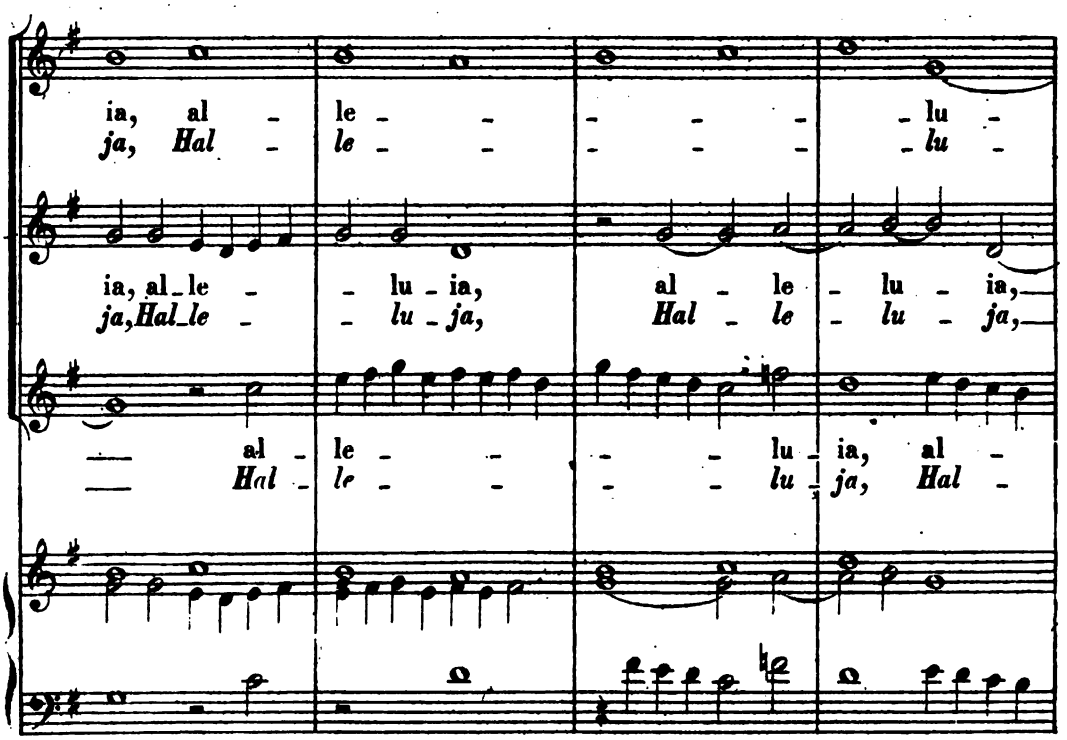

Digitized by Google

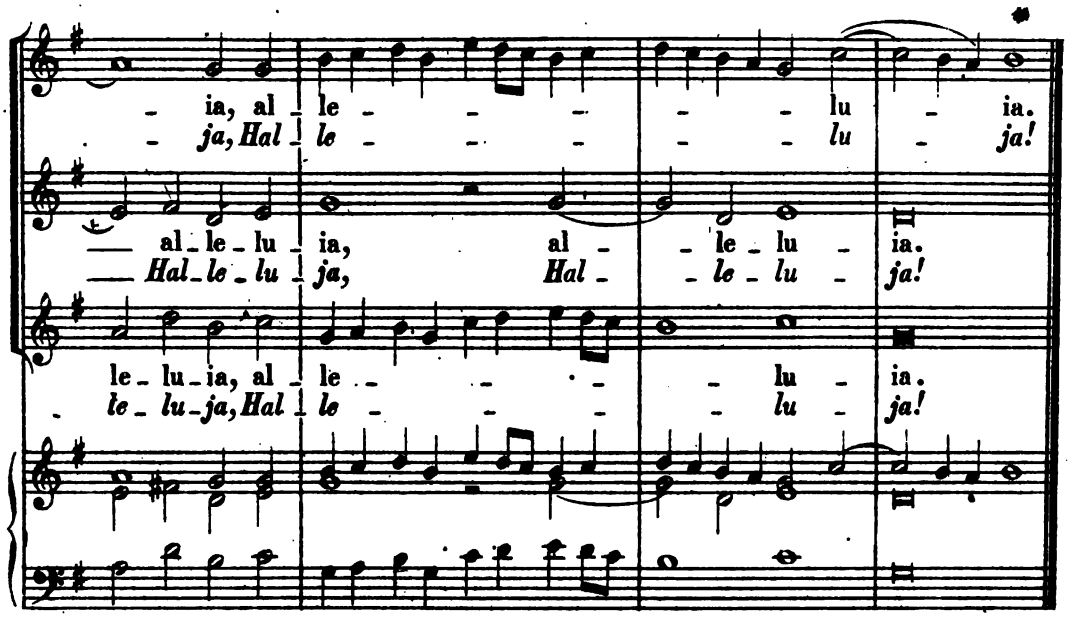

Pars 4.

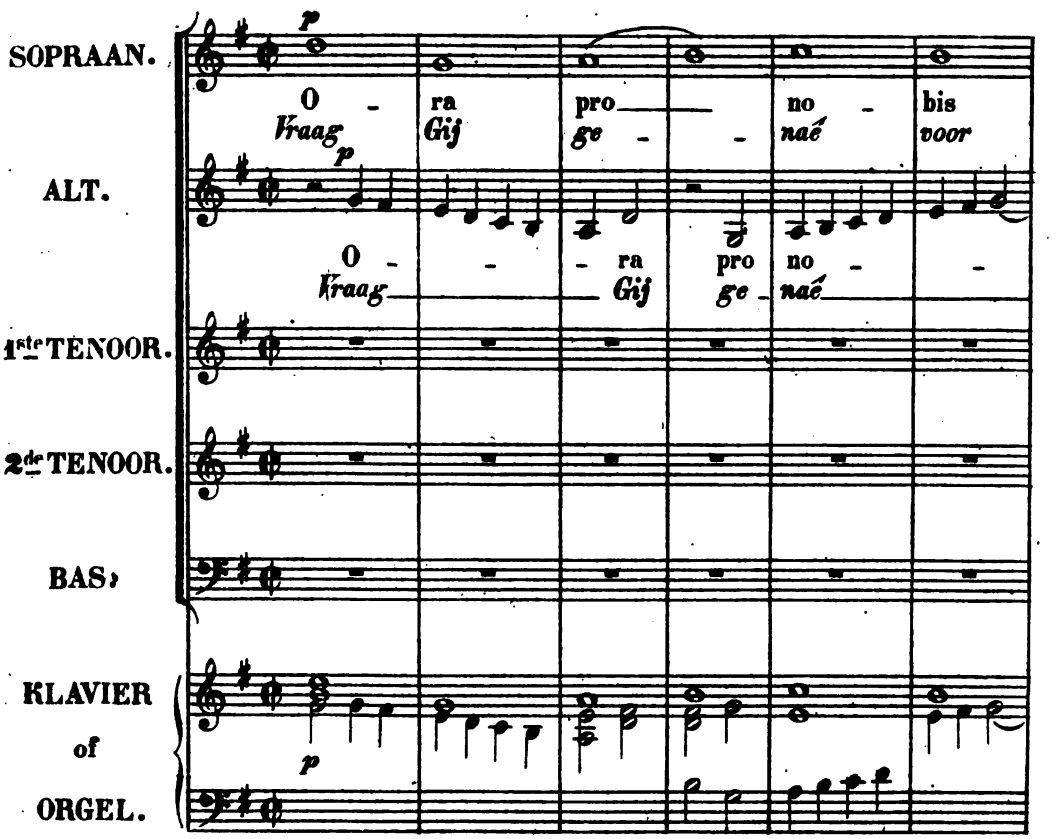

Digitized by Google

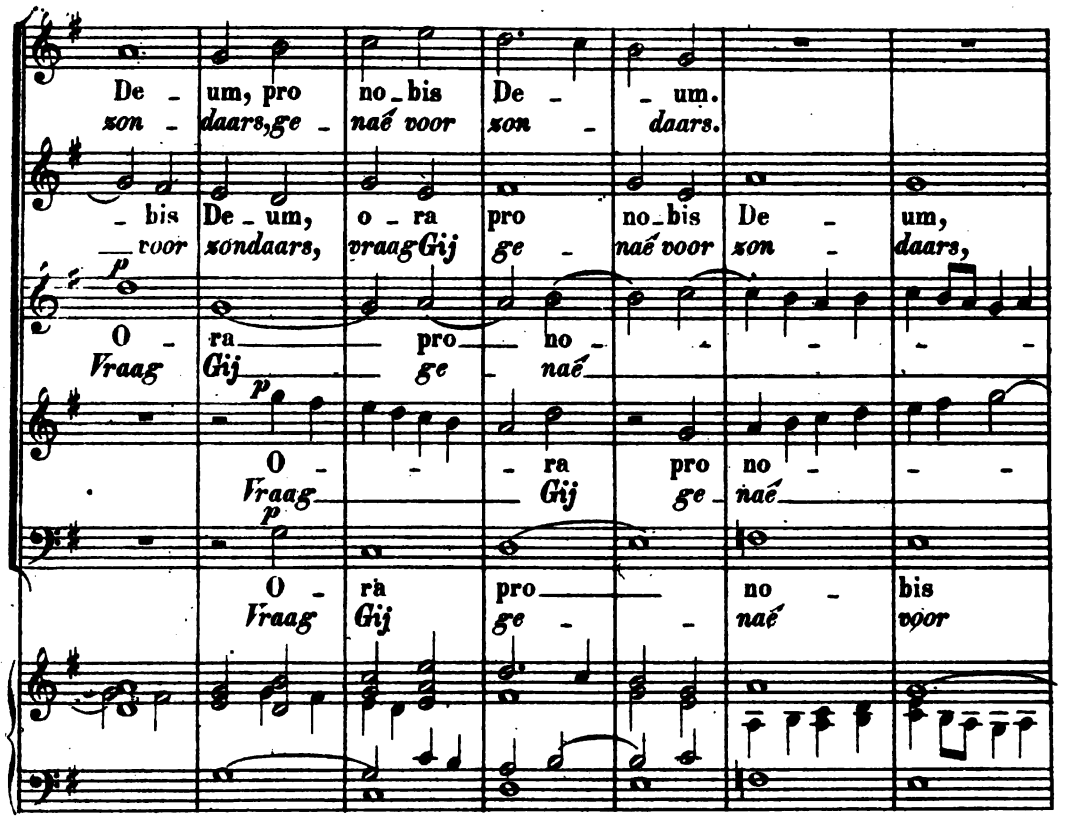

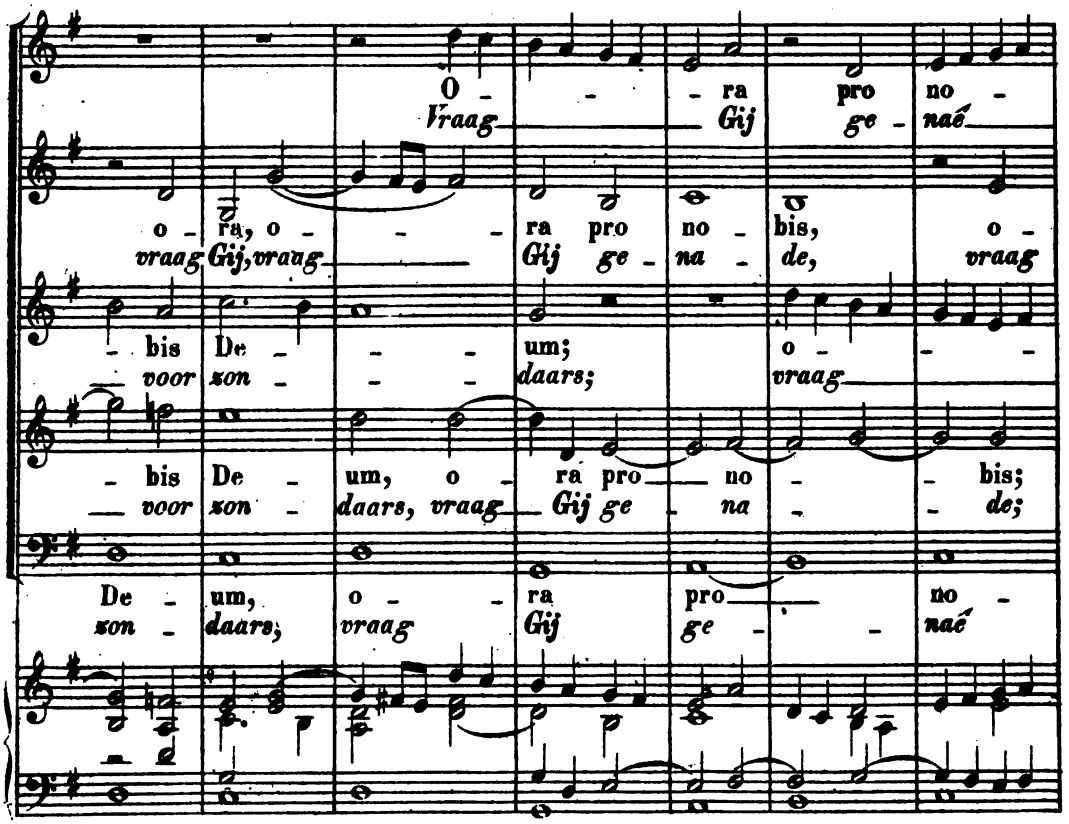

Digitized by Google

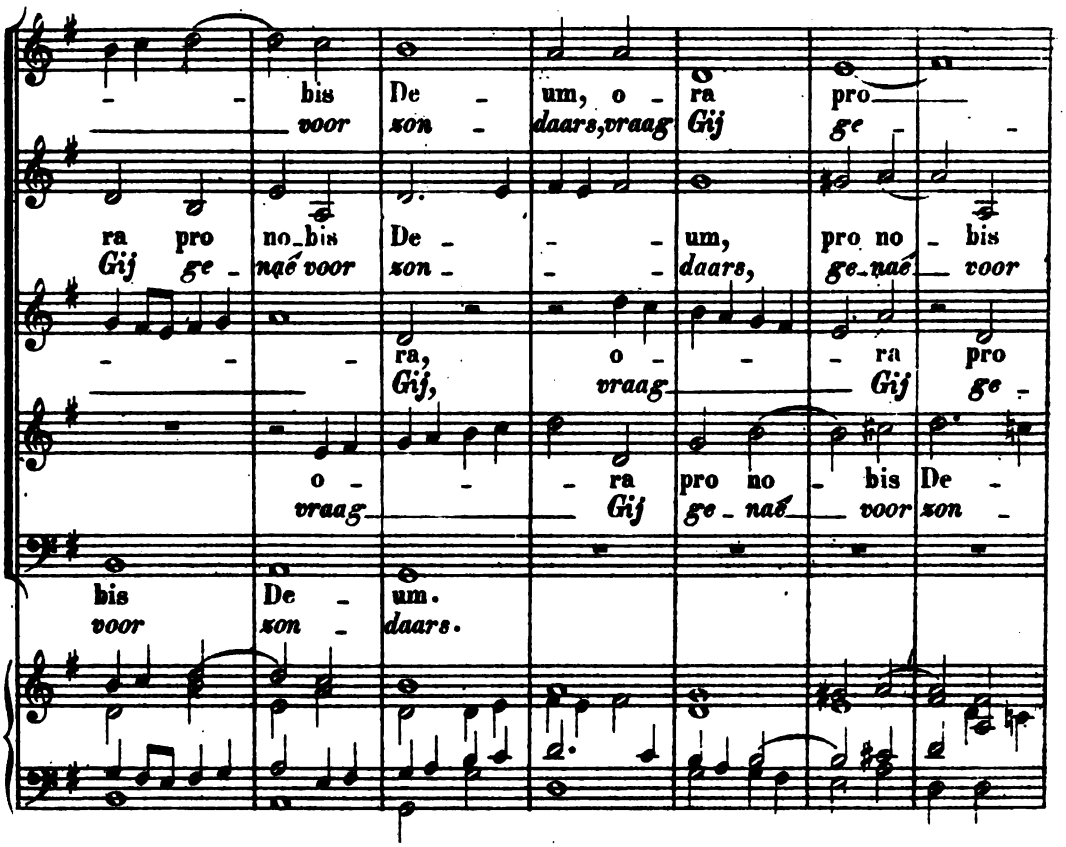

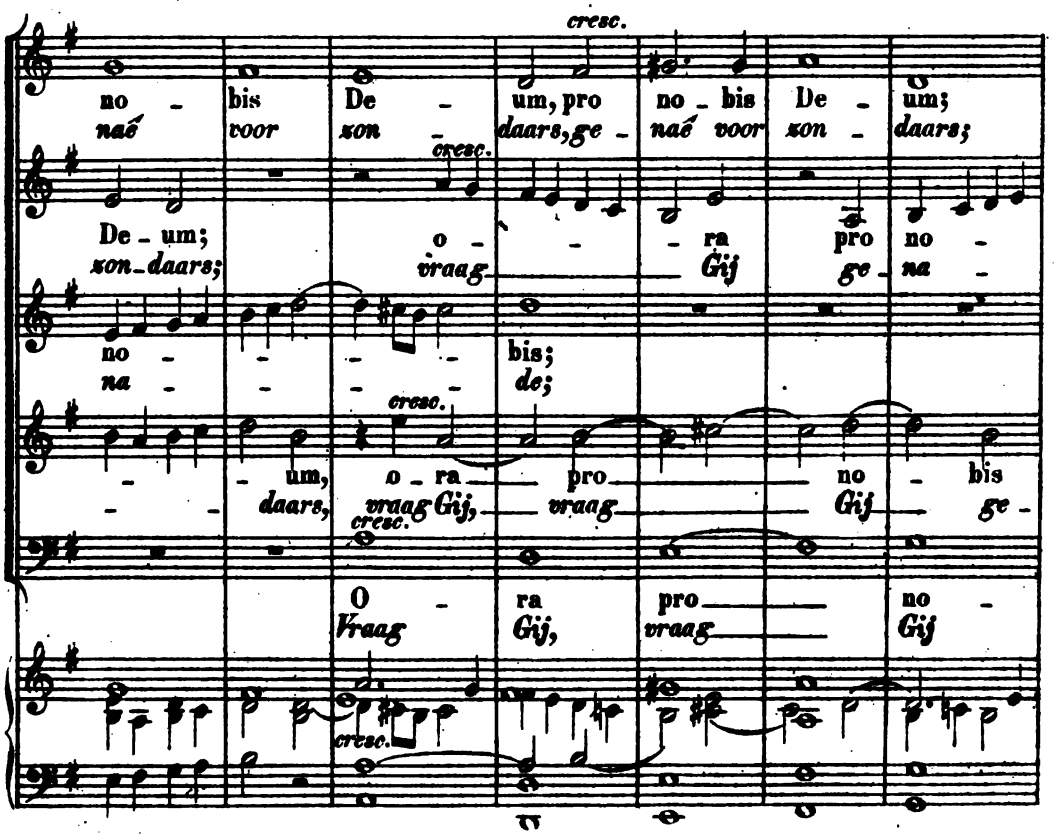

Digitized by Google

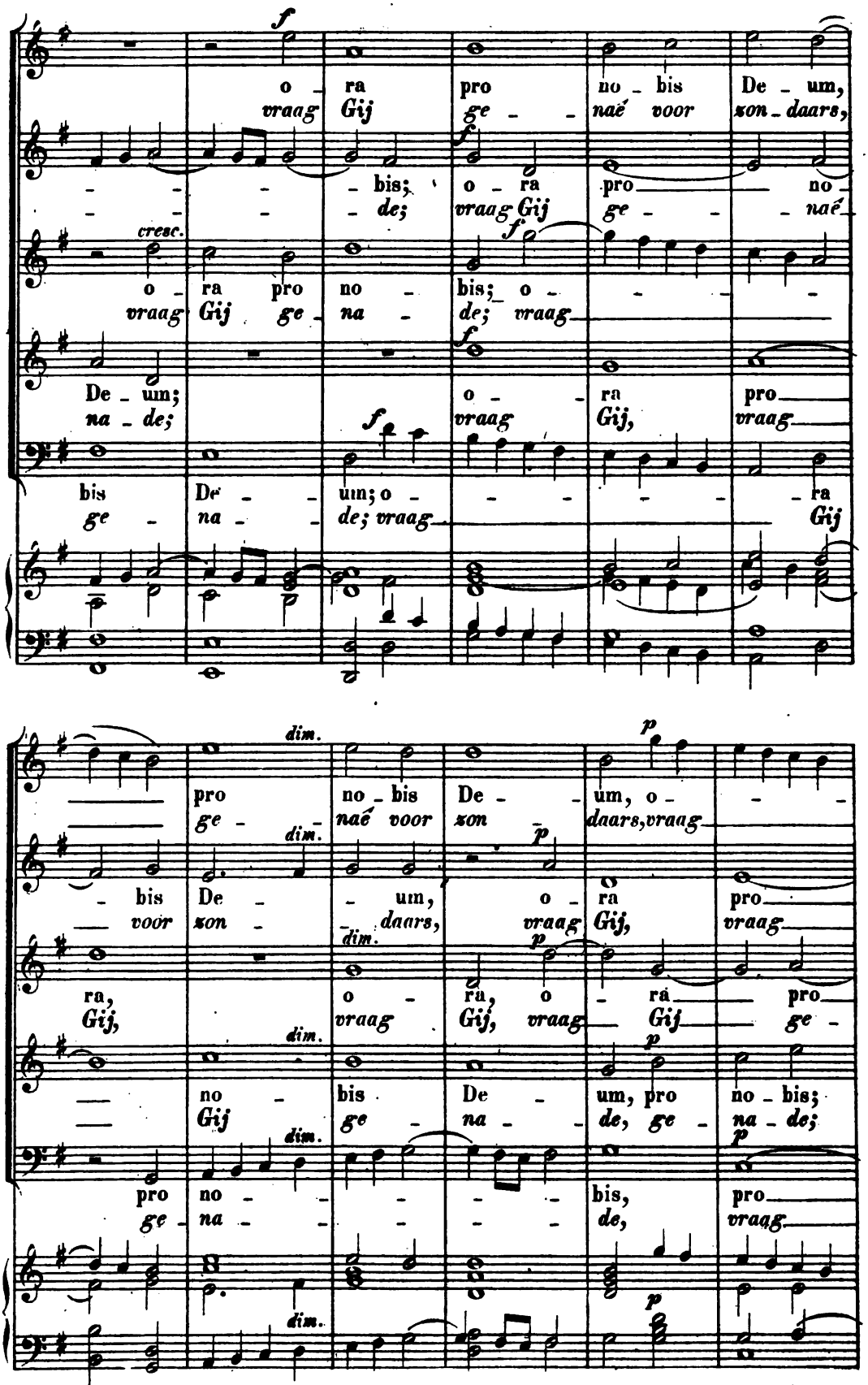

Digitized by Google

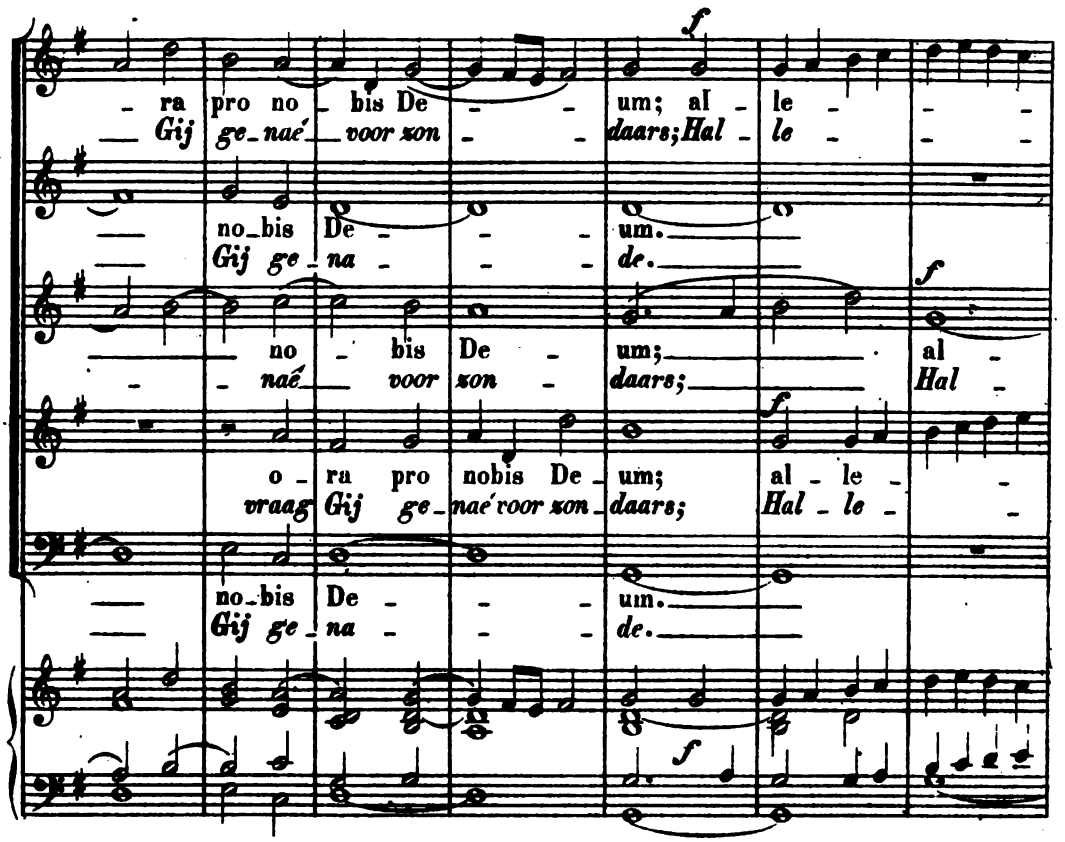

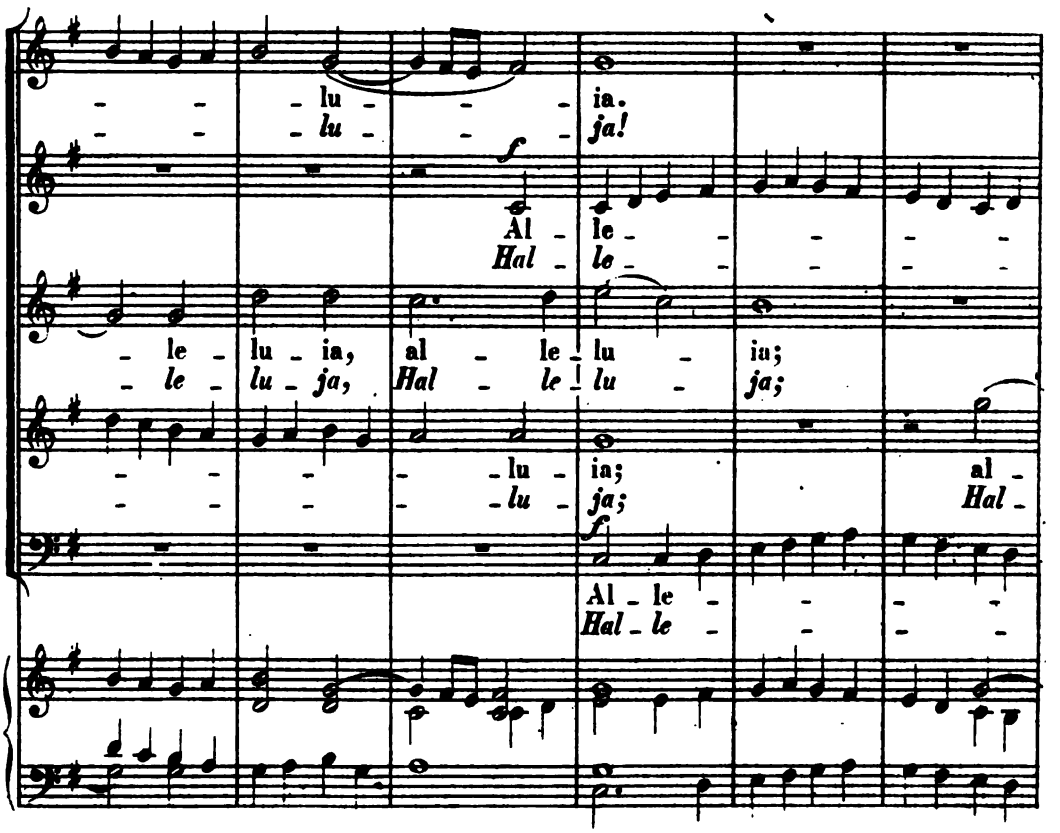

Digitized by Google

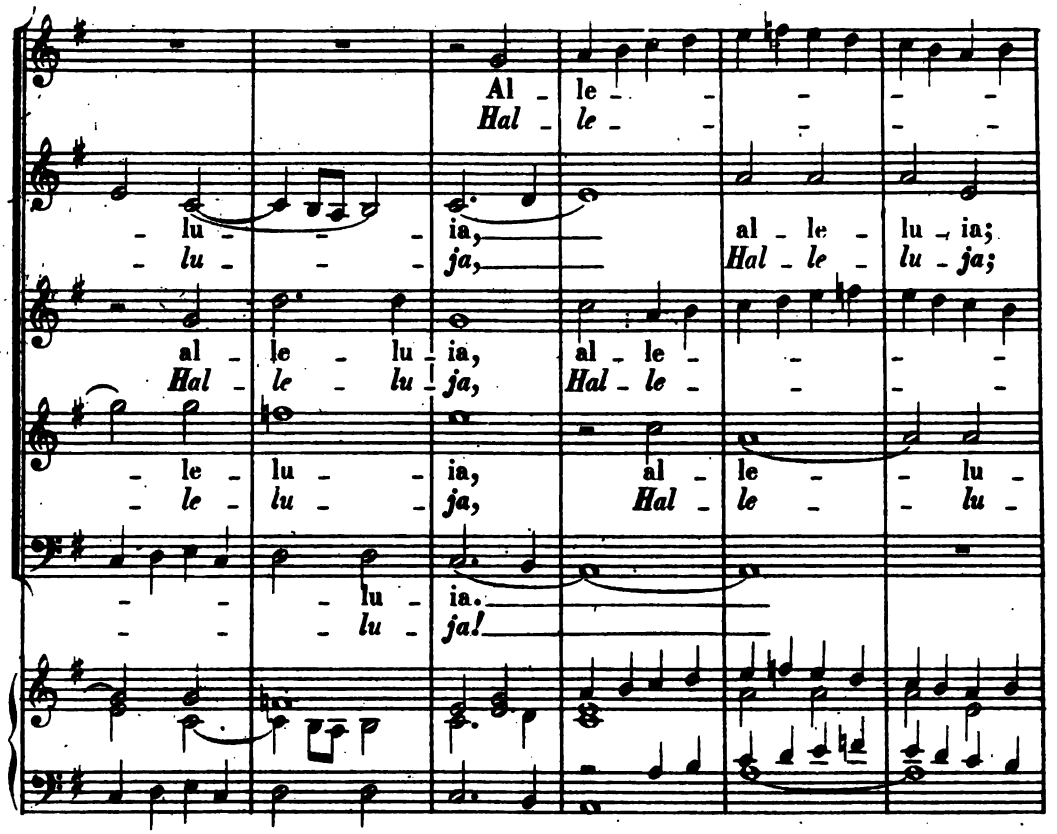

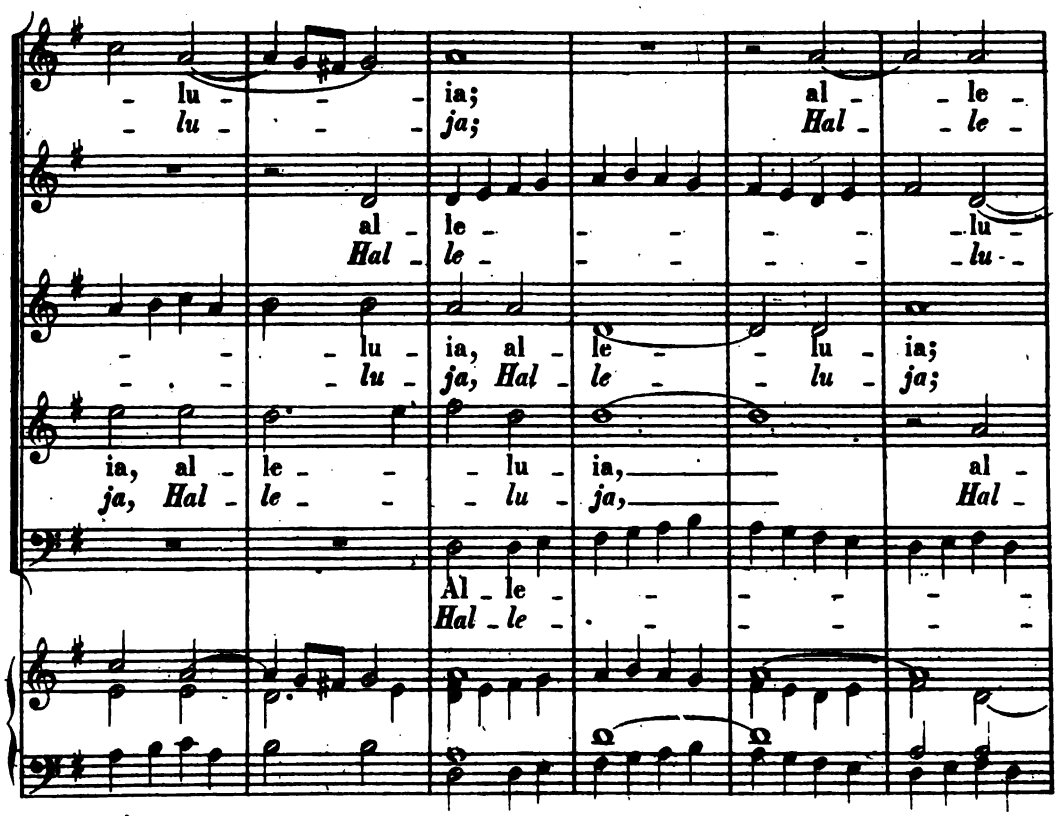

Digitized by Google

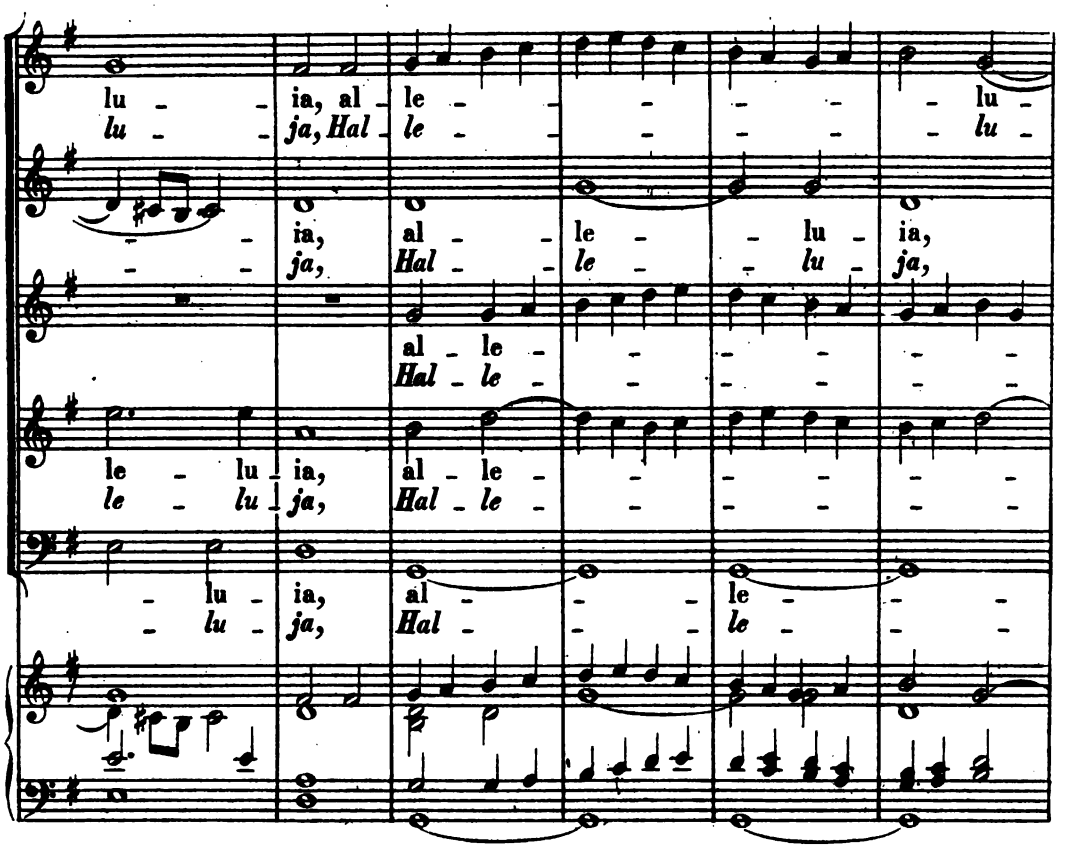

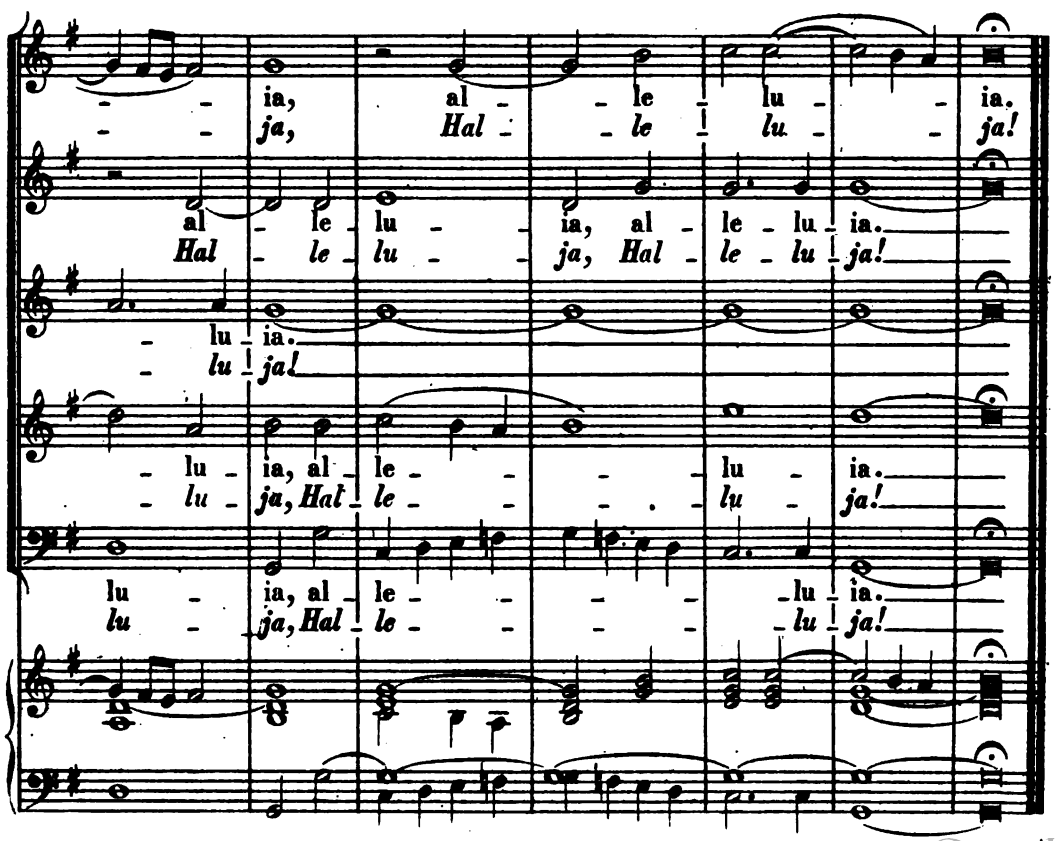

Digitized by Google

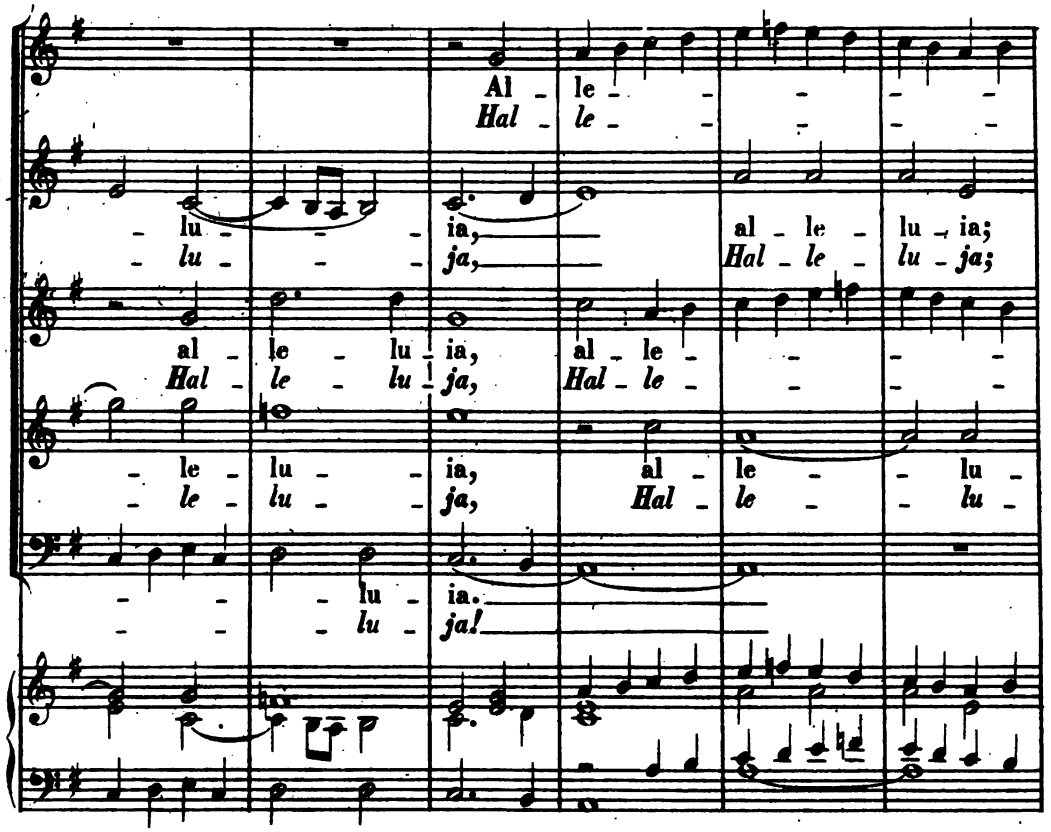

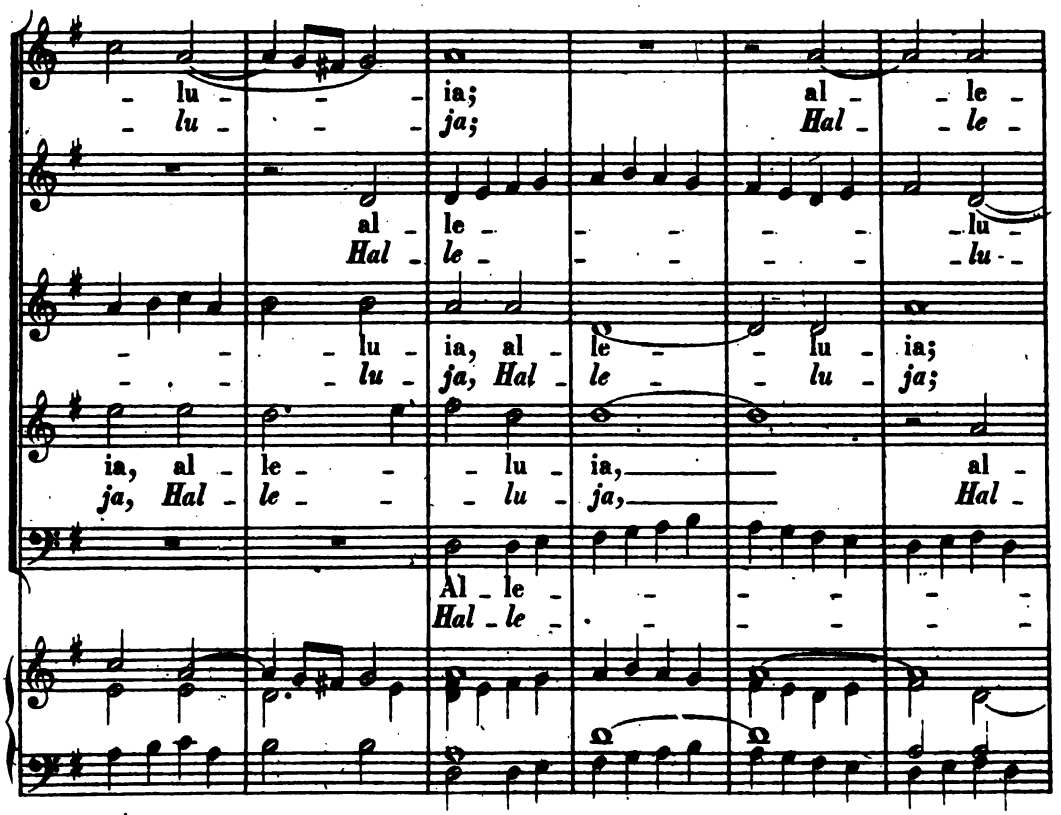

Digitized by Google